

Sanni Heininen

**UHANALAISEN KIELEN ELVYTTÄMINEN
KÄÄNTÄMÄLLÄ**
karjalan kielen kääntäjien näkökulmia omaan työhönsä
ja käänносprosessiin

TIIVISTELMÄ

Sanni Heininen: Uhanalaisen kielen elvyttäminen kääntämällä: karjalan kielen kääntäjien näkökulmia omaan työhönsä ja käännösprosessiin

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriohjelma, venäjän kääntäminen ja tulkkaus, suomi A-työkielenä

huhtikuu 2022

Karjalan kieli on uhanalainen kieli, jonka puhujia arvioidaan olevan Suomessa ja Venäjällä noin 35 000, ja ymmärtäjiä noin 20 000. Kielen näkyvyys on lisääntynyt viime vuosina, ja kielen asema puhuttaa nykyään yhä enemmän. Samaan aikaan maailmassa kuolee ja uhanalaistuu jatkuvasti lisää kieliä. Kielenelvytyksen menetelmiä on monia, joista yksi ja toistaiseksi melko vähän tutkittu on käännöstoiminta. Tässä tutkielmassa selvitetään, millainen merkitys käännöstoiminnalla on uhanalaisen kielen elvyttämisessä juuri karjalan kielen näkökulmasta, karjalan kielen kääntäjiä haastatteleamalla.

Teoreettisena taustana tutkimukselle toimii uhanalaisiin kieliiin sekä niiden elvyttämiseen liittyvät menetelmät, kuten koulutustoiminta ja käännöstoiminta, sekä karjalan kielen nykytilanne ja kielen eteen lähivuosina tehty työ ja sen parissa tehdyt havainnot. Tärkeä esimerkki tästä toiminnasta on Itä-Suomen yliopiston vuosina 2015-2019 järjestämä Kiännä!-hanke, jossa koulutettiin karjalan kielen kääntäjiä.

Tutkimusta varten haastateltiin kuutta karjalan kielen kääntäjää alkuvuodesta 2022, ja tallennettujen litteroitujen haastattelujen pohjalta tehtiin sisällönanalyysi. Haastatteluissa käsiteltyjä aiheita olivat karjalan kielen kääntäjien oma näkemys kääntäjän roolista ja käännöstoiminnan merkityksestä, työn ja koulutuksen haasteet sekä alan tulevaisuudennäkymät ja kehityskohdat. Haastattelut noudattivat etukäteen suunniteltua haastattelurunkoa. Lisäksi kaikki aineisto anonymisoitiin.

Analyysin perusteella havaitaan, että käännöstoiminnan merkitys uhanalaiselle kielelle on suuri, ja kääntäjillä on merkittävä rooli. Kääntämisen avulla karjalan kieli ennen kaikkea kehittyy. Siihen syntyy uutta sanastoa ja kieli leviää yhä useammille käyttöaloille. Kääntämisen ansiosta syntyy myös paljon uutta materiaalia, joka puolestaan lisää kielen näkyvyyttä ja mahdollistaa myös sen, että kieliyhteisön identiteetti vahvistuu. Toistaiseksi karjalan kielen käännöstoiminta pyörii hyvin pitkälti vapaaehtoisuuden varassa, mikä osaltaan hidastaa kehitystä. Tärkeiksi elementeiksi haastatteluissa ja niiden analyysissa nousevat juuri kielen näkyvyys, arvostus, ylpeys omasta kielestä sekä karjalan kielen kehitys.

Avainsanat: karjalan kieli, uhanalainen kieli, kielen elvyttäminen, käännöstoiminta

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 UHANALAISEN KIELEN ELVYTTÄMINEN	5
2.1 Uhanalaiset kielet: käsitteen määrittely	5
2.2 Uhanalaisen kielen elvytyskeinot.....	8
2.2.1 Koulutustoiminta	8
2.2.2 Dokumentointi ja lukutaito.....	11
2.2.3 Käännöstoiminta.....	13
2.2.4 Kielen elvytyksen haasteista	16
2.3 Katsaus: karjalan kieli ja sen elvyttäminen.....	18
3 KIELEN ELVYTTÄMISEN KARTOITUS HAASTATTELUJEN AVULLA	23
3.1 Haastattelu ja sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä.....	24
3.2 Haastateltavien rekrytointi sekä haastattelutilanne	26
4 KARJALAN KIELEN KÄÄNTÄJIEN NÄKEMYKSIÄ TYÖSTÄÄN.....	28
4.1 Suhde kieleen, kääntämiseen ja käsitys omasta roolista.....	28
4.2 Työn haasteista ja käännösmenetelmistä	34
4.3 Ajatuksia koulutuksesta	39
4.4 Alan tulevaisuuden näkymät ja kehitystarpeet	44
5 PÄÄTELMÄT	51
LÄHTEET	55
Kirjallisuuslähteet.....	55
LIITTEET	58
Liite 1: Haastattelurunko.....	58
Liite 2: Haastatteluosuustumuslomake	60
VENÄJÄNKIELINEN LYHENNELMÄ	I
РОЛЬ ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАБОТЕ ПО СОХРАНЕНИЮ ЯЗЫКА ПОД УГРОЗОЙ ИСЧЕЗНОВЕНИЯ НА ПРИМЕРЕ КАРЕЛЬСКОГО ЯЗЫКА.....	I
Введение.....	i

О языках под угрозой исчезновения и как их сохраняют.....	ii
Интервью и контент-анализ.....	v
О переводе карельского языка с точки зрения переводчиков.....	vi
Выводы исследования.....	ix

1 JOHDANTO

Karjalan kielen näkyvyys on noussut viime vuosina, ja vaikeasti uhanalaisen kielen asemaan on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota. Käännöstoiminta nähdään yhtenä välineenä ja keinona kielen elvyttämisessä, ja tästä kertoo esimerkiksi Itä-Suomen yliopiston vuosina 2015–2019 järjestämä Kiännä!-hanke, jossa koulutettiin karjalan kielen kääntäjiä (kts. esim. Kiännä!-blogi) ja tuotettiin karjalankielisiä käännöksiä. Hankkeessa tarjottiin lähes poikkeuksetta palkatta työskenteleville karjalan kielen kääntäjille eväitä ammattimaiseen käännöstoimintaan ja -prosessiin, mutta myös voimaannutettiin toimimaan ja vahvistettiin kieliyhteisöä, sekä lisättiin karjalan kielen näkyvyyttä.

Uhanalaisten kielten elvytystä on harjoitettu ja tutkittu kiitettävästi, tästä hyvänä esimerkkinä Grenoblen ja Whaley'n teos *Saving Languages: An Introduction to Language Revitalization* vuodelta 2006. Lisäksi kielenelvytykselle on olemassa asiakirjoja, oppaita ja ohjenuoria sekä järjestöjä, kuten UNESCO, jotka toimivat kielenelvytystä ja -säilytystä edistävinä eliminä. Kielten elvytys näissä lähteissä on painottunut hyvin pitkälti esimerkiksi kielikoulutuksen ja dokumentoinnin eri muotoihin.

Sen sijaan kääntämisen roolia kielten elvyttämisessä on tutkittu toistaiseksi melko vähän, ja esimerkiksi kielenelvytystä koskevat oppaat eivät juurikaan noteeraa käännöstoimintaa tärkeänä kielenelvytysmetodina, eikä käännöstieteissäkään aihetta ole käsitelty merkittävästi. Tämä voi osaltaan johtua siitä, että käännöstieteissä on perinteisesti painotettu kaupallisesti merkittävemmän ja ammattimaisemman kääntämisen tutkimusta. Vähemmistökielten kääntäminen ei välttämättä ole kumpaakaan näistä. (Kuusi ym. 2017, 138–139, 149–150).

Vähemmistökielen erikoislaatuudesta kääntämisessä kirjoitti ensimmäisen kerran Gideon Toury artikkelissaan vuonna 1985. Hän nosti esiin muun muassa dominoivan kielen vaikutuksen eli interferenssin käännettävään vähemmistökieleen (Toury 1985). Kääntäminen on kuitenkin lähtökohtaisesti nopeampaa kuin täysin uuden materiaalin tuottaminen, ja käännöstoiminnan ansiosta uhanalainen kieli saa tärkeää materiaalia ja kielenosaajat ylläpitävät kielitaitoansa. Vähemmistökielen kääntämiseen liittyy myös monia muita hyvin symbolisiakin merkityksiä, joiden takia aihetta on syytä tutkia.

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoitus on selvittää, millainen rooli käännöstoiminnalla on uhanalaisen karjalan kielen elvyttämisessä. Ääneen pääsevät karjalan kielen kääntäjät. Kääntäjät toimivat pääasiassa palkatta ja vapaaehtoisina, sillä markkinat ovat niin pienet. Karjalan

kielen osaajia arvioidaan olevan Venäjällä 25 000 ja Suomessa 11 000. Lisäksi kielen ymmärtäjiä on arviolta noin 20 000 (Sarhimaa 2016, 2). Kieli on luokiteltu vakavasti uhanalaiseksi, eikä sillä juurikaan ole lain suojaa, vaikka muutoksia parempaan päin on ollut havaittavissa lähiaikoina.

Karjalan kieltä ei tällä hetkellä toistaiseksi mainita Suomen perustuslaissa toisin kuin romani-kieltä, viittomakieliä ja saamea. Sanna Marinin hallituksen uusi kielipoliittinen ohjelma voi kuitenkin tuoda karjalan kielelle elvytyssuunnitelman ja asiantuntijaryhmän ihan valtioneuvostotasolle. Tämä selviää uudesta kielipoliittisesta ohjelmaluonnoksesta 2021. Siinä linjataan, että karjalan kielelle tehtäisiin elvytyssuunnitelma sekä toimenpideohjelma (Valtioneuvosto: Kielipoliittinen ohjelma 2021). Luonnoksesta ja esityksestä ei kuitenkaan selviä, kuinka paljon työryhmässä olisi karjalaisia tai millä muulla tavalla karjalankielinen yhteisö saisi edustusta, kun on kyse heidän kielensä elvytystyöryhmästä.

Toukokuussa 2021 kahdeksan vihreiden kansanedustajaa teki kirjallisen kysymyksen siitä, miten karjalankielisten oikeudet aiotaan turvata lainsäädännöllisesti. Kielipoliittiseen ohjelmaan on siis kohdistettu paineita. Asiantuntijat ja aktivistit vaativat konkreettisia toimia, kuten mahdollisuutta opiskella karjalaa koulussa etäyhteydellä, kuten saamen kielen kanssa tehdään. Myös Ylen vahvempaa osallistumista toivotaan, kuten lastenohjelmien dubbauksia sekä karjalankielisen toimituksen perustamista. Tämä nykyinen on suunta parempaan, mutta siihen suhtaudutaan myös kriittisesti, sillä toimia ei koeta tarpeeksi järeinä. Karjalaisnuoren yhdistyksen puheenjohtajan Tuomo Kondien mukaan luonnoksessa tilannetta ei oteta tarpeeksi vakavasti vaan ”varotaan ottamasta kantaa lakeihin tai rahoitukseen ja tehdään pieniä askelia siellä täällä”. (Suomen Kuvalehti 26.11.2021.)

Karjalan kielen käänösmarkkinat ovat siis toistaiseksi heikot, ja juuri kenenkään ei voi sanoa elättävän itseään karjalan kielen kääntämisellä (Kuusi 2017, 53–54). Sen sijaan kääntäjät toimivat vapaaehtoisesti ja usein ilman kääntäjänkoulusta, mikä tarkoittaa sitä, että vaikka heillä olisi kielitaitoa, heiltä saattaa puuttua ammattikäntäjän tietotaito sekä työkalut. He kohtaavat kääntäessään monenlaisia haasteita, kuten sanaston puuttumista sekä kielen normien vakiintumattomuutta. (Kuusi 2019, 141). Kääntäjien ammattitaitoisuus on työn palkattomuudesta huolimatta erityisen tärkeää uhanalaisen kielen tapauksessa, sillä kääntämiseen liittyy suuri vastuu siitä, miten kieli näkyy ja mihin suuntaan se kehittyy. Uhanalaisen kielen kääntäjistä puhuttaessa ei pidäkään erehtyä ajattelemaan, että kyse on puhtaasti jonkinlaisesta harrastustoiminnasta.

Kuten todettu, kääntämisen merkitystä kielten elvyttämisessä on toistaiseksi tutkittu valitettavan vähän. Guillem Belmar kirjoittaa kuitenkin vähemmistökielen asemassa olevaa baskin kieltä koskevassa artikkelissaan, että käännöstoiminta on äärimmäisen tärkeää kielen arvostuksen ja elvytyksen kannalta. Hänen mukaansa ”meidän on puolustettava käännöstoiminnan tärkeää roolia kielenelvytyksessä, kääntäminen olisi otettava viralliseksi osaksi kielenelvytysohjelmia ja kielipolitiikkaa, sekä kääntämistä pitäisi opettaa, harjoittaa ja tutkia huolellisesti, sillä se on elintärkeää kielenelvytystoiminnalle” (Belmar 2017, 39). Lisäksi hän kirjoittaa, että vähemmistökielille kääntämällä muun muassa autetaan kielenpuhujia vapautumaan dominoivan valtakielen asettamista malleista (2017, 45).

Julkinen tuki esimerkiksi hallinnon tasolta on usein riittämätöntä, joten uhanalaisen kielen kääntämisen voi siis sanoa olevan eräänlaista kieliaktivismia. Siihen liittyy vahva ylpeys kielestä sekä auttamisenhalu. Usein uhanalaisten kielten elvytyksen eteen tehdyt toimet ja eleet voivat olla kuitenkin lähinnä symbolisia. Kerran viikossa esitetty tv-lähetys tai harvoin päivitettävä verkkosivu eivät yksinään luo merkittävää muutosta parempaan, mutta näkyvyyden kannalta niilläkin voi olla merkittävä tehtävä. Kirjoitetulla kielellä puolestaan on todella suuri rooli. Mitä enemmän kirjoitettua materiaalia, sitä enemmän sitä voidaan käyttää myös koulutuksessa. (Grenoble & Whaley 2006, 10).

Aiheen tutkiminen on siis nyt tärkeää ja ajankohtaista, koska karjalan kielen tilanne on tällä hetkellä kenties eräänlaisessa käännekohdassa, jossa se saa yhä enenevässä määrin huomiota julkisuudessa ja valtioneuvoston tasollakin, mutta kärsii silti vakavasta resurssipulasta. Tutkimuskysymys on: millainen merkitys käännöstoiminnalla on uhanalaisen kielen elvyttämisessä? Tämän pro gradu -tutkielman avulla pyritään valottamaan nykytilannetta siitä, miten juuri karjalan kielen kääntäjät suhtautuvat työhönsä ja mihin suuntaan karjalan kielen elvyttämistä ja kehittämistä voitaisiin jatkossa suunnata.

Aineisto tutkimusta varten on kerätty haastattelemalla kuutta hieman eri aloja edustavaa karjalan kielen kääntäjää tammi-helmikuussa 2022. Haastattelut litteroitiin sisällön tarkkuudella ja vastausten avulla selvitettiin, millaisia näkemyksiä uhanalaisen karjalan kielen kääntäjillä on omasta työstään ja roolistaan kääntäjinä, käännöstoiminnan merkityksestä karjalan kielen elvyttämisessä, heidän kohtaamistaan haasteista käänneprosessissa, alan koulutuksesta ja tulevaisuudennäkymistä. Tutkimuksen oletus on, että kääntäjillä ja heidän omaehtoisella panoksellaan on suuri merkitys kielelle, kieliyhteisölle sekä kielen elpymiselle, ja käännöstoiminnan avulla kieli kehittyy.

Tutkielma koostuu kolmesta osasta. Teoriaosuudessa käsitellään ensin uhanalaisen kielen käsitettä, sitä miten kieli päätyy uhanalaiseksi, sekä eri tapoja, joilla kieliä voidaan elvyttää. Näitä ovat muun muassa koulutus- ja käännöstoiminta. Lisäksi puhutaan kielenelvytykseen liittyvistä mahdollisista haasteista.

Sen jälkeen valotetaan karjalan kieltä ja sen nykytilannetta Suomessa ja Venäjällä ja puhutaan toimista, joita toistaiseksi tehdään Suomessa kielen elvyttämiseksi. Tässä hyvänä esimerkkinä toimii vuosina 2015-2019 toiminut Kiännä!-hanke sekä sen pohjalta tehty tutkimus karjalan kielen käännöskoulutuksesta ja kääntäjien näkemyksistä käännösprosessissa.

Sen jälkeen käydään läpi haastattelu ja sisällönanalyysi tutkimusmenetelminä, ja selitetään tarkemmin, miten tämän tutkimuksen aineisto on kerätty, ja millainen haastattelutilanne on ja mistä haastattelurunko koostuu. Lopulta analysoidaan litteroituja haastatteluja, joista voidaan havaita tutkimuksen tulosten vastaavan odotuksia. Viimeisessä luvussa vedetään kerätyn ja analysoidun aineiston pohjalta johtopäätökset ja ehdotetaan mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita, joita nousi esiin tutkimusta tehdessä.

2 UHANALAISEN KIELEN ELVYTTÄMINEN

Tässä luvussa tarkastellaan, mitä tarkoittaa uhanalainen kieli, miten käsite poikkeaa muista vastaavanlaisista käsitteistä (kuten vähemmistökielestä), ja millä eri tavoin kieli voi päätyä uhanalaiseen asemaan. Kielen uhanalaistumiseen vaikuttaa yleensä monta tekijää, jotka kulkevat käsi kädessä. Lisäksi käydään läpi eri tapoja, joilla uhanalaista kieltä voidaan elvyttää, ja millaisia haasteita kielen elvytykseen voi liittyä.

2.1 Uhanalaiset kielet: käsitteen määrittely

Uhanalainen kieli on kieli, joka on vaarassa kadota maapallolta. Maailmassa on tällä hetkellä noin 7000 kieltä, joista jopa puolen on ennustettu kuolevan seuraavan vuosisadan aikana (Grenoble & Whaley 2006, 1, UNESCO Atlas of World Languages in Danger 2010). Voimme siis todeta, että kielten uhanalaisuus on voimistuva ilmiö. Tämä on alueellinen, mutta myös laajempi yhteiskunnallinen ongelma, sillä kielten mukana kuolee paljon muutakin kulttuurillista pääomaa. Kukin kieli on tärkeä osa sitä puhuvan kansan identiteettiä, historiaa ja maailmankuvaa.

Kun kieli kuolee, siihen liittyy aina väistämättä toinen kieli: niin sanottu enemmistökieli tai valtakieli, joka dominoi niin yhteiskunnassa kuin ihmisten arkipäiväisissä kielenkäyttötilanteissa ja lopulta korvaa uhanalaisen kielen.

Kielten uhanalaisuudesta puhuttaessa onkin syytä olla tarkka termien kanssa. Vähemmistökieli ei useissa tilanteissa ole sopiva termi, sillä sen mukaan kielen elinvoimaisuus on pelkästään puhujamäärästä kiinni. Tämä sivuuttaa valtioiden rajoihin liittyvät geopoliittiset tekijät sekä sen, että kieliä usein puhutaan laajemmin kuin vain yhdessä maantieteellisesti rajatussa yksikössä, kuten valtiossa. Onhan esimerkiksi espanja vähemmistökieli Yhdysvalloissa, mutta ei millään tavalla uhatussa asemassa maailmalla. Muita nimityksiä, joita kohtaa käytettävän kielten elinvoimaisuudesta ja asemasta puhuttaessa ovat muun muassa perintökieli (heritage language), äidinkieli (mother tongue) sekä paikalliskieli (local language). Nämä ovat kaikki omilla tavoillaan vajavaisia käsitteitä, jotka voivat johtaa harhaan, eivätkä välttämättä yksinään kerro mitään kielen statuksesta. Grenoble ja Whaley (2006, 14) ehdottavatkin, että parempia nimityksiä kielten uhanalaisuudesta puhuttaessa olisivat uhattu kieli ja dominoiva kieli, ja niitä käsitteitä suositaan myös tässä tutkimuksessa.

Yksinkertaisesti tiivistettynä siis syy sille, miksi kieli kuolee, on se, ettei kielenpuhujia ole tai heidän määränsä on selkeästi vähenemässä. Puhujat saattavat ikääntyä, kuolla, tai muuten vain unohtaa kielen. Usein tällaisissa tapauksissa vanhemmat eivät opeta enää kieltä lapsilleen, ja niin ei synny uutta kieltä osaavaa sukupolvea. Kielten kuolemiseen liittyvät lähes aina myös väistämättä historia, politiikka, sekä alueelliset kiistat. Kielenpuhujat ovat jollain tavalla vähemmistöasemassa. Vastavuoroisesti voidaan esimerkiksi todeta, että vaikka kieli olisi maailman mittapuulla pieni ja puhujia vähän, mutta kielellä on silti jossain valtiossa virallinen asema (esimerkkinä tästä vaikka islannin kieli) ei se ole minkäänasteisessa vaarassa kadota maapallolta.

Kieli voi joutua uhanlaiseen asemaan usealla eri tapaa. Campbellin ja Muntzelin (1989) mukaan ensimmäinen tällainen tilanne on jokin äkillinen onnettomuus, kuten esimerkiksi kulkutauti tai luonnonkatastrofi, joka romahduttaa kielen puhujien määrän. Toinen on jokin radikaali tapahtuma, kuten kansanmurha tai muu vakava poliittinen selkkaus, joka aiheuttaa sen, että kielenpuhujat alkavat itse välttää kielen käyttöä välttyäkseen esimerkiksi vainolta. Kolmas on niin sanottu hiipuva malli, jossa kielen katoaminen on hitaampaa. Tällaisessa tilanteessa kaksikielinen yhteisö alkaa pikkuhiljaa puhetilanne ja -ympäristö kerrallaan ajautua käyttämään vain dominoivaa kieltä, ja vähemmistökieli joutuu uhattuun asemaan. Viimeisessä skenaariossa kielitaito menetetään niin sanotusti ylhäältä alaspäin: kieltä lakataan siis puhumasta arkielämässä ja perhepiirissä, mutta sitä käytetään yhä esimerkiksi uskonnollisissa rituaaleissa. Näissäkin tilanteissa kielen voi sanoa kuolevan, sillä käyttö on niin marginaalista ja enää lähinnä symbolista.

Teoksessaan *Saving Languages. An Introduction to Language Revitalization* Grenoble ja Whaley (2006, 18) esittelevät kuusiosaisen mallin kielen uhanalaisuuden määrittelyyn. Malli tiivistää lyhyesti sen, mitä erilaisia statuksia kielellä voi uhanalaisuutensa puolesta olla. Se on seuraavanlainen:

1. Kieli on **turvassa**: kaikki sukupolvet puhuvat kieltä monissa eri ympäristöissä ja käyttötilanteissa. Kieltä käytetään myös hallinnon parissa sekä kouluissa, sillä tuotetaan runsaasti erilaista materiaalia lakiteksteistä viiheeseen. Tällaiset kielet ovat yleensä jonkin valtion virallisia kieliä.
2. Kieli on **vaarassa**: kieltä puhutaan, mutta siltä puuttuu jotkin edellä mainitun turvassa olevan kielen ominaisuudet, kuten laaja-alaiset käyttötilanteet. Lisäksi kielen puhujia saattaa olla selkeästi vähemmän kuin jonkin dominoivan kielen puhujia tietyllä maantieteellisellä alueella.

3. Kieli on **katoava**: kielenkäytön väheneminen on huomattavaa, eikä kieli siirry enää sukupolvelta toiselle kuten ennen. Kieltä käytetään yhä harvemmissä tilanteissa ja ympäristöissä, esimerkiksi kouluissa ei mahdollisesti laisinkaan. Dominoivaa kieltä käytetään selkeästi enemmän.
4. Kieli on **poistuva**: se ei enää siirry nuoremmille sukupolville, vaan jää vain ikääntyvän väestön käyttöön.
5. Kieli on **lähes kuollut**: kieltä puhuu enää todella harva, ja hekin ovat ikääntyviä vanhemman sukupolven edustajia.
6. Kieli on **kuollut**: kukaan ei enää puhu kieltä.

Aiheesta puhuttaessa tärkeät käsitteet ovat siis uhanalaisuus ja elinvoimaisuus, joita tarkastelemalla voidaan tulkita, mikä kielen tilanne on. UNESCO määrittelee vuoden 2003 Language vitality and endangerment -asiakirjassaan yhdeksän tekijää, joiden avulla kielen asemaa ja elinvoimaisuustilannetta arvioidaan. Ne ovat lyhyesti seuraavat:

1. Kielen siirtyminen sukupolvien välillä.
2. Kielenpuhujien absoluuttinen määrä.
3. Kielenpuhujien suhteellinen osuus väestössä.
4. Kielenkäytössä vallitsevat käyttöalat.
5. Suhtautuminen uusiin kielen käyttöaloihin ja mediaan.
6. Saatavilla olevat materiaalit koulutuksessa ja lukutaidossa.
7. Hallinnolliset ja järjestäytyneet kielilinjaukset, kuten se, mikä on kielen asema laillisesti.
8. Yhteisön jäsenten oma suhtautuminen kieltä kohtaan.
9. Kielen dokumentoinnin määrä ja laatu.

Nämä raamit eivät kuitenkaan ole aukottomat. Grenoble ja Whaley (2006) esittävät tätä UNESCON määritelmää kohtaan seuraavanlaista kritiikkiä. Ensinnäkin näitä yhdeksää tekijää ei voi täysin erottaa toisistaan, vaan ne kaikki vaikuttavat toisiinsa enemmän tai vähemmän ja ovat linkittyneitä yhteen. Lisäksi ne eivät kaikki välttämättä kerro mitään kielen elinvoimaisuudesta. Esimerkiksi huonoa dokumentaatiota ja materiaalia on olemassa runsaasti myös hyvin elinvoimaisilla kielillä (2006, 4). Ne antavat kuitenkin jonkinlaisen ohjenuoran, jota voidaan käyttää, kun suunnitellaan kielenelvytysohjelmia.

Grenoblen ja Whaleyn (2006, 6) mukaan tämän UNESCON kielenelinvoimaisuusmääritelmän ensimmäinen kohta eli kielen siirtyminen sukupolvien välillä

voidaan jakaa kolmeen tasoon. Ensimmäinen on se, että koko perhe vauvasta vaariin puhuu kieltä. Toinen on se, että vain vanhemmat puhuvat, mutta lapset ymmärtävät. Kolmas on se, että vain vanhemmat sukupolvet enää osaavat kieltä. Ollakseen elinvoimainen kielen on siirryttävä lapsille ja lasten on käytettävä sitä aktiivisesti. Tästä syystä lapset ovat erityisen tärkeä kohderyhmä kielenelvytyistä suunniteltaessa, ja tätä käsittelemme hieman enemmän luvun myöhemmässä vaiheessa.

On huomattava, että sen lisäksi, että kieli voi hiipua sukupolvien välisessä viestinnässä, se voi hiipua myös niin sanotusti tilanteellisesti: kieltä käytetään esimerkiksi vain kotona tai lähipiirissä, mutta ei koulussa, työelämässä tai yhteiskunnan asioista julkisesti keskustellessa. Tämä tavallaan aiheuttaa uhatun kielen osittaisen kuoleman tai ainakin rappeutumisen. Se alkaa sekoittua dominoivan kielen kanssa ja menettää omaa uniikkia sanastoaan (Grenoble & Whaley 2006, 7). Toisin sanoen: mitä harvemmassa tilanteessa ja ympäristössä kieltä käytetään, sitä todennäköisemmin se häviää. Kyse ei ole siis missään nimessä ole vain puhujien määrästä, vaan myös kielenkäyttötilanteista. Uusien kielenkäyttötilanteiden luominen ja ylläpitäminen ovat siis myös tärkeä osa kielenelvytyssuunnitelmaa.

2.2 Uhanalaisen kielen elvytyskeinot

Kuten ylempänä todettiin, oikean kielenelvytysohjelman valitseminen ja suunnitteleminen on aina tapauskohtaista. Kaikki riippuu viime kädessä ohjelman tavoitteesta sekä edellä listatuista ominaisuuksista, jotka määrittelevät kielen nykytilanteen ja kehityssuunnan. Kukin kielenelvytysohjelma on ainutlaatuinen. Ohjelmat vaativat paljon taustatutkimusta, rahoitusta, mahdollisesti myös poliittista ja lainopillista taustatyötä, sekä tietenkin kieliyhteisön itsensä tuen. Tässä luvussa käsitellään muutama olennainen keino, joilla kieliä elvytetään, sekä puhutaan jonkin verran kielen elvytykseen liittyvistä haasteista.

2.2.1 Koulutustoiminta

Kieltä elvyttäessä yksi tärkeä toimi on aina kielenopetus. Kuten aiemmin todettiin, lapset ovat olosuhteiden salliessa tärkein kohderyhmä, sillä he oppivat kieliä tehokkaasti ja voivat myös tulevaisuudessa siirtää osaamistaan eteenpäin omille jälkeläisilleen. Myös aikuisväestöä koulutetaan, mutta lähinnä lopullisena tavoitteena on aktivoida suurempaa osaa väestöstä. Seuraavaksi käydään läpi esimerkkejä siitä, miten koulutusta voidaan hyödyntää kielenelvytysmenetelmänä, ja mitä tulee ottaa huomioon.

Ehdottomasti tehokkain kielenelvytyskeino olisi aina tietenkin eräänlainen ”täyssukellusohjelma” (full-immersion program), jossa kielenpuhujat voitaisiin laittaa ympäristöön, jossa käytetään vain ja ainoastaan uhanalaista kieltä. Useimmiten tämä on kuitenkin mahdotonta. Tällainen ohjelma vaatisi ensinnäkin yhteisön, jossa kielen sujuvia puhujia olisi niin paljon, että ”sukellus” olisi mahdollista toteuttaa. Tämä ei onnistu yleensä siksi, että suurin osa osallistujista päätyy kuitenkin lopulta ainakin joissain tilanteissa käyttämään toista, dominoivaa kieltä. (Grenoble & Whaley 2006, 50.)

Ongelmaksi muodostuu usein myös rahan puute. Ohjelmat ovat kalliita ja hankalia toteuttaa, eikä riittävää rahoitusta löydy. Äärimmäisen tärkeä osa tällaisen täyssukellusohjelman toteuttamista olisivat koulut niin lapsille kuin aikuisillekin, mutta pätevien opettajien kouluttaminen sekä pedagogisen materiaalin puute ovat esteitä tämän järjestämiselle. Nämä ovat sellaisia asioita, jotka vaatisivat paljon resursseja. Esimerkiksi yhden oppikirjan laatimiseen voi mennä vuosia. Tällaiset täyssukellusohjelmat saattavat myös kohdata hallinnon edustajien vastarintaa. Päätäjät saattavat olla huolissaan, että kielivähemmistön identiteetin vahvistuminen voi aiheuttaa epäyhtenäisyyttä koko kansan keskuudessa (Grenoble & Whaley 2006, 51). Saatetaan pelätä, että vähemmistökielen osaajat eivät kohta enää hallitse riittävän hyvin valtakieltä, mikä puolestaan edelleen voisi edesauttaa kansan jakautumista ja aiheuttaa yhteiskunnallisia ongelmia.

Yksi esimerkki tällaisesta täyssukellusohjelmasta on kuitenkin niin sanottu ”kielipesä”-metodi, jonka avulla maorin kieltä elvytettiin Uudessa-Seelannissa 1970–1980-luvuilla. Saarivaltion alkuperäisasukkaiden kieli oli hyvää vauhtia häviämässä kokonaan englannin kielen tieltä.

Ohjelmassa luotiin eräänlaisia esikoulutilanteita, ja niitä kutsuttiin nimellä Te Kohanga Reo, ”kielipesä” (Grenoble & Whaley 2006, 53). Yhteisön vanhemmat jäsenet opettivat kieltä nuoremmille sukupolville, ja tämä todettiin hyvin tehokkaaksi menetelmäksi. Maorin kielellä oli kuitenkin jotain erityislaatuista, mitä suurimmalla osalla uhanalaisista kielistä ei ole: nimittäin suuri määrä kirjallista materiaalia. Heidän etunsa oli se, että 1800-luvulla englantilaiset olivat kehittäneet maorin kielen ortografiaa lisätäkseen maoriväestön lukutaitoisuutta. Näin ollen maoreilla oli jo valmiiksi saatavilla laadukasta materiaalia, jota hyödyntää kielipesissä, toisin kuin muilla elvytystä vaativilla kielillä.

Toinen, yleisempi ja realistisempi vaihtoehto kielenelvytysmenetelmälle on niin sanottu ”osittaissukellusohjelma” (partial-immersion program) (2006, 55). Tällainen ohjelma

on kaksikielinen, eli opetuksessa yhdistellään uhattua, elvytettyä kieltä, sekä dominoivaa valtakieltä.

Tämä tekniikka ei missään nimessä ole ihanteellisin tai tehokkain kielenelvytysmenetelmä, sillä siinä tavallaan opetetaan uhattua kieltä vieraana kielenä. On täysin selvää, että tällaisessa asetelmassa ei kielitaito lähes koskaan kehity täyteen potentiaaliinsa. Opetusmateriaali on usein puutteellista, opettajat eivät ole täysin päteviä ja valtakieli saattaa dominoida myös opetustilanteissa. Yleensä tällaiseen ohjelmaan päädytään kuitenkin olosuhteiden pakosta: varoja ei ole tai kieliyhteisö ei ole tarpeeksi vahva täyssukellusohjelman toteuttamiseen.

Jotta lapsia voitaisiin opettaa, on joskus koulutettava vanhempia ensin. On siis löydettävä aikuisia, jotka pystyvät sitoutumaan kielitaitonsa kehittämiseen, opiskeluun ja lopulta luomaan uusia kielenkäyttötilanteita nuoremmille sukupolville, jotka ovat viime kädessä tärkein kohderyhmä varsinkin, jos ohjelman on tarkoitus ajan saatossa edetä täyssukellusohjelmaksi. Haasteena tässä on vain se, että aikuiset ovat yksinkertaisesti paljon hitaampia ja huonompia oppimaan kieliä tai omaksumaan uusia asioita. Lisäksi aikuisväestö yleensä käy töissä ja pyörittää mahdollisesti arkea, johon kuuluu perhe. Näin ollen he eivät pysty paneutumaan opiskeluun riittävän tehokkaasti.

Näiden virallisten, rahoitettujen ja dokumentoitujen kielenopetusohjelmien lisäksi monet yhteisöt toki kouluttavat itse itseään niin sanotun epävirallisen ja luonnollisen oppimisen kautta (Grenoble & Whaley 2006, 59). Tämä opetustyyli perustuu sille, että yhteisön sisällä luodaan kielenkäyttötilanteita. Hyvä puoli on se, että tilanteita syntyy kuin itsestään ja ne ovat luontevia. Yhteisössä saatetaan esimerkiksi järjestää kerhoja tai vaikka leiritoimintaa lapsille. Tähän sisältyy myös se, että vanhemmat opettavat kieltä kotioloissa. Tällaisissa tilanteissa kirjallisesta opetusmateriaalista saattaa olla pulaa tai sitä ei käytetä laisinkaan. Kieli voi olla niin vahvasti sidoksissa yhteisön identiteettiin, että mahdollista ulkopuolista apua ja tukea jopa vieroksutaan ja vältellään, eivätkä ammattilaiset pääse osallistumaan kielenelvytykseen. Joskus tukea ei myöskään ole edes tarjolla, vaikka sitä kaivattaisiin (2006, 59). Tästä seurauksena on usein se, ettei synny uutta kirjallista materiaalia, jota käyttää jatkossa, ja näin kieli tavallaan junnaa paikallaan, eikä kielenelvytys ole tehokasta.

Yksi viimeinen oljenkorsi lähes kuolleen kielen elvyttämiseen on niin sanottu mestari-oppipoika-ohjelma, joka kehitettiin Kaliforniassa Yhdysvalloissa 1990-luvulla. Alueella oli tuolloin useampia jo lähes hävinneitä kieliä, joiden puhujakunta koostui vain muutamista kymmenistä ihmisistä (Grenoble & Whaley 2006, 60). Kuten aiemmassa uhanalaisten kielten

määrittelyä koskevassa luvussa todettiin, tällaisten lähes kuolleiden kielten tapauksessa kielenpuhujat ovat vanhuksia, eikä kieli enää siirry nuoremmille sukupolville. Kielenpuhujia on niin vähän, ettei yhteisö itsessään voi enää elvyttää kieltä luonnollisesti.

Mestari-oppipoika-ohjelmassa yhdistetään kieliyhteisön iäkäs, kieltä puhuva jäsen nuoremman jäsenen kanssa, ja kahdestaan he työstävät nuoremman kielitaitoa. Ohjelmaan kuului muutama tietty sääntö, joita tuli noudattaa (2006, 61). Ensinnäkin dominoivan valtakielen käyttö opetustilanteissa ei ollut sallittua. Lisäksi oppipojan oli tosissaan sitouduttava ohjelmaan. Ohjelmassa panostetaan suulliseen, ei niinkään kirjoitettuun kieleen, eikä opetusta toteuteta luokkahuoneasetelmassa vaan luonnollisissa kielenkäyttötilanteissa kuten ruuanlaitossa ja puutarhanhoidossa. Ymmärrys syntyy kielenkäyttötilanteessa toiminnan kautta yhdessä sekä nonverbaalisen viestinnän muotojen kautta. Tavallaan tämä asetelma vastaa siis sitä, kun lasta opetetaan puhumaan.

Mestari-oppipoika-ohjelmassa osallistujille maksettiin usein jokin summa, joka teki opettamisesta ja opiskelusta palkitsevampaa. Ohjelma kestää yleensä useita vuosia, mutta opetusta on vain noin 10 tuntia viikossa, sillä molemmat osapuolet ovat aikuisia, joilla on mahdollisesti muitakin velvoitteita. Päätaavoite on luoda oppipojista uusia mestareita, jotka voivat opettaa kieltä yhä edelleen seuraaville sukupolville. Menetelmä ei ole täydellinen, mutta hädän hetkellä se on viimeinen oljenkorsi, ja kuitenkin jossain määrin tehokas. Ohjelman haasteita ja puutteita ovat ne, ettei kirjoitustaito kehity tai kirjallista materiaalia opetustilanteissa ei synny. Iäkkäillä mestareilla saattaa myös olla kielitaito ruosteessa, koska he eivät ole päässeet puhumaan kieltä pitkiin aikoihin. Lisäksi opetustilanteisiin voi liittyä yhteisön sisäisiä hierarkkisia asetelmia sekä kulttuurisidonnaisia ominaisuuksia.

2.2.2 Dokumentointi ja lukutaito

Vaikka kuolevan kielen dokumentointi eli sen ominaisuuksien tutkiminen ja muistiin paneminen ei itsessään elvytä kieltä, on se usein merkittävä osa elvytysprosessia tai mahdollisesti jopa viimeinen oljenkorsi, ennen kuin kieli katoaa kokonaan. Tähän tarvitaan kielialan ammattilaista, ja dokumentointi tapahtuu kenttätyönä niiden harvojen keskuudessa, jotka kieltä enää osaavat. Muun muassa sanastojen laatiminen osa voi olla osa kenttälingvistin dokumentointityötä, mutta tuleville sukupolville on tärkeää kerätä myös muunlaista tietoa kielestä ja sen käytöstä. (Grenoble & Whaley 2006, 68.)

Sanakirjoja pidetään tärkeinä myös, kun kielenelvytysohjelman tavoitteena on lisätä lukutaitoisuutta uhanalaisella kielellä. Lisäähän lukutaito eräänlaista kielen prestiisiarvoa: kirjoitettu ja luettu kieli saa aivan uudenlaista näkyvyyttä, ja lisäksi luku- ja kirjoitustaidon avulla kieltä voidaan käyttää opetuksessa (Grenoble & Whaley 2006, 102). Nykypäivänä ajoittain kirjoitettua kieltä pidetään jopa puhuttua arvokkaampana. Tämä johtuu siitä, että kirjoitettu sana painaa puhuttua enemmän, ja nykyaikainen länsimainen koulutus perustuu luku- ja kirjoitustaitoon (2006, 103).

Toisaalta luku- ja kirjoitustaidon kehittäminen voi luoda haasteita ja suoranaisia riskejä uhanalaiselle kielelle. Vaikka kirjallinen materiaali on äärimmäisen olennaista monissa nykyaikaisissa kielenkäyttötilanteissa, vaatii kirjoitetun kielen luominen aina suuria kompromisseja, joissa on jopa se vaara, että elvytettävä kieli kärsii ja sen ainutlaatuisia ominaisuuksia katoaa. Yhteisen standardin luominen saattaa aiheuttaa myös kiistoja kieliyhteisön sisällä.

Kun suunnitellaan luku- ja kirjoitustaitoa kehittävää tai ylläpitävää kielenelvytysmenetelmää, on otettava huomioon, miten lukutaitoinen kieliyhteisö on. Kieliyhteisön lukutaitoisuutta määriteltäessä erotellaan kolme eri tyyppiä: yhteisöt, jotka ovat mahdollisesti täysin lukutaidottomia, yhteisöt, joissa osataan lukea ja kirjoittaa valtakielellä, mutta ei omalla vähemmistökielellä, ja ne yhteisöt, joissa osataan mahdollisesti jossain määrin lukea ja kirjoittaa myös vähemmistökielellä, mutta joissa kyseisen kielen lukutaitoisuus vaatii elvyttämistä (Grenoble & Whaley 2006, 113–114). Haasteita voi siis luoda esimerkiksi se, ettei yhteisö pidä yleensäkin luku- ja kirjoitustaitoa tärkeänä asiana.

Huomioitava on, että uhanalaisen kielen luku- ja kirjoitustaitoisuutta ei siis voida kehittää ilman kieliyhteisön itsensä suurta panosta ja yhteistyötä. Monet yritykset ovat voineet kaatua siihen, ettei yhteisö hyväksy ulkopuolelta (esimerkiksi kenttätyötä tekevien kieliasantuntijoiden taholta) tulevia ehdotuksia oikeinkirjoituksesta, kielen standardoinnista tai opetusmenetelmistä (Grenoble & Whaley 2006, 103). Yhteisön on siis oltava mukana kehitysprosessissa, ja heitä on kuultava.

Vaikka luku- ja kirjoitustaitoisuus on siis tärkeää, sitä ei tule pitää liian suuressa arvossa, tai jonain uhanalaisen kielen tai kieliyhteisön ehdottomana pelastaja. Toistaiseksi ei ole esiteltävissä muita esimerkkejä kuin heprean kieli, joissa luku- ja kirjoitustaidon lisääminen korreloisi merkittävästi kielenelvytysohjelman menestyksen kanssa (Grenoble & Whaley 2006, 115). Kieliyhteisö saattaa olla esimerkiksi niin pieni, ettei luku- ja kirjoitustaidon kehittämiseen

kannata käyttää mahdollisesti resursseja, sillä yhteisö ei pysty pitämään taitoa yllä tai tuottamaan kirjallista ja pedagogista materiaalia.

2.2.3 Käännöstoiminta

Kieleltä toiselle kääntäminen on aina tietynlaista valtapeliä. Joku määrittää sen, mitä käännetään tai jätetään kääntämättä, kuka kääntää ja kenelle. Tekstin tulkinta voi muuttua käännösprosessin myötä, ja kääntäjän tehtävä on toimia neutraalina mutta ammattimaisena viestinvälittäjänä. Kääntäminen on sosiaalista toimintaa, ja sen avulla on yhdistetty ihmisjoukkoja historian saatossa jo monesti. Lisäksi kääntäjien vastuulla on monin tavoin kohdekielen kielen ylläpito ja kehittäminen, ja siksi käännöstoiminta onkin myös oivallinen menetelmä kielen elvyttämiseen (Belmar 2017, 37).

Kääntää voi aina kahteen suuntaan: kieleltä tai kielelle. Kielenelvytysohjelmissa on kuitenkin aina olennaisinta kääntää uhatulle kielelle päin, ja näin ollen luoda uudenlaisia kielenkäyttötilanteita ja yksinkertaisesti tuottaa lisää materiaalia kielenosajien käyttöön. Vähemmistökielten kääntämistä ei ole tutkittu käännöstieteissä paljoa, mutta tutkimus on lisääntynyt hiljattain (kts. Kuusi ym. 2017). Osasyynä voi olla se, että käännöstieteissä on keskitytty enemmän ammattimaisen käännöstoiminnan tutkimukseen. Vähemmistökielen erityislaatuisuus käännöskielenä nostettiin esiin vasta 1980–90-luvuilla, kun Gideon Toury (1985) kirjoitti aiheesta.

Käännöstoiminnan funktio kieltä elvyttäessä on siis hieman tavallisesta poikkeava: tarkoitus ei ole kääntää tiedon, viihteen tai edes kulttuurin levittämiseksi, tai niinkään kaupallisiin tarkoituksiin. Kuten aiemmin todettu, uhatun kielen puhujathan osaavat jo sujuvasti toista paljon elinvoimaisempaa kieltä, jolla tuotettua materiaalia he voivat halutessaan kuluttaa mielin määrin. Tämä luo kielenelvytysohjelman rahoituksen suhteen haasteen, sillä puhtaasti kaupallisesti ajateltuna tällainen kääntäminen ei ole mitenkään kannattavaa tai kestävä. Syntyy siis tilanne, jossa uhatun kielen kääntäjien on työskenneltävä usein käytännössä ilmaiseksi. Lisäksi uhanalaisella kielellä ei välttämättä toimi koulutettuja ammattikäntäjiä, joten laadukkaiden käännösten tuottaminen voi olla vielä entistäkin haastavampaa, vaikka hyvän laadun varjeleminen on yhä tässäkin ensiarvoisen tärkeää.

Uhanalaisille kielille käännettäessä onkin usein turvaututtava niihin harvoihin, jotka kieltä osaavat. He ovat usein kieliaktivisteja, mutta jonkin muun alan ammattilaisia, eikä heillä ole

käännösalan koulutusta. Kääntäminen on näissä tapauksissa vapaaehtoistoimintaa. Kääntäjänkoulutusta uhanalaisen kielen kääntäjille on tarjolla harvoin tai puutteellisesti. (Kuusi 2019, 140–141).

Miksi uhanalaiselle kielelle sitten ylipäätään tulisi kääntää mitään? Koska käännöstoiminta lisää ennen kaikkea kielen käyttöä ja näkyvyyttä, ja kehittää sitä (Kuusi 2019, 137). Belmarin mukaan (2017, 38–39) se on välttämätön työkalu, kun laajennetaan kielen käyttöpiiriä, uudistetaan sitä ja osoitetaan kielelle sen ansaitsemaa kunnioitusta. Aiheesta on kuitenkin vielä toistaiseksi saatavilla melko vähän tutkimusta.

Kielen elvyttämiseen käännöstoiminnan avulla liittyy tiettyjä haasteita. Käännöksissä kieli on aina virallisempaa ja huolitellumpaa kuin spontaanissa arkisessa viestinnässä. Useiden uhanalaisten kielten tapauksessa kielenpuhujat sekoittavat dominoivaa kieltä puheeseensa jatkuvasti ja näin luovat eräänlaisen sekakielen tai slangin, joka on heille itselleen kuitenkin täysin järkeenkäypää tai luontevaa, mutta poikkeaa kirjallisesta viestinnästä. (Belmar 2017, 39.)

Kielen on standardisoiduttava, jotta sillä voidaan tuottaa yhä enemmän materiaalia. Kääntäjät ottavat usein mallia toisistaan ja hyödyntävät rinnakkaistekstejä, jos niitä vain on saatavilla, joten yhteisistä säännöistä on ennen pitkää sovittava ja niistä on pidettävä kiinni. Tämä voi kuitenkin aiheuttaa konflikteja kieliyhteisön sisällä, sillä kuten aiemmin todettiin, uhanalaiset kielet tai niiden puhujayhteisöt eivät ole välttämättä yhtenäisiä. Pienenkin kielen sisällä variaatio voi olla suurta, eikä kukaan tietenkään halua kuulla oman kielensä tai tapansa puhua olevan väärienlaista. Terminologiset seikat voivat herättää paljon keskustelua (Kuusi 2017).

Käännöstoiminnassa ja -prosessissa siis koittaa aina lopulta se vaihe, jossa on valittava kielelle suunta, johon sitä lähdetään kehittämään, eli niin sanottu *linguistic orientation* (Belmar 2017, 40). Juuri käännökset ovatkin usein historian saatossa olleet se tekijä, joka sysää kirjakielen kehityksen liikkeelle. Näin oli myös suomen kielen kanssa, kun Mikael Agricola käänsi Raamatun 1500-luvulla.

Lisäksi uhanalaiset kielet usein kärsivät niin sanottujen rekisterien eli käyttötilanteiden ja -tyylien puutteesta (Belmar 2017, 40). Kutakin kieltä puhutaan tai käytetään hieman eri tavalla eri ympäristöissä ja puhujista riippuen, esimerkiksi kouluissa, lääkärin vastaanotolla tai vaikka kotona lähipiirin seurassa. Kun kääntäjät luovat standardisoitua kieltä, on heidän otettava myös nämä rekisterit huomioon ja tehtävä niille tilaa, sillä ne ovat täysin validi osa kieltä.

Kääntäjien haasteena on siis pohtia, pitäisikö antaa periksi paineelle ja sallia ajoittainen interferenssi. Tähän ei ole yhtä oikeaa yksiselitteistä vastausta. Interferenssi nimittäin aina

tavallaan vahvistaa dominoivan valtakielen asemaa ja hitaasti tuhoaa uhanalaisen kielen omaleimaisuutta. Käännösten on silti oltava lähestyttäviä kohdeyleisölleen, ja kieli kehittyessään ottaa aina jossain määrin vaikutteita muualta (Belmar 2017, 40). Tätä tasapainoa etsiessä kääntäjä voi usein tuskailia kieliyhteisön paineen ja oman kieli-identiteettinsä kanssa.

Baskin kielen elvyttämistä käsittelevässä artikkelissaan Belmar siteeraa Garcíaa, joka toteaa, että käännöstoiminta on eräänlainen laboratorio, jossa tehdään kokeiluja ja katsotaan, toimivatko ne (García 2002, Belmarin 2017, 44 mukaan). Yhtä lailla siis kääntäjät joutuvat ottamaan vastaan kieliyhteisön palautetta käännösratkaisuistaan ja lopulta virheen ja erehdyksen kautta löytämään jonkinlaisen harmonian kielen variaatioiden sekä interferenssin kanssa. Jokainen tilanne on siis analysoitava erikseen, joskus lainasana voidaan myös hyväksyä. Termityö onkin erityisen tärkeä osa käännöstoimintaa: globalisaation myötä termit leviävät kulovalkean tavoin, ja on osattava päättää nopeasti, mitä varianttia käyttää. Kääntäjillä onkin suuri vastuu uutta sanastoa kehittäessään, sillä heidän käännösratkaisunsa voivat levitä ja vakiintua nopeasti (Kuusi & Riionheimo 2020).

Belmar (2017) nostaa käännöstoiminnan merkityksestä kirjoittaessaan esimerkiksi baskin kielen. Ensimmäiset painetut baskinkieliset proosatekstit ilmestyivät 1500-luvulla ja olivat uskonnollista käännöskirjallisuutta. Francon diktatuurin aikana kuitenkin 1900-luvun Espanjassa alueellisten vähemmistökielten asemaa heikennettiin, jolloin myös baskin kieli rappeutui. Vasta viimeisimpinä vuosikymmeninä innostus kielen elvyttämistä kohtaan on jälleen noussut erilaisten hankkeiden myötä, joista tärkeässä asemassa on ollut muun muassa Literatura Unibertsala, jossa käännetään kirjallisuusklassikoita, kuten esimerkiksi Tšehovin, Poen ja Twainin teoksia.

1980-luvulla erääksi kielenelvytyskeinoksi ja myös käännöstoiminnan muodoksi baskin kielessä nousi televisio-ohjelmien dubbaus. Pian kuitenkin todettiin tähän liittyvä ongelma: eräänlainen puhutun kielen standardin puuttuminen. Tähän liittyy ilmiö, josta puhutaan nimellä *desubicación*, eli eräänlainen eksyminen (Belmar 2017, 48; Barambones 2012: 51). Kyseessä on eräänlainen paradoksi: käännettäessä yritetään niin vahvasti saavuttaa standardisoitu, puhdas, ja interferensseistä vapaa kieli, että lopputulos on katsojalle tai kuulijalle vieraannuttava. On siis muistettava, että myös puhekielisyys on tärkeä osa kutakin kieltä.

Hyvä kääntäjä siis toimii tietoisesti käännösvalintoja tehdessään ja tiedostaa velvollisuutensa kielen oikeellisuuden ylläpitämisessä. Kääntäessä pyritään aina puhtaan kielen ylläpitoon, luomiseen ja kehittämiseen, joten lainasanoja valtakielestä koetetaan välttää. Interferenssin

kanssa on oltava hyvin tarkkana, sillä dominoiva kieli on jo valmiiksi monilla osa-alueilla uhattua vahvempi. Tämä hieno ja puhdas kieli saattaa kuitenkin tuntua käännosten kohdeyleisöstä paradoksaalisesti jopa hieman vieraalta. Haasteena onkin löytää tasapaino kielen ylläpidon ja interferenssien välttämisen sekä saavutettavuuden ja mielekkyyden välillä. Jos kohdeyleisö ei pidä käännoksistä tai pysty lukemaan niitä, ne ovat yhtä tyhjän kanssa, ja kielenelvytys epäonnistuu.

Lopulta Belmar ehdottaakin (2017, 51–52) kymmenen askeleen teoreettista mallia, jonka tulisi toimia viitekehyksenä, kun elvytetään kieltä käännostoiminnan avulla. Se on seuraavanlainen:

1. Luodaan perusta standardisoidulle kielelle, jota kääntäjät käyttävät mallina. Standardi ei silti voi pitää sisällään vain virallista rekisteriä, vaan eri rekisterit on otettava huomioon jotta kielen monimuotoisuus ja rikkaus säilyy.
2. Luodaan ja ylläpidetään toimivaa terminologista järjestelmää, jotta uusia termejä luodaan tehokkaasti.
3. Kääntäjiä on koulutettava ja yliopistojen merkitystä korostettava.
4. Sisällytetään käännostoiminta kielenelvytyslinjauksiin ja politiikkaan eikä vähätellä sen merkitystä tehokkaana elvytysmenetelmänä. Julkisia varoja tarvitaan myös käännostoimintaan.
5. Valitaan teoksia käännettäväksi laajemmin. Tämä auttaa erottamaan uhanalaisen kielen dominoivasta valtakielestä. Valtakielisten käännosten lukua käännosprosessissa ja varsinkin niiden käännostratkaisuihin tukeutumista on vältettävä.
6. Kaikkia kirjallisuuden alalajeja käännetään.
7. Pidetään huoli, että myös aikuisille käännetään tarpeeksi, ei pelkästään lapsille. Lapset ovat toki tärkeä kohderyhmä, mutta kasvettuaan he eivät palaa kuluttamaan käännettyä materiaalia, jos se ei ole heistä kiinnostavaa.
8. Vähennetään käännostoimintaa, jossa lähdekielenä on dominoiva valtakieli.
9. Pyritään välttämään pivot-kielen käyttöä käännoksissa. Toisin sanoen pyritään kääntämään suoraan alkuperäisestä lähdekielestä kohdekieleen.
10. Tuetaan vähemmistökielistä käännostoimintaa, jotta kieli monipuolistuisi ja kielijärjestelmät vakiintuisivat.

2.2.4 Kielen elvytyksen haasteista

Jotta voidaan suunnitella tehokas kielenelvytysohjelma, on tunnettava kielen tilanne, historiallinen konteksti, mahdolliset poliittiset- ja identiteettikysymykset sekä kielen

yksilölliset tarpeet. On ensin otettava selvää, mitä kielellä on ja mitä sillä ei ole. Jokainen elvytysohjelma on näin ollen yksilöllinen, eikä yhtä tiettyä kaikkeen toimivaa kaavaa ole. Kielen elvytys on aina pitkä prosessi, jossa joudutaan tekemään paljon muutoksia ja sopeutumaan matkan varrella. On tehtävä kompromisseja, sillä usein täydellistä lopputulosta ei voida saavuttaa: jo pelkästään kielen elvyttäjät itse hallitsevat kielen usein epätäydellisesti, mikä luo omat haasteensa.

Grenoble ja Whaley (2006, 22) jakavat uhanalaiseen kieleen vaikuttavat tekijät makrotason ja mikrotason vaikuttajiin. Makrotasoon kuuluvat muun muassa kielen alueella pätevät lait ja säädökset. Kyseessä on siis kansallinen taso. Päättäjät voivat mahdollisesti tukea kielen ylläpitoa tai kehitystä tai olla tukematta sitä. Tämä näkyy esimerkiksi koulutuksessa, mitä julkinen taho tarjoaa, ja siinä, miten kielen asema laissa ja yhteiskunnassa määritellään.

Vaikka kielellistä tai etnistä vähemmistöä ei varsinaisesti pyritäisi assimiloimaan valtaväestöön poliittisilla päätöksillä, voi valtaapitävien tuki olla lähinnä uinuvaa tai passiivista. Jotkin kielet jopa nauttivat lain suojaa, mutta eivät käytännössä saa minkäänlaista tunnustusta tai tukea. Tällaisia tapauksia ovat olleet esimerkiksi maorin kieli Uudessa-Seelannissa sekä monet kansalliskielet Neuvostoliiton alueella. Tunnustukset kielen erityisasemasta ovat olleet lähinnä vain symbolisia, sanoja paperilla, joiden eteen ei tehdä käytännössä mitään toimia (2006, 27). Mikäli kielen kehitystä ei tueta käytännön teoin, negatiiviset tai välinpitämättömät asenteet saattavat levitä kieliyhteisöön itseensä, eli mikrotasoon.

Mikrotasolla tarkoitetaan väestötason vaikuttajista: kulttuurillista erityispiirteistä, ihmisten tavoista asenteista sekä kieliyhteisössä itsessään vallitsevista olosuhteista. Ehkä kielenpuhujat asuvat kaukana toisistaan eivätkä siksi pääse käyttämään kieltä, tai heillä ei rahallisen asemansa vuoksi ole mahdollisuutta saada laadukasta erityiskoulutusta. Kieliyhteisön sisällä saattaa olla myös kiistoja. Kaikki yhteisön jäsenet eivät ehkä suhtaudu kielitaitoonsa positiivisesti tai halua korostaa sitä tai omaa erilaisuuttaan valtaväestöstä. Asenteen merkitys yhteisön sisällä on suuri: jos vaikutteille kaikista alttiimmat eli lapset lakkaavat oppimasta ja käyttämästä kieltä, voi kielen elinvoimaisuus romahtaa vain yhden sukupolven aikana.

Uhanalaisen kielen tilannetta ja elvytysuunnitelmaa tehdessä on siis tunnistettava kummasta kielen häviämisessä on kyse. Onko esimerkiksi kielialueen päättäjien harjoittama politiikka sellaista, joka ajaa yksikielisyyttä, tai ei anna tukea monikielisyydelle, ja näin ollen uhattu kieli joutuu yhä enemmän ahtaalle? Vai onko kieliyhteisön itsensä asenteissa parannettavaa, onko kielenkäyttäjien välillä jännitteitä tai onko yhteisöllä jokin syvä trauma, joka lamauttaa kieltä.

Mutta miksi ylipäätään kannattaa välittää kielten elvyttämisestä? Miksi taistella niin kovin jotain sellaista vastaan, mikä on jo tapahtumassa, ja joskus taisteluista huolimatta tapahtuu lopulta kuitenkin peruuttamattomasti? Taistelu kannattaa, sillä kielet ovat osa maailman kulttuurillista monimuotoisuutta, historiaa ja perintöä. Kieltä puolustaessa puolustetaan usein myös välillisesti ihmisoikeuksia. Nouseva kiinnostus kielten elvyttämistä kohtaan ei liity vain kuolevien ja uhanalisten kielten alati kasvavaan määrään, vaan myös selkeään muutokseen yhteiskunnassamme: maailmansotien jälkeinen tapamme tulkita maailmaa sosiaalishistoriallisesta näkökulmasta korostaa nykyään yhtä enemmän vähemmistöjä, niin yksilöitä kuin yhteisöjäkin (Grenoble, Whaley 2006, 2). Vähemmistöjen alueellisia, kulttuurisia ja poliittisia oikeuksia puolustetaan aivan eri mittakaavassa kuin koskaan aikaisemmin historiassa.

On kuitenkin otettava huomioon, että viime kädessä kielen elvyttämisen on tultava yhteisöstä itsestään. Ulkopuolinen taho voi tarjota lähinnä varoja ja asiantuntijuutta, jotka ovat toki äärimmäisen tärkeitä tekijöitä nekin, mutta itse kielen käyttö ja pelastaminen ovat puhujien ja kielen osaajien vastuulla. Muutos lähtee niistä, jotka haluavat ja pystyvät kieltä käyttämään.

2.3 Katsaus: karjalan kieli ja sen elvyttäminen

Karjalan kieli on maantieteellisesti kotoperäinen suomalaisugrilainen kieli, jota on puhuttu yhtä kauan kuin esimerkiksi suomenkin kieltä. Nykyisin karjalaa puhutaan niin Suomen kuin Venäjänkin puolella vähemmistökielenä ja perintökielenä. Karjalan kielen puhujia arvioidaan vuoden 2010 väestölaskennan mukaan olevan Venäjällä 25 000 ja Suomessa 11 000. Lisäksi kielen ymmärtäjiä on arviolta noin 20 000. Karjalan kieli on vakavasti uhanalainen. (Sarhimaa 2016, 2–3).

Karjalan kieli jakaantuu pääsääntöisesti varsinaiskarjalaan sekä livvinkarjalaan. Varsinaiskarjala puolestaan jakautuu yhä muun muassa vienankarjalaan ja eteläkarjalaan. Karjalan kielellä on lukuisia murteita, joita puhutaan alueellisesti. Livviä ja vienankarjalaa on standardisoitu 1980-luvulta alkaen lähinnä Venäjällä, mutta kirjoitetussa muodossa livvi on nykyään yleisempi (Sarhimaa 2016, 20). On kuitenkin huomioitava, että karjalaisten itsensä suhtautumista kielen eri kirjoitettuihin variantteihin ei ole oikeastaan juurikaan tutkittu.

Maailmansotien aiheuttamien poliittisten myllerrysten seurauksena karjalankielinen väestö on joutunut levittäytymään historialliselta paikallisalueeltaan, ja kieli on joutunut väistymään dominoivien valtakielten, suomen ja venäjän, tieltä. Suomen karjalankielisten juuret ovat

Neuvostoliitolle toisessa maailmansodassa luovutetuilta alueilta evakkoon lähteneissä karjalaisissa. Toisen maailmansodan jälkeen arvioidaan jopa 40 000 karjalaisen muuttaneen ympäri Suomea. Karjalaisten moninaisuus, identiteetti ja erillisuus ovat kuitenkin aina olleet poliittisen keskustelun kohteena, eikä väestöstä ole pidetty erikseen kirjaa (Sarhimaa 2016, 3–6). Lisäksi on huomattavaa, että monin paikoin karjalan kieltä jopa pidettiin vain suomen kielen murteena. Uudelleenasettautuneet karjalaiset mukautuivat ajan saatossa suomalaiseen yhteiskuntaan ja alkoivat lopulta käyttää karjalan kieltä vain kotiympäristössä (Jeskanen 2005, 235–255). Karjalan kieleen on liittynyt Suomessa ennakkokäsityksiä, jopa syrjintää, ja sen seurauksena puhujamäärät ovat aikanaan romahtaneet.

Karjalankieliset ovat aina kaksikielisiä, he puhuvat toisena äidinkielenään asuinmaansa enemmistökieltä eli suomea tai venäjää. Pelkästään karjalan kieltä puhuvia ei ole, vaan muiden kielten osaaminen on välttämätöntä niin Suomessa kuin Venäjälläkin (Sarhimaa 2016, 26). Karjalan kieli on käytössä lähinnä kotipiirissä. Kirjallisessa muodossa kieltä käyttää vain hyvin pieni osa (Sarhimaa 2016, 248).

Kielen elvytys aloitettiin Venäjällä Karjalan tasavallassa 1980-luvulla ja Suomessa seuraavalla vuosikymmenellä (Sarhimaa 2016, 27). Ongelmaksi muodostuu yhä edelleen usein kielen normittamattomuus. Kirjakielen luominen on haastavaa, sillä kielenpuhujat eivät löydä yksimielisyyttä. Lisäksi puhujia on kahden eri valtion alueella, joten yhteistyö olisi tärkeää. Maan enemmistökielen vaikutus vaikuttaa myös alueella puhuttuun karjalan kieleen ja sen kehitykseen sekä siihen, miten puhuttu kieli muovautuu. Sanastotyötä on tehty lähinnä Venäjällä, joten suomalaisella karjalankielisellä ei välttämättä ole pääsyä materiaaliin tai hän ei ymmärrä sitä. Karjalan kieltä on pyritty aktivoimaan muun muassa lasten päivähoidossa (ns. kielipesätoiminta), koulutuksessa, kirjallisuudessa ja taiteissa (Pasanen 2006, 125–126).

Venäjällä laissa suojataan karjalan kielen asemaa Karjalan tasavallassa myöntämällä se kansan kulttuurilliseksi omaisuudeksi, jota heillä on lain mukaan oikeus kehittää, harjoittaa ja suojella. Toimintaan tarjotaan jonkin verran tukea. Kielen opiskelu ei ole pakollista, mutta Karjalan tasavallan alueella oppilaalla on oikeus valita kieli oppiaineeksi niin halutessaan. Opetusta tarjotaan kysynnän mukaan. (Zakon Respubliki Karelija N 759-3PK).

Tällä hetkellä Karjalan kieltä voi opiskella kahdessa yliopistossa: Suomessa Itä-Suomen yliopistossa sekä Venäjällä Petroskoin valtionyliopistossa Karjalan tasavallassa. Lisäksi kieltä opetetaan noin 27 peruskoulussa Venäjällä: oppilaita on vähän päälle 2000 (Karel'skij institut pazvitija obrazovanija 2020). Suomessa karjalan kieltä ei opeteta kouluissa, vaan kielen opetusta on saatavilla yliopiston lisäksi lähinnä vapaaehtois kursseilla tai kansanopistoissa.

Toistaiseksi lain suoma tuki ja turva karjalan kielelle on Suomessa heikko. Perustuslain (731/1999) 17 §:n mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Lisäksi perustuslaissa mainitaan saamelaisten ja romanien sekä viittomakielisten kielelliset oikeudet. Karjalaa ei mainita tällä lainsäädännön tasolla, mutta se tunnustetaan kuitenkin vähemmistökieleksi niin Suomessa kuin Euroopan Unionissakin. Vuonna 2021 Sanna Marinin hallituksen uudessa kielipoliittisessa luonnoksessa kuitenkin mainitaan karjalan kieli ja sen elvytys (Valtioneuvosto: Kielipoliittinen ohjelma 2021). Karjalan kielelle kaavaillaan omaa työryhmää sekä elvytysohjelmaa, mutta toistaiseksi yksityiskohdat käytännön toteutuksesta eivät ole selvillä.

Molemmilla puolilla rajaa karjalan kieli näkyy mediassa. Suomessa Yle käännättää jonkin verran uutisia karjalan kielelle (Yli Uudizet karjalakse) verkossa. Venäjällä Karjalan tasavallassa puolestaan on toiminut jo 1990-luvulta asti muun muassa Oma mua -lehti (ks. Oma mua verkossa). Julkaisu ilmestyy niin verkossa kuin painettunakin kerran viikossa.

Lisäksi kieli näkyy suuresti vapaaehtoistoiminnassa ja erilaisissa järjestöissä. Huomattavimpia näistä ovat muun muassa jo yli sata vuotta toiminut Karjalan sivistysseura, joka kustantaa karjalankielistä materiaalia, sekä uudempi vuonna 2019 perustettu Karjalazet Nuoret Suomes. Venäjän puolella rajaa toimii puolestaan Karjalan kielen kodi, jonka toiminta alkoi virallisesti 2015. Yhteisön tavoitteena on järjestää ja ylläpitää karjalankielisille yhteistä olohuonetta, jossa opetetaan kieltä ja järjestetään muuta yhteistä toimintaa (Yle Uutiset 5.10.2015). Nämäkin yhteisöt toimivat kuitenkin erilaisilla apurahoilla, lahjoituksilla sekä vapaaehtoisten voimin.

Lähivuosina Suomessakin on herätty karjalan kielen tilanteeseen, ja joitakin toimia on tehty kielen elvyttämiseksi sekä näkyvyyden lisäämiseksi. Kiännä!-hanke oli Koneen säätiön rahoittama vuosina 2015-2019 Itä-Suomen yliopistossa toiminut hanke, jossa tarjottiin koulutusta karjalan kielen kääntämiseen ja opettaa ammattikäntämisen perusteita (kts. esim. Kiännä!-blogi, Koskinen ym. 2017). Opiskelijoita oli vuosittain 20–30, osa Suomesta ja osa Venäjältä. Seminaareissa käännettiin niin kaunokirjallisuutta kuin asiatekstejäkin. Opiskelijat edustivat myös karjalan kielen eri variantteja (Kuusi 2019, 140).

Seminaareissa käännettiin ja kirjoitettiin omaa työtä reflektoivia käännöskommentteja ja opeteltiin tärkeitä tiedonhakutaitoja. Lisäksi opeteltiin erilaisia käännöstrategioita sekä viestintätilanteen tunnistamista. (Kuusi 2019, 140) Uhanalaiselle kielelle suunnattuna kääntäjänkoulutuksena kyseinen hanke oli Suomessa ensimmäinen laatuaan (Kuusi & Riionheimo 2020).

Hakkeen aikana kävi ilmi, että kääntäjät kohtaavat monenlaisia haasteita kääntäessään karjalan kielelle. Yleisimpiä ovat muun muassa sanaston puuttuminen, rinnakkaistekstien vähyys ja

kielen normittamattomuus sekä kieliyhteisön hajanaisuus (Kuusi 2019, 140–143). Voidaan siis todeta, että kääntäjänkoulutus – ja nimenomaan sellainen, jossa otetaan huomioon vähemmistökielen erikoislaatuisuus ja kielten valta-asetelma – on ehdottoman tärkeää, kun puhutaan uhanalaisen kielen elvyttämisestä.

Kiännä!-hankkeessa tavoitteena oli voimaannuttaa, ja niin ollen vahvistaa karjalan kielen kääntäjien toimijuutta. Vaikka ammattimaisten käännöstoitojen opettamisella oli suuri rooli, ja tarkoitus oli antaa eväitä ammattimaiseen käännöstoimintaan, toiminnan on kuitenkin yhä lähdettävä kääntäjistä itsestään, sillä oma tahto on karjalan kielen käännöstoiminnan edellytys. (Kuusi 2019, 149). Kuten aiemmin mainittiin, karjalan kielen kääntäjät tekevät pääsääntöisesti palkatta käännöstitä yksinkertaiseksi rakkaudesta omaa kieltä ja kieliyhteisöä kohtaan.

Koulutuksessa nousi esiin tarve tavata kasvokkain ja verkostoitua muiden karjalan kielen kääntäjien ja kielenpuhujien kanssa. Kieliyhteisön tuki koettiin seminaareissa tärkeäksi voimavaraksi sekä myös tiedonhakumenetelmäksi (Kuusi 2019, 149). Yksittäisillä aktivisteilla kontakteja saattaa olla todella vähän. Lisäksi seminaareissa oli huomattavissa, että karjalan kielestä tuli pian kääntäjien kesken eniten puhuttu kieli, ja jo pelkästään mahdollisuus kielen käyttöön ja verkostoitumiseen koettiin seminaarien tärkeänä antina.

Karjalan kielen kääntäjillä voi olla monenlaisia kielellisiä lähtökohtia. Osalle karjala on vasta aikuisiällä opeteltu kieli, ja he saattavat ajoittain käyttää ns. oppijan kieltä. Osa taas on ammattimaisesti käyttänyt kieltä jo vuosia. Koulusivistyskieli on kaikilla suomi tai venäjä, riippuen siitä, kummassa maassa kääntäjä on kasvanut. Perinteisesti Euroopassa ajatellaan, että kääntäjän tulisi kääntää äidinkieleensä päin. Tällaiseen ei kuitenkaan ole vähemmistökieliä elvyttäessä varaa. On tehtävä kompromisseja, mutta pohdittava kuitenkin sitä, tekeekö vahingossa hallaa kielelle julkaisemalla mahdollisesti huonolaatuisia käännöksiä. Vähemmistökieltä kääntäessä valtakielen interferenssin vaara on suuri, ja juuri sen torjuntaan kääntäjänkoulutus on äärimmäisen tärkeä työkalu (Kuusi 2019, 149).

Lisäksi koulutus voimaannuttaa vähemmistökielen puhujia, ja näin ollen lisää käännöstoimintaa. Käännöstoiminnan lisääntyessä kielenosaajat saavat enemmän kulutettavaa materiaalia, joten he voivat ylläpitää kielitaitoaan sekä jakaa materiaalia muille.

Haasteita karjalan kielelle kääntäessä tuottaa apuvälineiden puute. Julkaisuja kielellä on vähän. Yksi suuri ammattiryhmä, jotka kantavat suurta kieliaktoriteetin taakkaa, ovat toimittajat. Koska julkaisuja on vähän, sanoma- ja verkkolehdistä on hyvin korostunut asema rinnakkais-teksteinä.

Kääntäessä yksi tärkeimmistä ja ensisijaisimmista kysymyksistä on aina se, kenelle käännetään. Karjalan kielelle käännettäessä tämä kysymys saa omat erikoispiirteensä, sillä on valittava murrevariantti ja usein lisäksi vielä se, kääntääkö suomen vai venäjän karjalaisille. Tämän seurauksena syntyy myös kiivaita keskusteluja siitä, mikä sanavariantti olisi paras. Opetustilanteet pyritään pitämään kielipoliittisesti neutraaleina, eikä mitään tiettyä kielen varianttia nosteta muiden yläpuolelle. Tämä voi olla haastavaa, mutta syy on jälleen rohkaisussa ja voimaannuttamisessa. Tärkeintä on, että uskalletaan kääntää, eikä jättyä toiminnasta pois. (Koskinen ym. 2017)

Karjalan kielen kääntäjät ja kieliaktivistit tuskailevat palkattomuuden ja ajan puutteen kanssa. He ovat kuitenkin yleensä hyvin motivoituneita, ja se auttaa heitä jaksamaan. Intohimo kohdistuu ennen kaikkea karjalan kieleen enemmän kuin itse käänösprosessiin, ja kääntäminen on välttämätön osa kieliaktivistin toimintaa. On todettu, että voimaannuttava suhde kieleen on tärkeässä roolissa kielen elvyttämistoiminnassa, niin kääntäjille kuin kouluttajillekin (Koskinen, Kuusi & Riionheimo 2017).

Karjalan kielen tilanteen voi ajatella siis olevan eräänlaisessa käännekohdassa. Lisääntyneen kielen elvytys- ja kehitystoiminnan ansiosta kieli saa yhä enemmän huomiota, mutta vaatii silti vielä paljon työtä ja asiantuntijoiden apua, sekä myös kieliyhteisön itsensä panostusta. Kääntäjänkoulutuksen on jo nyt todettu olevan hyödyllinen työkalu kielen aktivoimiseen.

3 KIELEN ELVYTTÄMISEN KARTOITUS HAASTATTELUJEN AVULLA

Tätä kyseistä tutkimusta toteutettiin tammi-helmikuussa 2022 kuusi haastattelua, jotka toimivat aineistona. Yhteensä oltiin yhteydessä 11 karjalan kielen parissa työskennelleeseen henkilöön, joista viisi ei joko vastannut tai kokenut haluavansa osallistua tutkimukseen. Kaikki haastattelut toteutettiin videoetäyhteydellä verkossa Zoom-sovelluksella, ja haastattelut tallennettiin litterointia varten. Litteroinnissa on tarkoituksenmukaista tässä tutkimuksessa keskittyä haastateltavien kokemuksiin ja puheen sisältöön, joten litterointi suoritettiin sisällön tarkkuudella. Tässä käytettiin apuna teknisenä apuvälineenä Microsoft Wordin 2021 online-version puheentunnistustoimintoa.

Tutkimusta varten rekrytoidut informantit edustavat eri aloja. Osa on tehnyt kaunokirjallista kääntämistä, osa uutiskäännöksiä, osa taas kääntänyt esimerkiksi yhdistystoimintaa varten. Kaikki ovat työskennelleet kuitenkin tavalla tai toisella karjalan kielen parissa ja kääntäneet sitä. Osa informanteista asuu Venäjällä, osa Suomessa, ja lisäksi jotkut olivat Venäjältä aikanaan Suomeen muuttaneita. Haastatteluissa mahdollisuutena oli toteuttaa ne joko suomeksi tai venäjäksi, mutta kaikki päädyttiin haastateltavista riippuen lopulta toteuttamaan suomeksi.

Aineisto arkistoidaan ja käsitellään anonyymisti, joten informanttien yhteystiedot ja nimet eivät jää lopulliseen työhön näkyviin. Jokainen on myös perehtynyt haastattelusuostumuslomakkeeseen etukäteen (ks. liite 2) ja allekirjoittanut sen.

Kaikki haastattelut noudattivat samaa haastattelurunkoa (ks. liite 1), jonka pohjalta keskustelut käytiin. Runko koostuu viidestä osiosta. Ensin haastateltavilta kysyttiin pohjustavia kysymyksiä, kuten kuinka kauan he ovat kääntäneet, ja millaista materiaalia he kääntävät karjalan kielelle. Lisäksi kysyttiin kunkin haastateltavan tämänhetkistä päätoimista ammattia. Sitten keskusteltiin seuraavista aiheista:

1. Suhde karjalan kieleen, kääntämiseen ja käsitys omasta roolista
2. Työn haasteet ja käännösmenetelmät
3. Ajatukset koulutuksesta
4. Alan tulevaisuudennäkymät ja kehitystarpeet

Jokainen haastateltava toi toki oman lisänsä ja mahdollisia uusia näkökulmia vastauksissaan.

Tässä luvussa perehdytään tarkemmin siihen, miten tutkimushaastatteluja toteutetaan ja miten aineistoa käsitellään ja analysoidaan.

3.1 Haastattelu ja sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Haastattelu on yksi laadullisen tutkimuksen tutkimusmenetelmistä. Tutkimushaastattelun käsitteistä kirjassa (2017, 12) Matti Hyvärinen kirjoittaa, että kokemus on tärkeä tutkimuskohde, vaikka sitä ei pidettäisikään autenttisenä tai tyystin ainutkertaisena. On totta, että haastattelu tutkimusmenetelmänä ei ole täysin aukoton, mutta ilman haastatteluja moni asia voisi jäädä tutkimatta tai näkökulma havaitsematta, sillä tutkija ei voi olla aina itse kaikkialla paikalla.

Sosiologit James Holstein ja Jaber Gubrium (1995, 15) ovat luoneet säiliövertauskuvan, jonka mukaan haastattelutilanteessa informantti on eräänlainen tiedon ja kokemuksen varasto, josta haastatteli kerää aineiston ja pyrkii säilömään sen puolestaan mahdollisimman hyvin tulevaa käyttöä varten. Tämän vertauksen mukaan haastattelutilanteen molemmat osapuolet ovat melko passiivisia, mutta täysin neutraali haastattelutilanne on kenties mahdottomuus. Vaikka on ensiarvoisen tärkeää valmistautua haastattelutilanteeseen laatimalla esimerkiksi kysymyksiä etukäteen, se ei yksinään riitä. Haastattelutilanteet ovat nimittäin aina vuorovaikutteisia ja näin ollen yllätyksiä voi tulla vastaan (Hyvärinen 2017, 12).

Haastatteluja on erilaisia. Avoin haastattelu poikkeaa kyselystä sillä tavalla, että vastaukset eivät rakennu valmiiden vastausvaihtoehtojen varaan. Haastattelu voi olla strukturoitu, puolistrukturoitu tai strukturoimaton. Käytännössä voitaisiin ajatella, ettei mikään haastattelu koskaan ole täysin strukturoimaton, koska ainakin haastattelun aihe tiedetään ennalta. Yksi haastatteluista puhuttaessa usein käytetty käsite myös teemahaastattelu. Teemahaastattelussa ei ole tarkkoja haastattelukysymyksiä, vaan keskustelun annetaan edetä tiettyjen teemojen mukaan. Siihen liittyy kuitenkin aina mahdollisuus, ettei informantilla ole kaikista teemoista juurikaan sanottavaa. (Hyvärinen 2017, 20–22)

Psykologi Steinar Kvale on pohtinut haastattelutilanteiden tasa-arvoisuutta, ja hänen mukaansa haastattelua ei voi koskaan kuitenkaan pitää täysin vapaana dialogina, sillä haastatteli säätelee haastattelun kulkua (Kvale 2006, 483–486). Haastattelutilanteessa on selkeä tiedonhankinnan tavoite, ja huomattavaa on, että vaikka haastateltava jakaakin kokemuksiaan, hän ei kuitenkaan osallistu haastattelun tulkintaan (Hyvärinen 2017, 15).

Haastattelutilanne poikkeaa tavallisesta arkielämän keskustelusta siinäkin mielessä, että puheenvuorot jakautuvat tarkoituksellisesti epätasaisesti. Haastateltavan tehtävä ja oikeus on olla enemmän äänessä. Tutkimushaastatteli johtaa keskustelua, mutta ei saa johdatella informanttia vastaamaan tietyillä tavoilla, kuten esimerkiksi tenttivistä opettaja tekisi oppilaalleen, vaikka itse tietäekin jo vastaukset kysymyksiinsä. Vaikka haastatteli johtaisikin keskustelua ja antaisi

siihen kysymyksillään raamit, on haastateltavalla myös valtaa. Haastateltava voi halutessaan täysin kieltäytyä haastattelusta tai vastailta hyvin niukasti. Hänellä on myös sananvaltaa siinä, missä hänen avullaan kerättyä aineistoa käytetään tai arkistoidaan. (Hyvärinen 2017, 16–17)

Tutkimushaastattelussa on aina kolmenlaisia kysymyksiä, joita ei sovi sekoittaa keskenään ja jotka rakentavat haastattelun (Hyvärinen 2017, 24):

- tutkimuskysymykset: mikä on tutkimuksen perimmäinen tarkoitus, mihin halutaan vastaus
- haastattelukysymykset: ne, jotka esitetään informantille haastattelutilanteessa
- aineistolle tehtävät kysymykset: niiden pohjalta tutkija tulkitsee kerättyä aineistoa

Perimmäinen pointti on siis se, että haastateltavat eivät koskaan tarjoa tutkimukseen valmiita vastauksia. On tutkijan tehtävä kaivaa ne aineistosta esiin, ja yhtä aineistoa voidaan tutkia ja analysoida monelta eri kannalta.

Sisällönanalyysillä tarkoitetaan aineiston analyysitapaa, jossa keskitytään siihen, mistä aiheista tai teemoista aineisto kertoo (Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2022). Siinä ei tarkastella kieltä tai ilmaisua, vaan nimensä mukaisesti sisältöä. Sisällönanalyysin kohteeksi sopii melko strukturoimatonkin aineisto, ja analyysitavalla pyritään saamaan tiivis ja yleishenkinen kuvaus tutkittavasta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2018). Kompastuskivi tällaisessa analyysitavassa voi olla se, että tutkija ikään kuin vain selostaa aineiston läpi kuitenkin nostamatta sieltä esille merkittäviä uusia pohdintoja.

Tärkeintä sisällönanalyysissä on siis merkityksien löytäminen. On tärkeää tehdä ero sisällön erittelyn ja sisällönanalyysin välille. Sisällönanalyysi voi olla aineistolähtöinen, teorialähtöinen tai teoriaohjaava riippuen siitä, mikä on tutkimuskysymys ja teoreettinen tausta. Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysi on aineistolähtöinen, eli pääroolissa ovat nimenomaan tutkimusta varten kerätyt haastattelut.

Analyysia tehdään myös tavallaan tutkimuksen jokaisessa vaiheessa: esimerkiksi haastateltaessa, litteroidessa ja merkityksiä ja ilmauksia etsiessä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineisto ensin redusoidaan eli pelkistetään, siitä poistetaan kaikki ylimääräinen, tutkimuksen kannalta epäoleellinen data. Seuraavaksi klusteroidaan eli ryhmitellään. Tässä vaiheessa aineistosta löytyviä elementtejä luokitellaan ja järjestellään loogisesti, jotta niitä olisi helpompi tarkastella. Lopuksi on vuorossa abstrahointi eli käsitteellistäminen: aineiston pohjalta haetaan teoreettisia käsitteitä. Lopulta saadaan vastaus tutkimustehtävään. (Tuomi & Sarajärvi 2018).

3.2 Haastateltavien rekrytointi sekä haastattelutilanne

Ennen kuin haastattelut voidaan toteuttaa, on tietysti rekrytoitava haastateltavat ja näin ollen päätettävä myös haastattelujen lukumäärä. Tutkimusta varten tehtävien haastattelujen määrään vaikuttaa moni asia: esimerkiksi se, onko kyseessä avoin haastattelu vai kysely, tulevatko haastattelijat eri taustoista, ja onko heitä sen perusteella tarkoitus vertailla. Toki myös tieteenala ja tutkimuskysymys vaikuttavat, sekä se, kuinka laaja tutkimus on kyseessä, tehdäänkö pro gradu -tutkielmaa vai väitöskirjaa. Toisaalta haastateltavien määrän voi rajata myös siihen, kun haastattelut eivät tuo enää uusia teemoja esiin. (Hyvärinen 2017, 34–35).

Usein haastattelujen kohteeksi valitaan tutkittavan aiheen asiantuntijoita, kuten myös tässä tutkimuksessa. Asiantuntijoita ovat henkilöt, joilla on sellaista tietoa tai kokemusta tutkittavasta asiasta, jota muilla ei ole tai erittäin harvoilla on (Alastalo ym. 2017, 216). Tutkija aina informantteja rekrytoidessaan tavallaan määrittää tutkimuksen kannalta olennaisen asiantuntijuuden.

Oleennaista asiantuntijahaastatteluja laatiessa on hyvä taustatyö. Tutkittavaan asiaan on hyvä perehtyä huolellisesti etukäteen, ja haastattelurunko on suunniteltava (Alastalo ym. 2017, 222–224). On varauduttava siihen, että haastattelussa ei saada selvitettyä kaikkea, mitä asiantuntija tietää. Asiantuntijahaastattelu on vuorovaikutustilanne, jossa haastateltava saattaa muokata käytöstään haastattelijan käytöksen mukaan. Jos tuntuu, ettei jompikumpi osapuoli ymmärrä mistä puhutaan ja millä sanoilla, voi haastattelutilanne epäonnistua. Tärkeää on myös hyvä argumentointi ja tarvittaessa tarkentavat kysymykset, jotka eivät kuitenkaan muutu informantin haastamiseksi tai kyseenalaistamiseksi. Lisäksi on varauduttava siihen, että kysymyksiä voi tulla myös toiseen suuntaan, sillä haastateltava asiantuntija voi olla kiinnostunut tutkimuksesta.

Hyvärisen mukaan (2017, 29) haastattelurunkoa laadittaessa on hyvä olla vain muutama peruskysymys. Ne eivät saa olla liian tarkkoja, vaan niiden tarkoitus on vain herätellä informantti puhumaan aiheesta. Tarkentavilla kysymyksillä on tarkoitus johdatella haastateltavaa tarkentamaan tai pysymään aiheessa. Haastattelukysymysten lähettämistä enakkoon on syytä välttää, sillä pahimmillaan sen seurauksena haastattelutilanteesta voi tulla ikään kuin käsikirjoitettu. Reaaliaikaisuus antaa parhaimmat tulokset (2017, 38).

Kun on aika toteuttaa haastattelut, ne kerätään ja käsitellään niin, että tutkimuksen jälkeen se säilytetään tiedeyhteisön mahdollista tulevaa käyttöä, kuten muita tutkimuksia tai opetustilanteita, varten. Eettiseen tutkimuksentekoon kuuluu, että haastattelija ei kysele vain

sensaationälän takia tai saadakseen itse haluamiaan tuloksia. Osallistujien on myös tiedettävä, mihin ovat osallistuneet, ja miten haastattelun tietoja säilytetään ja käytetään (Hyvärinen 2017, 32).

Tämä voidaan toteuttaa tekemällä haastattelusuostumusdokumentti etukäteen. Sen avulla varmistetaan, että informantti tietää, mihin on osallistumassa, kuka häntä haastattelee, ja mitä hänen vastauksillaan tehdään ja miten ne arkistoidaan. Osallistuminen on aina vapaaehtoista. Suostumuksella hän antaa vastauksensa tutkijan käyttöön, mutta hänen tehtävänään ei ole puuttua esimerkiksi litteraattiin tai tutkijan tulkintoihin vastauksista. (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 413–415).

Kun haastattelut on toteutettu, aineisto anonymisoidaan. Niistä hävitetään tunnistetiedot kuten nimet ja haastateltavien yhteystiedot. Taustatiedot voidaan tarvittaessa suurpiirteisesti kategorisoida, eli esimerkiksi ammattinimike voidaan jättää näkyviin, kuten myös haastattelujen yleinen kuvailu sekä metatiedot kuten toteutustapa, paikka, aika ja se, miten haastateltava valikoitiin tutkimukseen. Myös video- ja äänimateriaali voidaan poistaa, kun litteroinnit ovat valmiit. (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 419–422)

4 KARJALAN KIELEN KÄÄNTÄJIEN NÄKEMYKSIÄ TYÖSTÄÄN

Tämän tutkimuksen aineisto on koottu haastattelemalla tammi-helmikuun 2022 aikana kuutta informanttia, joilla on kokemusta karjalan kielelle kääntämisestä. Osa heistä on kieli- ja viestintäalan ammattilaisia, joiden varsinaiseen työnkuvaan heidän jokapäiväisessä työssään kuuluu kääntäminen, ja osa taas on kääntänyt lähinnä vapaaehtoisesti. Käännettyjä tekstejä on monentyyppisiä: lehtitekstejä, uutisia, tiedotteita, asiakirjoja ja kaunokirjallisuutta. Myös kokemusta on osalla jo vuosikymmenien ajalta, osalla toiminta on vasta hiljattain alkanut. Mukaan käännöstoimintaan on saatettua päätyä hyvin erilaisia reittejä pitkin, ja koulutustausta on myös vaihteleva. Haastateltavista osa asuu Suomessa, osa Venäjällä. Haastateltavat edustavat myös laajasti karjalan kielen eri variantteja.

Tässä luvussa käydään läpi, millaisia asioita haastatteluissa tuli ilmi kääntäjien suhteesta käännöstyöhön ja sen merkityksestä, työn haasteista, koulutuksesta ja tulevaisuuden näkymistä alalla. Monin paikoin voidaan todeta, että informanttien vastaukset ovat yhteneväisiä. Kaikki haastattelut olivat puolistrukturoituja, ja niiden pohjana toimi haastattelurunko (ks. liite 1). Haastattelut nauhoitettiin Zoom-etäkokoussovelluksen avulla, ja litteroitiin sisällön tarkkuudella. Aineisto on anonymisoitu, mutta analyysissä informantit on selvyuden vuoksi eritelty tunnuksilla *H1*, *H2*, jne.

Sisällönanalyysissä tukena on käytetty Sketch Engine -nimistä korpusohjelmaa, joka toimii internetissä. Korpus luotiin lataamalla haastattelujen litteraatit alustalle, pois lukien haastattelijan repliikit sekä aika- ja puhujaleimat, jotta ne eivät sotkisi dataa. Korpuksen avulla voitiin katsoa, mitkä sanat ja sanayhdistelmät haastateltavien puheissa toistuvat ja minkälaisissa yhteyksissä (ks. Sketch Engine user

guide). Korpuksen antamien tuloksien perusteella voitiin pohtia, mitä sisältöjä niihin liittyy, ja mikä haastateltavien vastauksissa oli yhtenäistä. Sanavalintojen avulla voitiin myös pohtia, mitä mahdollisia tunnelatauksia tai piilomerkityksiä haastateltavien puheisiin liittyi.

4.1 Suhde kieleen, kääntämiseen ja käsitys omasta roolista

Tutkimushaastattelun ensimmäisessä varsinaisessa osassa paneuduttiin haastateltavien näkemyksiin karjalan kielen käännöstyöstä ja sen merkityksestä esimerkiksi kieliyhteisölle sekä kääntäjälle itselleen. Tässä kohdassa pohdittiin syitä, miksi kääntäjä itse kääntää, ja miksi

ylipäättään uhanalaisille kielille tulee kääntää, ja mikä on vapaaehtoisuuden rooli karjalan kielen käännöstoiminnassa. Ennen kaikkea tässä haastattelun vaiheessa pohdittiin kääntämisen erilaisia merkityksiä kääntäjälle ja kieliyhteisölle.

Kun pohdittiin karjalan kielen käännöstoiminnan merkitystä, yksi esiin noussut yhtäläisyys haastatteluissa oli, että kääntäjät kokevat ennen kaikkea työnsä lisäävän karjalan kielen näkyvyyttä ja karjalankielistä materiaalia, jonka ansiosta yhä useampi saattoi käyttää kieltä, ja jopa kokea ylpeyttä siitä. Tämä nousi esille myös parin haastateltavan sanavalinnoissa, kun puhuttiin ylpeydestä ja kielen arvostuksesta yhteisön itsensä sisällä.

H3: [...] jos ajatellaan kieliyhteisöä, niin kyllä se kieliyhteisö kokee sellaista niin kuin ylpeyttä omasta kielestä, joka ei oikein ole päässyt teatterien lavoilta, elokuvaan.

H4: Mutta tässä nyt varmaan nousee sellainen arvostus omaa kieltä kohtaan, koska sillä alkaa olla suurklassikkoteoksia sillä omalla kielellä, omalla murteella. Totta kai sillä on merkitystä. Että ihmiset sitten enemmän alkaa ehkä arvostaa, tai tavallinen ihminen arvostaa sitä omaa kieltä, koska eihän mistään oikein prestiisistä ole kyse, kun puhutaan näistä meidän vähemmistökielistä.

Vaikka käännöstyöllä tiedostetaan olevan pieni yleisö, nähdään nimenomaan kieliyhteisö kuitenkin tärkeänä osana yhtälöä, ja vain heitä vartenhan materiaalia käännetään. Yhteisöstä myös puhuttiin haastattelujen aikana, ja käsite nousi esiin useita kertoja. Syntyy vahva vaikutelma siitä, että kieliyhteisössä tunnetaan eräänlaista solidaarisuutta muita jäseniä kohtaan, ja hyvää halutaan tehdä muiden eteen. Esiin nousi eräänlainen yhtenäisyyden tunne ja sen vaaliminen osana käännöstyötä: käännöstoiminnan ansiosta yhteisön jäsenet voivat voimaantua, kokoontua, vahvistaa omaa kielitaitoaan ja näin myös omaa ja koko yhteisön kieli-identiteettiä. Toki, kuten aiemmin mainittu, näkyvyydellä on myös merkitystä niin yhteisön itsensä jäsenille kuin myös valtaväestölle.

H1: No kieliyhteisö haluaisi, että kieli olisi näkyvässä, että se kehittyisi. [...] Joo, se [yhteisö] on mukana ja pääajatuksena on se, että yhteisöä vartenhan me käännetään.

H5: No en mä tiedä, kyllä sitten se yhteisö arvostaa sitä.

H6: Yksi on se, että karjalaiset itse saa niinku materiaaleja ja tekstejä käyttöönsä omalla kielellään. Se on niinku arvokasta itsessään. Että semmoista on, että tavallaan se on tällöistä yhteisöä voimauttavaa toimintaa tavallaan, mutta hyvin tolleen ruohonjuuritasolla.

Parin haastateltavan omassa puheessa nousivat esiin sanat aktivismi ja aktivisti. Kaikki eivät näitä sanoja kuitenkaan käyttäneet. Oma kääntäjän työ siis voidaan nähdä eräänlaisena taisteluna paremman puolesta, ja kääntäjät nähdään taistelijoina. Tämä luo työlle erityistä merkityksellisyyttä, vaikka työ olisikin ajoittain raskasta tai vastikkeetonta. Karjalan kielen

kääntäminen ja siihen liittyvä aktivismi koetaan tavallaan identiteettiasiana tai elämäntapana: sitä tehdään vapaaehtoisesti nimenomaan rakkaudesta omaa kieltä ja kieliyhteisöä kohtaan, vaikka rahaa ei tulisikaan tai aika ei meinaisi riittää. Useampi haastattelija mainitsi eräänlaisen ajatusmallin: ”Jos en minä, niin kukas muu.” Pienelle kielelle kääntämiseen liittyy siis eräänlaista uhrautuvaisuutta.

H1: [...] että itse otan aina siis tehtäväksi enemmän kuin mitä mahtuisi siihen työsopimukseen. Tähän me kaikki aktivistit ovat olemme tottuneet. Eli se on jo veressä. Eli ei niinku katsota, että onko minun työaika päättynyt vai mitä minä teen.

H2: Koska tuntevat vastuuta omasta kielestä, koska heillä on vahva identiteetti. Ne haluavat ja pystyvät tekemään jotain oman kielensä hyväksi, kyllä ne tekee.

H3: Että tavallaan se on jonkinlaista aktivismia ylipäätään kääntää karjalaksi mitään. [...] niin se on enemmän semmoista aktivismia, ja kehittää sitä kieltä. Niin mä sitä järkeilen, että se on mulle se pohjimmainen syy, miksi mä haluan tehdä.

H4: [...] mutta silloin kun ihminen haluaa rehellisesti tehdä jotain oman kielen pelastamiseksi, niin eihän se ajattele muuta kuin no kukas muu tekee, jos en minä.

Esiin nousevaa on siis aktivismin lisäksi muun muassa identiteetti. Pääasiassa aineistosta on siis tulkittavissa, että myös omasta työstä koetaan suurta ylpeyttä, juuri siksi, että se auttaa yhteisöä, niin pienimuotoista kuin hyöty mahdollisesti onkin. Toisaalta tuli ilmi myös eräänlaista vaatimattomuutta ja tarvetta nostaa realiteetit esiin: kohdeyleisö on pieni, eikä kovinkaan moni voi kuluttaa tuotettua materiaalia. Ehkä on mahdollista, että joitakin mahdolliseen kohdeyleisöön kuuluvia ei edes kummemmin kiinnosta käännökset.

H2: Että siitä mun kääntäjän työstäni tulee hyötyä, mutta ymmärrän senkin, että hyvin harva ihminen pystyy ymmärtämään karjalankielistä tekstiä, ja tällöin mun mielestä mun työn merkitys on melkein mitätön. [...] Ehkä onkin jonkun verran hyötyä, mutta en yliarvioi omaa työtäni.

H5: Niinku aika tällasta sydäntä lähellä oleva työtä. [...] No ainakin se minulle on tärkeää, mutta mä en tiedä, että kuinka sitten se on tärkeitä muille.

Kun haastatteluissa otettiin puheeksi työn vapaaehtoisuus ja palkattomuus, yhtenäistä oli, että se kuluttaa kääntäjiä, vaikka selvästi on myös tärkeä osa työhön liittyvää ylpeyden tunnetta ja eräänlaista uhrautuvaisuutta. Kuten aiemmin mainittu, karjalan kielen käännöstoiminta pyörii lähes täysin vapaaehtoisuuden varassa. Tämä puolestaan vaikuttaa kääntäjien jaksamiseen, saatavuuteen ja käytettävissä oleviin resursseihin.

Vapaaehtoistyön tekeminen voi toisaalta olla voimaannuttavaa, mutta toisaalta myös hyvin lannistavaa. Myös haastateltavat itse olivat sitä mieltä, että vapaaehtoisuuden rooli karjalan kielen käännöstoiminnassa on aivan liian suuri.

H2: No oikein suuri rooli [on vapaaehtoisuudella] taas, koska moni asia tehdään melkein vapaaehtoisesti. [...] Niin ei kieltäydytty koskaan ja on aina autettu, jos joku pyytää kääntämään jonkun, en tiedä, nimen, nimityksen, jonkun fraasin. Ei koskaan, ei kukaan, mä luulen et ei oo kieltäytynyt. En minä, ei toisetkaan.

H3: Mutta se on vaan se niinku just se vapaaehtoisuuden osa siinä, että kun haluaa tehdä sitä. Jonkinlainen kutsumus, niin sitten ottaa vaan sen taakan itselleen, että nyt menee aikaa.

H4: Suuri merkitys, mutta totta kai se [vapaaehtoisuus] väsyttää. Se uuvuttaa ja niin pois päin.

H6: Ihan liian suuri [merkitys vapaaehtoisuudella]. Siis tuota, sehän on jatkuvasti ongelma, että kun tosi paljon kaikkea elvytykseen liittyvää työtä tehdään lähinnä vapaaehtoisvoimin, kun sinne ei ole saatavissa rahoitusta, niin totta kai se tarkoittaa sitä, että aika paljon erilaisia käännoستهتviä tehdään vapaaehtoisesti. [...] Siis se on valitettavasti se, että jos me halutaan tässä tilanteessa niitä tehtäviä tulee esimerkiksi tehdyksi, niin sitten jos kukaan ei niitä-- että kun siihen ei ole olemassa rahaa, niin sitten niitä on pakko tehdä vapaaehtoisvoimin tai ne jää tekemättä. [...] Ja se väsyttää kuluttaa ihmisiä.

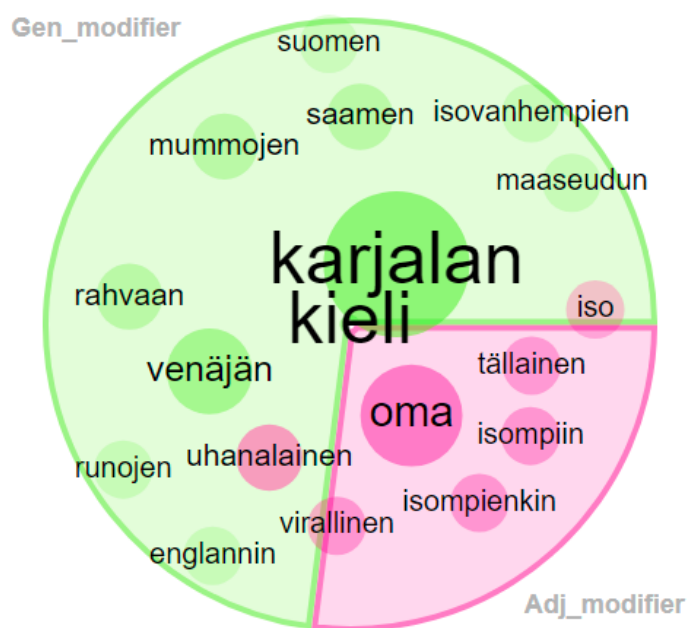
Työn palkattomuus myös koettiin valitettavana tosiasiana, johon toivotaan myös muutosta. Ongelman koettiin olevan karjalan kielen yleisessä arvostuksessa, ja siinä, että toiminta on ollut niin pitkään tavallaan niin pientä ja ”harrasteluontoista”, ettei valtaväestö ymmärrä sen olevan asiantuntemusta vaativaa työtä, josta kuuluisi maksaa. Toisaalta toiminnan harrastemainen käsitys voi olla juurtunut myös osaan yhteisöstä itsestään, sillä sitä, mistä ei makseta, ei ehkä pidetä aina työnä. Tähän asenteeseen kuitenkin toivotaan muutosta, ja sen eteen ollaan ilmeisesti valmiita myös itse tekemään töitä.

H1: Sitä ikään kuin on pidetty harrastuksena kauan Suomessa. No edelleenkin pitävät jotkut, mutta me yritetään vähän niinku muuttaa tätä käsitettä.

H3: Että kun kääntäjät vaan tajuaisi, että siinä on semmoinen valtti, ja että ihmiset tajuaisi että tämänhän on oikeasti asia, josta pitää maksaa, eikä vaan näiden harrastus.

H4: Se vain että se vähemmistökielten elvytys ja niin pois päin, se hyvin usein on sellaista harrastemaista ihmisten niskassa olevaa, koska ei meitä oikein valtio huoli, niin sitten mitä itse paljon tekee ihan niin kuin omaksi iloksi, omaksi huviksi, mutta työtähän se on.

H4: Ja kun valtakielellä sitä koko ajan tehdään, sitä kehitetään kieltä, niin vähemmistökielten puolella on asiat ihan toisin, ja sitten ne jääkin kaikki kieliasiat semmoisiksi harrastejutuiksi.

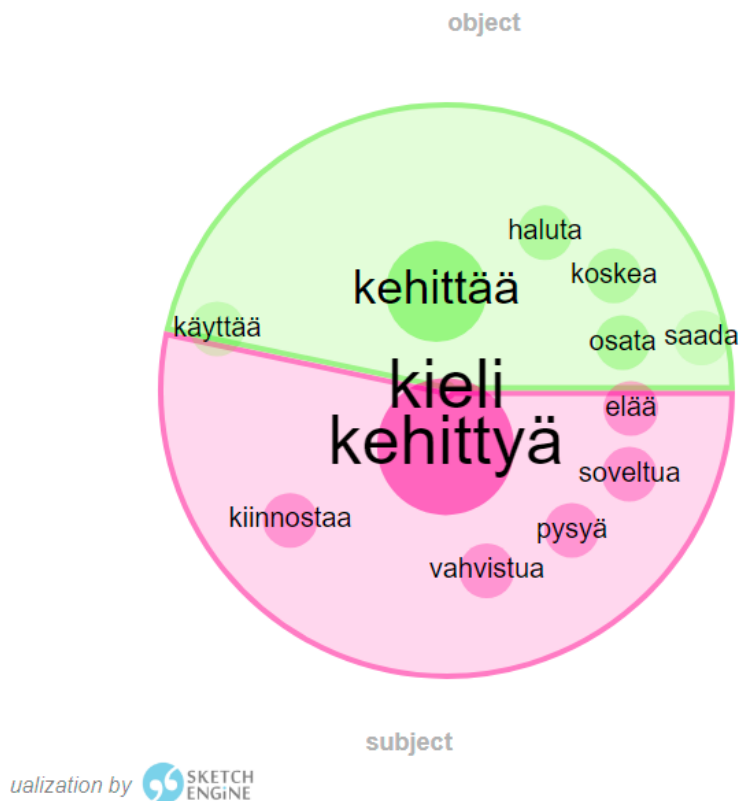
tion by SKETCH ENGINE

Kuva 1. Sketch Enginen havainnollistus sanasta *kieli* – osa 1.

Oheisesta Sketch Enginen havainnollituksesta on nähtävissä, millaisia yhdistelmiä sanasta *kieli* tulee esiin, kun kääntäjien haastatteluja tutkitaan. Korpusohjelma luo hakusanan avulla kaavion, jossa näkyvät haun tulokset. Kaavion ympyrät sekä fontin koko kertovat siitä, kuinka merkittäviä tulokset ovat: mitä isompi ympyrä, sitä useammin sana nousee aineistossa esiin. Lisäksi kaaviossa erottuvat sanaluokat.

Karjalan kielellä on maine eräänlaisena *rahvaan*, *mummojen*, *maaseudun* ja *isovanhempien* kielenä. Kyse on eräänlaisesta juurtuneesta asenteesta, jota juuri kääntämällä ja uutta materiaalia tuottamalla voidaan murtaa ja osoittaa, että karjalan kieli voi olla tasavertainen *isompien* kielten kanssa. Karjalan kielestä puhutaan kuitenkin myös *omana* kielenä, jonain, mikä liittyy omaan identiteettiin.

Kysyntää ja kiinnostusta karjalankieliselle materiaalille kääntäjien mukaan on, huolimatta siitä, että karjalankieliset puhuvat aina poikkeuksetta sujuvasti myös muita kieliä, ja voisivat halutessaan kuluttaa muunkielistä materiaalia. Harmilliseksi todettiin kuitenkin se, että kääntämisestä ei yleensä haluta kuitenkaan kaikkea tästä huolimatta maksaa.

Kuva 2. Sketch Enginen havainnollistus sanasta *kieli* – osa 2.

Kun puhuttiin lisää karjalan kielen käännöstoiminnan merkityksestä kielelle itselleen, esiin nousi se, että kieli kehittyy jatkuvasti käännöstyön avulla, ja kääntäjät ovat tärkeässä asemassa kieltä kehittämässä. Kieli ei kehity yksin, vaan se vaatii jatkuvasti työtä, jonka avulla myös se saa uusia käyttöalueita, sanastoa ja kohdeyleisöä. Korpuksesta hakemalla kävi myös ilmi, että kielen kehittämistä puhutaankin selvemmin ja myös enemmän, kuin kielen elvyttämistä. Muita kieleen liittyviä esille nousseita sanoja olivat muun muassa elää, osata ja vahvistua. Kääntäjät siis itse lähestyvät työtään enemmän juuri kehittämisen kautta, sillä ”kielihän on jo olemassa”.

H1: Ja kieli kehittyy, jos sitä kehitetään, ja me sitä kehitämme. [...] No suunta on se, että nyt on ymmärretty, että jos halutaan kieltä edistää ja elvyttää, sitä pitää kehittää, ja minä muutenkin käytän paremmin verbiä kehittää kieltä kuin elvyttää. Se on olemassa, ja sitä pitää kehittää. Eli minusta tämä on tärkeä asia nyt. [...] Kehittämisen kautta joo, se menee kehittämisen kautta.

H2: Me, jotka käännämme, vaikutamme kielen kehitykseen ja elvyttämiseen myös, kun kieltä tulee esille enemmän, ja se säilyy juuri kirjallisessa muodossa, se on oikein tärkeitä.

H3: Ja mitä enemmän sitä on tehnyt, niin kyllähän siihen tuli semmoinen kielenkehittämisaspekti, että se tuntui semmoiselta kivalta ja tärkeältä hommalta. [...] Koska eihän mitään kieltä voi kehittää silleen, että se on missään tyhjiössä.

H4: No ennen kaikkea totta kai se kieli koko ajan niiden käännöksiensä kautta kehittyi.

H5: Niin, ja kyllä sitten sitäkin myöskin kieli kehittyi.

Yhteenvedona voidaan siis todeta, että karjalan kielen käännoistoiminnan merkitykset liittyvät hyvin pitkälti voimaantumiseen, näkyvyyteen sekä kieliyhteisön identiteettiin. Kielen kehittäminen nähdään tärkeimpänä käännoistoiminnan päämääränä edellä mainittujen ohella. Kääntäjät kokevat ylpeyttä työstään ja sen voi nähdä voimaannuttavan myös heitä itseään. Vaikka työn vapaaehtoinen luonne ja vastikkeettomuus ovat kuormittavia, ei kääntäjien keskuudessa ole havaittavissa aikomusta lopettaa työtä, vaan päinvastoin. Aineistosta nousee esiin käsitys, että käännoistyö nähdään inspiroivana ja innostava asiana kääntäjien keskuudessa.

4.2 Työn haasteista ja käännoismenetelmistä

Haastattelujen seuraavassa osiossa käsiteltiin nimenomaan karjalan kielen kääntämiseen ja käännoisprosessiin liittyviä haasteita sekä kääntäjien omia käytännön käännoismenetelmiä. Tämä liittyi vahvasti esimerkiksi tiedonhakuun, joka on tärkeä osa käännoisprosessia. Kuten uhanalaisten kielten tapauksessa usein, resursseja voi olla hyvin rajallisesti saatavilla. Sanakirjat, rinnakkaistekstit, korpukset ynnä muut ovat puutteellisia. Tiedonhankinnassa korostuu yhteisön tuki ja tuttavilta kysyminen. Kyselyjä saatetaan tehdä esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, mutta siihenkin liittyy omat haasteensa, kuten yhteisön jäsenten väliset erimielisyydet siitä, mikä olisi paras vaihtoehto.

Jokainen tutkimuksen haastateltavista nosti esiin sanastotyön ja sanastojen puutteen haasteena karjalan kielelle kääntämisessä. Monia erikoiskielisiä sanoja ei yksinkertaisesti ole, esimerkiksi hallinnon alalla, ja sanoja joudutaan keksimään koko ajan lisää. Tämä johtuu siitä, ettei uhanalaisessa asemassa oleva kieli ole kehittynyt kaikilla osa-alueilla: toisaalta kieltä voidaan puhua sujuvasti kotona, mutta esimerkiksi laista tai muista erikoisaloista puhuttaessa kielessä on aukkoja, joiden täyttäminen usein näyttää lankeavan juuri kääntäjien tehtäväksi. Tämä tekee työstä entistä haastavampaa, ja aikaa vievää.

H1: Ja välillä, jos esimerkiksi on joku oikeusaihe. Mulla oli kerran kolme tai neljä lausetta uutisessa, ja piti luoda viisi sanaa. Heti siihen yhteen vain.

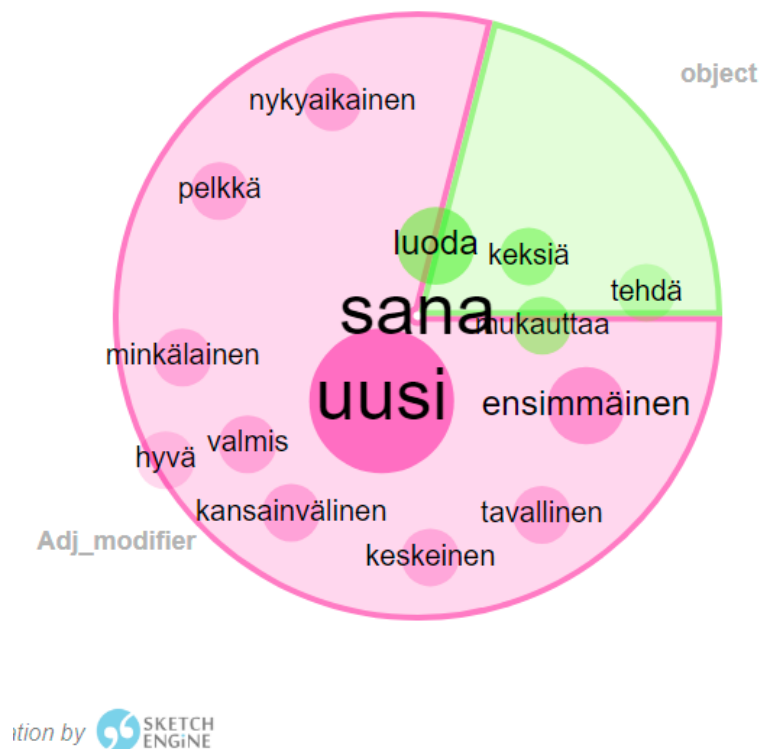
H2: No silloin kun ei ole olemassa olevissa sanakirjoissa sanoja, joita tarvitaan käänöksissä, kuten äsken mainitsin tämän budjettilehtisen. Niin täytyy keksiä uutta sanastoa jatkuvasti aina. Ja eri alojen sanastoa.

H3: No yleisin on ehdottomasti ne sanat silleen, että se on myös irrallinen mun omasta kielitaidosta. Että vaikka kuinka mä osaisin karjalaa tosi hyvin, niin aina on semmoisia asioita että mille vaan ei ole valmiiksi sanoja.

H4: Joo no haaste totta kai koskee juuri sitä, kun kieli ei ole kehittynyt kaikilla aloilla. Ei ole tiettyjä sanastoja, jos kieltä ei käytetä vaikka koulutuksessa, niin eihän se kehity siinä. Että koko ajan pitäisi sitä sanastotyötä ja sanaston luomistyötä kehittää.

H5: Varmasti jos sanastoa puuttuu, uusia sanoja luodaan.

H6: Yksi on sitten tietysti se, että puuttuu sanastoa silleen valmiina olemassa olevana. Tietysti niin kuin että jos kääntää vaikka jotain tieteellistä tai poliittista tekstiä, niin sitten ei välttämättä tuosta sanakirjasta ei löydy jotain perustuslakivaliokuntaa tai niinku mitä nyt ikinä onkaan, niin sitten se pitää miettiä että mikä se sana olisi.

Kuva 3. Sketch Enginen havainnollistus sanasta *sana*.

Haastateltavat puhuvat nimenomaan uusien sanojen luomisesta, mutta myös keksimisestä. Sanaston kehittämistä ei niinkään näytä olevan kyse kääntäjien puheissa. Kyse on siis puutteesta, aukosta. Tarkoitus on nimenomaan siis tehdä jotain uutta, mitä ei vielä ole, ja korjata kielessä oleva vaje. Tärkeitä esille nousseita sanoja ovat myös mukauttaa, tavallinen ja nykyaikainen. Tämän voi nähdä kuvastavan sitä, millaisia sanoja juuri nyt tarvitaan, ja miten niitä luodaan. Uutta sanastoa luomalla kieli laajenee uusille käyttöalueille, kodin ja tuttavapiirin ulkopuolelle.

Sanakirjoja on kyllä jonkin verran käytössä, mutta haastatteluista käy ilmi, että ne koetaan ajoittain hyvin sekalaisina tai puutteellisina. Merkittävänä julkaisuna mainittiin esimerkiksi Kotimaisten kielten keskuksen ylläpitämä karjalan kielen sanakirja verkossa. Sanakirjojen suhteen toivottiin enemmän yhteneväisyyttä, ja aineistosta nousee esiin käsitys, ettei kukaan yksin luottaisi käännoistyössään pelkkien sanakirjojen varaan. Myös muista kielistä etsitään tarvittaessa tukea, eritoten silloin, kun aletaan miettiä uuden sanan luomista.

H2: Minä katson kaikki sanakirjat, mitä minulle kotona on. Myös verkkosanakirjat. Käytän karjalan- ja venäjänkielisiä sanakirjoja, karjalan kielen sanakirjaa, suomi-venäjä-sanakirjaa, tietosanakirjoja, nyky-suomen sanakirjaa mitä vielä niitä on. Etsin esimerkkejä netistä. Miten suomeksi sanotaan, miten venäjäksi, jos on joku sellainen kansainvälinen sana ja englannin kielestä tullut. No katson kaikki mahdolliset.

Haastatteluissa karjalan kielen kääntäjien kanssa tuli myös vahvasti esiin se, että uutta sanastoa luodessa turvaututaan siis usein kieliyhteisön tukeen, eli kysellään muilta karjalan kielen osaajilta, mikä kuulostaisi hyvältä. Kysellä saatetaan niin kollegoilta, opettajilta, perheeltä, ystäviltä kuin ventovierailta internetissäkin.

H1: Eilen just [nimi] kyseli miten hän kääntää, jotain rahastotekstiä oli kääntämässä. Hän laittoi mulle, että miten sinä sanoisit tämän ja tämän, ja otetaanko suomesta vai miten. Hän siis kääntää venäjältä karjalaksi.

H4: Elikkä koko ajan kysyt neuvoa niiltä vanhemmilta, joilla se kielitaito on vahvempi, elikkä 40-luvulla syntyneet ja hyvä jos ennen sotia, vielä niitä on. [...] ja sitten hyvä kun on se kieliyhteisö. Ne natiivipuhujat, joita vielä on. Hyvä kun niihin on yhteyksiä.

H5: Niin, kyllä tuttavilta kysyn sitten apua.

H6: Mutta välillä saatan kysellä sitten esimerkiksi vaikka joltain toisilta nuorilta silleen, että mitä mieltä tästä, että mikä voisi olla hyvä sana.

Toisaalta todettiin myös, että liikaa ei haluttaisi vaivata tuttavilla tai vaikka työkavereita, vaikka toisaalta kukaan ei kokenut itse vaikeaksi tai raskaaksi auttaa muita, jos saivat kyselyjä

osakseen. Syntyy vaikutelma, että avun antaminen kieleen liittyvissä asioissa on vahvasti osa yhteisön sisäistä kulttuuria.

Haastatteluissa nousi ilmi, että sanaston puutteen lisäksi haasteita karjalan kielen kääntäjille tuottaa se, että kieli ei ole niin yksiselitteisesti standardisoitunutta, tai että standardeja on useita. Joskus voi olla hankalaa valita juuri oikea tapa ilmaista jokin asia, ja yhteisönkin sisällä näissä asioissa on mielipide-eroja.

Haasteita voi tuottaa karjalan kielen eri variantit ja se, sopeuttaako sanan kieleen venäjän vai suomen kielen kautta. Kielellä on puhujia molemmilla puolilla rajaa, ja myös murteissa on suuriakin eroavaisuuksia. Lisäksi mainittiin siitä, että kirjoitusasut voivat vaihdella kielenkäyttäjistä ja hänen taustastaan riippuen. Kielen eri variantteihin ja kirjoitusasuihin liittyvät asiat vaikuttavan olevan yhteisön sisällä hieman arkoja, sillä eripuraa halutaan välttää.

H3: Karjalan kohdalla on kuitenkin vielä se, että puhujista osa on toiselta kieleltään suomenkielisiä, toiset sitten venäjänkielisiä, niin niiden sanojen pitäisi olla semmoisia, että ne toimisi tavallaan molemmilla puolilla rajaa. Ja aina sitten joutuu kipuilee sen kanssa, mihinkä kannattaa nojata, ja paljonko, ja ymmärtääkö kaikki sen sanan, ja kaikkea tällaista. [...] Sitten niinku ne kielenkäyttötilanteet, vaikka ne toki on luontevia, niin sitten ihmisten taitotasot erilaisia. Ja kun vaikka venäjällä monet on tottunut kirjoittaa kyrillisillä ensin, ja sitten siirtynyt latinalaisiin aakkosiin.

H5: Mun mielestä samoin vielä tämä syntaksi, sekin on. Että käytäkö suomen kielen sääntöjä vai sitten venäjän kielen sääntöjä? Mitkä säännöt olisi tässä sopivia? [...] No useimmiten mä sitten jos mulla on molemmat esimerkit, teen valmiiksi, ja sitten mä yritän googlettamalla vaikkapa etsiä onko sitä käytetty sitä sanaa tai sitä varianttia.

H6: Joo yks keskeinen haaste on se, että kun ei ole niinku yhtenäistä tuota kirjakieltä [...] Tai no siis oikeastaan standardisoituja on kolme koska eteläkarjalalle semmoista ei vielä ole olemassa, mutta periaatteessa siis eteläkarjala voi pitää omana tällaisenä vähän niinkuin standardina, vaikka se standardi siltä puuttuu.

Kyse on nimenomaan standardeista ja kirjakielestä. Mielipiteet saattavat vaihdella rajustikin, mutta nimenomaan yhteisön näkemys koetaan tärkeänä, sillä kuten edellisessä osaluvussa todettiin, heitä vartenhan kieltä käännetään ja kehitetään. Kun luodaan uutta sanastoa, kipuillaan siis sen kanssa, että lukija aina ymmärtäisi kuitenkin, mitä uudella sanalla tarkoitetaan. Kääntämisestä tai sanaston luomisesta ei luonnollisesti nähdä olevan hyötyä, jos yhteisö ei ota sitä vastaan, eikä luettua tekstiä voi tavallinen kansalainen ymmärtää.

Esiin nousi se, että kielen on oltava luonnollista, ”omaa karjalaa”. Nimenomaan siis sitä, mitä ihmiset itse puhuvat, ja mikä on osa omaa identiteettiä.

H2: Ja suurin haaste on se, että pystyisin tekemään sitä tekstiä, jota ymmärtää ihan tavallinen ihminen, koska kääntäjä voi keksiä vaikka mitä, mutta jos sitä ei ymmärretä, niin onko siitä hyötyä? [...] Sen pitää kuulostaa karjalan kieleltä, että kuuntelija, lukija ja katsoja ymmärtäisi, että he se on sitä omaa karjalaa. Ei keinotekoista, että se on luonnollista.

H4: [...] niin kuultiin ihan kiva palaute, että no tämän on niin kuin minun omaa karjalaa.

Myös vastuuntunne pienestä kielestä tuli ilmi haastateltavien kanssa keskustellessa sanaston luomisesta. Kääntäjät näyttävät ymmärtävän hyvin, että heidän tehtävänä on luoda uutta sanastoa, ja työ on otettava vakavasti, sillä sanat voivat jäädä hyvin todennäköisesti jatkokäyttöön yhteisön keskuuteen, ja kielenkäyttäjät ottavat toisistaan aina mallia.

Kielen on oltava ymmärrettävää kaikille, mielellään niin venäläis- kuin suomalaistaustaisillekin, mutta toisaalta myös luonnollisen kuuloista ja puhdasta karjalaa. Turhaa interferenssiä pyritään välttämättään, jotta kieli ei sekoittuisi liikaa dominoivien kielten kanssa ja niin menettäisi omaa ainutlaatuisuuttaan.

Kuten aiemmin todettu, karjalan kieltä käännetään juuri, jotta uutta materiaalia saataisi lisää. Toistaiseksi sitä on vielä melko vähän. Luotettaviksi rinnakkaisteksteiksi mainittiin useampaan otteeseen *Yle Uudizet karjalakse* ja *Oma mua* -lehti. Haastattelijat uskoivat näiden julkaisujen laadun olevan niin hyvää, että niihin voi luottaa sanastoa etsiessä.

H3: No sanakirjat, ja sitten tietty rinnakkaistekstit silleen, että Yle Uudizet karjalakse on semmoinen mihin mä yleensä luotan, että jos jotain siellä näkee käytettävän usein niin se on suht ok käyttöä. Sitten venäjän puolelta Oma mua on kanssa semmoinen mihin mä luotan sellaisena hyvänä esimerkkinä. [...] Että ei ole niin paljon luotettavia materiaaleja.

H5: Ja jos ei onnistu, tai jos mä löydän sen, niin sitten mä käytän sitä mikä löytyy, mitä on jo käytetty vaikkapa Oma mua -lehdessä. Oma mua -lehteä myöskin käytän, siis sieltä etsin.

Apukeinoina tiedonhankinnassa ja käännösprosessissa mainittiin yhteisön tuen, sanakirjojen käytön ja rinnakkaistekstien lisäksi ihan vain itsevarmuus, oma kielikorva sekä kokemus.

H1: No tietysti ne sanakirjat, mutta onneksi kun olen karjalan natiivipuhuja, ihan lapsuudesta asti on ollut kaksi äidinkieltä minulla. [...] Eli se oma kielitaito auttaa, että heti sitten kielikorva sanoo, että ei, tää ei toimi, mutta näin voi. Tämän voi mukauttaa, ja milloin vielä on hyvä mukauttaa, esimerkiksi suomesta karjalaan on hyvä, kun on samat kannat. [...] No kieli intuitio, siis se kielikorva.

H2: Ensinnäkin pitää hyvin tietää kieli, ja se pitää paikkansa minkä tahansa kielen kohdalla minun mielestäni.

Omaa kielitaitoa kohtaan toisaalta tunnettiin myös epävarmuutta, mutta kääntämisen myös koettiin vahvistavan taitoja. Toisaalta myös tiedostetaan, ettei näin pienelle kielelle

kääntäessä ole välttämättä varaa olla liian tarkka kielitaidosta, kunhan materiaalia syntyy. Tärkeää on innostaa muita alalle, ja kehittämään karjalan kielen taitoa.

H3: Mun kielitaito on silleen vaihteleva vielä. [...] että vaikka monet on kiinnostunu kielestä, niin kauhean monella ei vielä ole sitä kielitaitoa siihen niinkun kääntämiseen varsinaisesti, vaikka haluaisi.

H5: No kun olen karjalainen, niin sitten mun mielestä on aika mielenkiintoista ja tärkeää pitää omaakin kielitaitoa yllä, että se ei unohtuisi.

Tiedon hajanaisuus koettiin ongelmallisena, kuten myös teknisten apuvälineiden puute. Lisäksi ilmaistiin huolta siitä, että joitakin asioita voidaan joutua keksimään monta kertaa, jos keksitty sana ei päädy mihinkään pätevään yhtenäiseen tietokantaan. Tämä tarkoittaa luonnollisesti turhaa ylimääräistä työtä. Lisää yhtenäisiä resursseja siis kaivattaisiin. Sellaisia, joita päivitetään ja jotka ovat kaikille saatavilla.

H5: Ja sitten myöskin jos joitakin korpuseja löytyy. Olisi kiva jos olisi joku käännösohjelma, koska joskus itsekin huomaa että joudun miettimään samoja sanoja moneen kertaan. Että jos joku käännösmuisti olisi. [...] jos se olisi niinku yhteinen sellainen sanakirja, että jos siihen tulisi niinku uusi sana, niin minun ei tarvitse sitten keksiä sitä sanaa, kun se löytyy sieltä jo. Ettei samoja niinku sanoja moneen kertaan sitten keksitä.

Karjalan kielen kääntäjät kohtaavat siis työskennellessään monenlaisia haasteita, jotka eivät ole tyypillisiä isompien kielten kääntäjille. Yksi merkittävä on tietenkin se, että työ on yleensä vastikkeetonta, siitä ei makseta. Tämä aiheuttaa sen, että toimeentulo on haettava muualta, eli karjalan kielelle ei jää niin paljoa aikaa. Haastateltavista oli huomattavissa kyllä vahva innostus ja omistautuvuus, joka ei vain rahan ja ajan puutteen vuoksi pääse täysiin oikeuksiinsa.

H1: Suurin haaste on se, että ei ole aikaa.

H4: [...] että mitä se on kääntää vähemmistökielelle, että tämä työ on kymmenkertainen vai satakertainen verrattuna näihin isompiin kieliin. Että nämä työkalut ja kaikki, niitähän meillä vain ei ole. Meillä on vain ne meidän sanakirjat, minkälaiset ne on, ja sitten se oma tieto, oma halu.

4.3 Ajatuksia koulutuksesta

Haastattelujen kolmannessa osiossa keskusteltiin kääntäjien kanssa karjalan kielen ja sen kääntämisen koulutuksesta sekä kääntäjien kompetensseista. Haastateltavat kertoivat siitä, miten ovat havainneet uusien kääntäjien päätyvän alalle, kokevatko he, että koulutustarjonta

vastaisi tarpeita, ja mitkä taidot karjalan kielen kääntäjän työssä ovat ehdottoman tärkeitä, ja millainen on hyvä karjalan kielen kääntäjä.

Uusien kääntäjien todetaan päätyvän alalle usein vähän vahingossa, tuttavien, perheen tai oman elämän sattumusten kautta. Monella saattaa olla kielitaustaa suvussa, mutta välttämättä ei aina kuitenkaan. Moni saattaa oppia kielen aikuisiällä lähes tyhjästä. Olennaisinta oli aito kiinnostus ja intohimo kieltä ja sen käyttämistä kohtaan. Kaikenlaisia kielenkäyttäjiä halutaan rohkaista, ja kielen opiskeluun kannustetaan kaikenlaisia oppijoita. Kääntäjät tuntuivat olevan avoimia monenlaisille kielen taitotasolle yhteisön sisällä ja ilmapiiri on vastaanottavainen ja kannustava.

Karjalan kielen kääntäjien yleinen käsitys näyttää haastattelujen perusteella olevan, että tällä hetkellä karjalan kielen ja sen kääntämisen koulutus ei vastaa tarpeita tai ole muutenkaan riittävää. Lisäksi huolta ilmaistiin siitä, miten kääntäjistä voi tulevaisuudessa olla jopa pulaa.

H1: No kääntäjien puolesta minusta ei [vastaa tarpeita], tietysti sen pitäisi olla syvempi koulutus.

H4: Joo ja tottakai lisäkoulutusta tarvitaan myös.

H6: Eihän tällä hetkellä mikään karjalan kielen koulutus vastaa yhtään mitään tarpeita. Käytännössä kääntäjiähän tarvitaan hirvittävän paljon lisää. Niinkun siis nytkin olisi hyvä jos olisi enemmän, ja tulevaisuudessa tullaan tarvitsemaan enemmän ja enemmän, sitä myötä kun valtion kautta alkaa vihdoon tulla vähän jotain niinku institutionaalista ja rahallista tukea tuohon elvytystyöhön niin kääntäjille tulee olemaan tosi iso tarve. Niitä ei ole nyt juurikaan. Ja juuri että ylipäättänsä karjalan koulutus on niin tavattoman pientä.

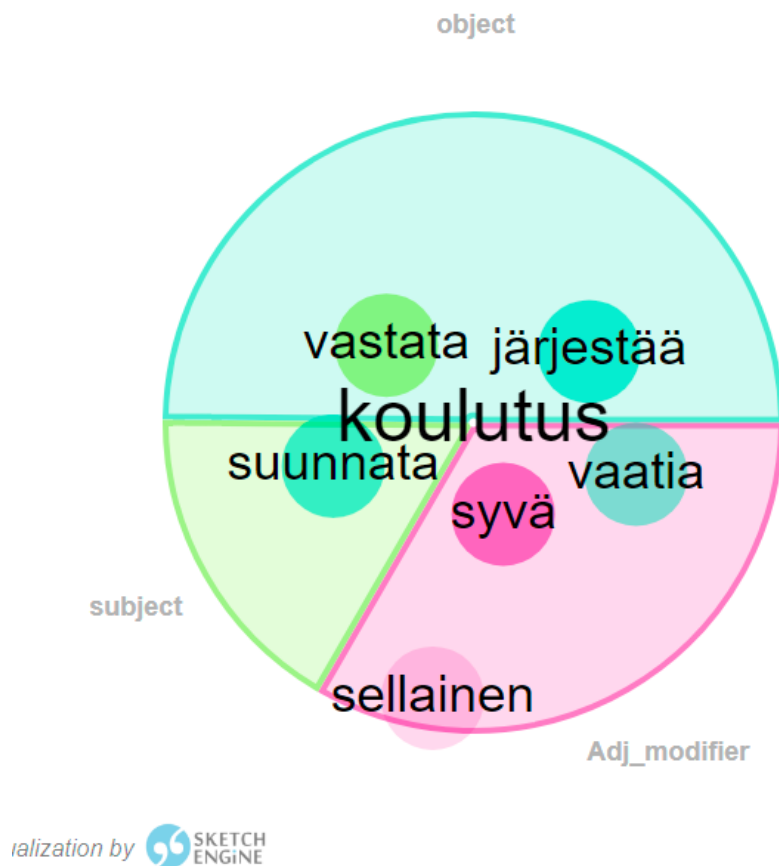
Saatavilla olevasta tarjonnasta nimenomaan Itä-Suomen yliopistoa kyllä kiitellään ja opetuksen laatuun ollaan tyytyväisiä, mutta lisää opetusta toivottaisiin. Vuosina 2015-2019 toteutettu Kiännä!-hanke myös koettiin onnistuneena ja hyödyllisenä, sillä siinä nimenomaan käsiteltiin juuri karjalan kieleen ja sen kääntämiseen liittyviä haasteita, joita muu käännösalan koulutus ei käsittele.

Opetuksesta ja tutkimuksesta puhuttaessa toivottaisiin tarjonnan painottavan juuri mainittua ”karjalan kielen kontekstia”, uhanalaisen kielen kääntämistä ja siihen liittyviä haasteita, sillä kuten edellisessä osaluvussa todettiin, ne poikkeavat suurempien kielten kääntämiseen liittyvistä haasteista. Toki yleisestä käännöstieteiden tuntemisesta on hyötyä, mutta se puolestaan pitäisi kunkin itsenäisesti tällä hetkellä yhdistää erillisiin karjalan kielen opintoihin, joita tarjotaan vain yhdessä yliopistossa Suomessa. Huomioitava on myös, että läheskään kaikilla karjalan kielelle kääntäjillä ei ole minkäänlaista käännösalan koulutusta, ja heidän varsinainen ammattinsa saattaa olla joku aivan muu.

H3: Että mä näkisin, että olisi hyödyllistä olla joku semmoinen moduuli tai joku niinku isompi kääntämisen kokonaisuus, vaikka jossain karjalan oppiaineen sisällä missä olisi vaikka joku muutama käänkökurssi. [...] Jotenkin se pitäisi saada silleen tehtyä karjalan kontekstiin sopivaksi semmoisen yleisen lähestymistavan lisäksi.

H4: Kaikki kääntäjän nämä opinnot mitä on tarjolla niin nehän kuitenkin suuntautuu niinku isompien kielten tarpeisiin. [...] Että totta kai me tarvitaan sitä lisäkoulutusta. Teoriat ne on varmaan yleisiä joo, mutta sitä just vähemmistökielisille suunnattua koulutusta. Sitä olisi kyllä mukava saada.

Haastateltujen kääntäjien puheissa nousivat siis esille tarve, tai vaatimus, syvälle ja (karjalan kielelle) suunnatulle opetustarjonnalle.

Kuva 4. Sketch Enginen havainnollistus sanasta *koulutus*.

Karjalan kielen koulutuksesta puhuttaessa näyttää myös korostuvan jälleen tietty rakkaudesta lajiin -asenne, eli kääntäjät tekevät töitä kielen parissa, koska se on heille tärkeä, samoin kuin kieliyhteisö. Karjalan kieleen suhtaudutaan kenties eri tavalla moniin suurempiin valtakieliin nähden, ja jo koulutusvaiheessa ja aivan ruohonjuuritasolla haluttiin luoda konkreettista jälkeä

muiden nähtävillä ja kieliyhteisön käytettäväksi, sillä jo opiskelijat nähdään alalla elintärkeänä voimavarana.

Pienen ja uhanalaisen kielen kääntämisen ei koeta olevan mitenkään hyödyllistä, jos se ei näy ulkopuolelle. Pari haastateltavista nosti esiin käsitteen ”oma nurkka”. Pointti on nimenomaan se, että karjalan kieli ei kehity ilman näkyvyyttä. Mikään työ ei saisi siis mennä hukkaan. Niin käännoistoiminnalla kuin koulutuksellakin haetaan välittömiä tuloksia, mutta myös näkyvyyttä. Se on palkitsevaa myös kääntäjille itselleen.

H1: Eli tämmöinen toiminta, että emme omassa nurkassa käännä. Mitä sellaisella saavutetaan? Katso kun jos oltaisiin pidetty niin sanotusti [karjalaa], omassa nurkassa, silleen pieni seminaari, kukaan siitä ei tietäisi mitään. Viisi opiskelijaa, ei mitään jälkeä. Mutta kun me saatiin julkaisut Venäjän Karjalaan ja Suomeen. Kyllä siitä oli hyvää mieltä, ja se opetuksen tulos oli heti näkyvä.

Tärkeäksi ominaisuudeksi koulutustoiminnasta puhuttaessa nousi rohkaisu. Karjalaa täytyy vain uskaltaa kääntää, vaikka se onkin haastavaa, ja omaan kielitaitoon voi liittyä epävarmuuksia. Kaikenlaiset kääntäjät ovat uhanalaiselle kielelle kuitenkin voimavara. Kieltä voidaan käyttää monenlaisissa tilanteissa, ja kaikki kielenkäyttö nähdään arvokkaana. Jos ei julkaista varsinaisia käännoksiä tai virallisempia tekstejä, myös esimerkiksi sosiaalisessa mediassa voidaan näkyä.

H1: Minä siis viritän omassa opiskelijoissa semmoista, että käyttäkää kieltä somessa ja monet käyttäekin.

Kun puhuttiin siitä, millainen on hyvä karjalan kielen kääntäjä ja millaisia taitoja tältä vaaditaan, vastauksissa esiin nousi selvästi eräänlainen epämukavuuden sietokyky: kärsivällisyys, sinnikkyys ja kyky pitää puoliaan yhteiskunnassa, jossa karjalaisia ei usein nähdä tai kuulla tai välttämättä haluta arvostaa. Kyse on siis tahdonvoimasta ja eräänlaisesta lannistumattomuudesta ja siitä, että omaan toimintaan uskotaan. Ketään ei haluta myöskään painostaa ulkopuolelle, vaan yhteisö näyttää olevan kaikille avoin.

H1: Rohkeus. Rohkeus luoda uutta. No tietysti on hyvä että on ammatti tai kokemusta, mutta rohkeus. Mutta jos käännät vaikka omia lapsia varten, pitää olla joka tapauksessa rohkea, jos osaat kieltä, tai vaikka jos osaat vähän, olet vaikka vasta oppimassa. Silti voit kääntää, omalle sivulle laittaa.

H3: Ja sitten tietenkin ihan vaan se, että niinku jaksamista ja tahdonvoimaa ja sellaista. Se vaatii sellaista sitkeyttä vähän koska rahallisesti se ei ole kamalan kannattavaa puuhaa.

H4: Joo täytyy pitää puoliaan.

H5: No voi sanoa, että karjalan kielen kääntäjät ovat sinnikkäitä kääntäjiä. Eli se vaatii sinnikkyyttä.

H6: Varmaan ainakin joku epä mukavuuden sietokyky, koska kaikki karjalan kieleen liittyvä on niin saatanan hankalaa, koska siihen ei ole mitään rahaa [...] niin kärsivällisyys ja semmoinen tietty on varmaan ainakin ihan eduksi.

Karjalan kielen kääntäjälle tärkeistä taidoista puhuttaessa esiin nousi myös luovuus eräänlaisena välineenä, jolla voidaan ratkaista käännostekniset haasteet. Kääntäjän on myös ymmärrettävä kohdeyleisöään ja sitä, että joukko ei ole yhtenäinen, vaan karjalan kielen käyttäjiä tulee hyvin erilaisista taustoista. Tässäkin kohdassa toisaalta nousi esiin se, mikä on huomattu haastatteluja purkaessa jo aiemmin: työtä tehdään yhteisölle, mutta myös yhteisön kanssa yhdessä. Muita tarvitaan käännostoiminnan jokaisessa vaiheessa.

H3: Sitten toisaalta, no tavallaan sekä luovuus että semmoinen niinku kieliopin ja lingvistiikan ja kaiken ymmärtäminen, [...] Ja sitten siinä on myös sitä sosiolingvistiikan puolta, että pitää ymmärtää se konteksti, että puhujilla on muuta kielitaustaa ja että mitenkä siitä voi olla hyötyä tai haittaa siinä ymmärtämisessä.

H6: Ei, mutta siis niin no, luovuus on varmaan ainakin ihan hyvä, [...] Ja siis jonkinlainen yhteisöllisyys on varmaan ihan hyvä, koska aika hankala sitä työtä on täysin yksin tehdä, koska siinä on hyvä jos pääsee juttelemaan niinku muiden kanssa.

Lisäksi mainittiin korostuneet tiedonhakutaidot; tietoa kun ei ole aina helposti saatavilla ja välineet ovat puutteellisia. Kaikesta kuitenkin lopulta on selvittävä.

H3: No toisaalta joo, no tiedonhakutaidot ehkä korostuu sen takia, että sitä tietoa on vähemmän, niin pitää osata tulla toimeen sillä vähällä mitä on.

Karjalan kielen kääntäjiltä vaaditaan siis paljon. Yhteisö on onneksi avoin ja ilmapiiri kannustava, mutta työ voi tuntua ajoittain kaikessa haastavuudessaan lannistavalta, minkä takia kääntäjän on oltava sisukas ja itsevarma, ja uskoa itse siihen mitä tekee. Vaikka kääntäjillä ei usein ole välttämättä mitään käännosalan koulutusta, silti haastatteluista tuli ilmi se, että kääntäjät itse uskovat kuitenkin työn olevan tietotaitoa vaativaa ja merkityksellistä, eikä mitenkään helppoa.

H5: No mun mielestä karjalan kielen kääntäjät ovat moniosaajia.

Haastatteluista tuli vaikutelma, että vaikka työ nähdään haasteellisena, sitä tehdään ylpeydellä. Selvää kuitenkin on, että koulutusta ja alan tutkimusta toivottaisiin enemmän, ja sen olisi nimenomaan painotettava karjalan kielen erityispiirteitä.

H6: Ja siihen koulutukseen vaan tarvitaan niinku huomattavan paljon enemmän resursseja. Että sitä pitäisi ehdottomasti kehittää Itä-Suomen yliopistossa.

4.4 Alan tulevaisuuden näkymät ja kehitystarpeet

Haastattelun viimeisessä osiossa luotiin katse tulevaisuuteen ja pohdittiin, onko karjalan kielen kääntämiseen suhteen havaittavissa jokin selvä trendi, mihin suuntaan ala on kehittymässä ja miten sitä voitaisiin jatkossa yhä parantaa ja mihin erityisesti olisi kiinnitettävä huomiota. Lisäksi puhuttiin siitä, miten uusia kääntäjiä saataisiin mukaan toimintaan. Tärkeiksi elementeiksi tulevaisuuden näkymistä puhuttaessa nousivat koulutus, rahoitus ja ennen kaikkea karjalan kielen näkyvyys.

Yleisesti haastatteluista kävi ilmi, että karjalan kielen näkyvyyden huomattiin lisääntyneen merkittävästi kuluneiden muutaman vuoden aikana, ja sen koetaan olevan pelkästään positiivinen ilmiö. Tämä näkyy monella eri tapaa, ja yhteisön jäsenet huomaavat sen myös itse omien piiriensä ulkopuolellakin. Kiinnostuksen karjalan kielestä on myös havaittu lähivuosina levinneen nuoremmille sukupolville, ja karjalan kieli näkyy nykyään myös esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Näkyvyyden uskotaan olevan jopa suurempaa kuin koskaan aikaisemmin, mistä kääntäjien keskuudessa vaikutetaan olevan selvästi hyvin innostuneita.

H2: [...] että Petroskoissa sekä pienemmissä kaupungeissa luodaan sitä. Tehdään karjalan kielen näkyvyyttä. Nuo esimerkiksi laitosten nimikyltit kirjoitetaan kahdella kielellä. Siinä mielessä kyllä lisääntyy. Tällaista ei ollut koskaan paitsi 1930-luvulla, kun oli lyhyen ajan karjalan kieli virallisena kielenä Karjalassa. Silloin oli kaksikielisiä nimikylttejä.

H5: Ainakin sitten karjalan kielen näkyvyys on lisääntynyt, mun mielestä. Eli täälläkin niinku omaan työhön, niinku ei karjalan kieliseen työhön liittyen, olen niinku monesti jo törmännyt karjalan kielisiin käännöksiin jossain muualla, ei karjalan kielisissä lähteissä ja yhteisössä.

H6: Mutta siis tällä hetkellä tilanne karjalan kielen suhteen on se, että meillä on paljon enemmän liikehdintää kuin ikinä aiemmin, ja tosi paljon itseään vahvistavaa liikehdintää, mikä on tosi arvokasta ja tärkeätä, että meillä on useita toimijoita [...]. Niin tällä hetkellä sen suhteen tilanne on parempi kuin koskaan.

Näkyvyys on karjalan kielelle tärkeää juuri siksi, että sen ansiosta koetaan, että voidaan saada liikkeelle sellaisia prosesseja, joiden ansiosta kaikki muu lopulta tulee ikään kuin luonnollisesti mukana. Jos yhteisö näkyy ja kuuluu, sitä myös kuunnellaan. Näiden prosessien nähdään olevan jo käynnissä, ja toiminta ikään kuin voimaannuttaa ja kasvattaa itse itseään ajan saatossa, ja elävöittää myös kieliyhteisöä. Kiinnostuksen uskotaan leviävän yhä kasvavan näkyvyyden myötä luonnostaan yhä laajemmalle, ja niin kielen pariin saadaan työskentelemään uusia kielialan ammattilaisia ja kääntäjiä.

H1: Ja näkyvyyden kautta voi tulla paljon muita asioita. Siksi se näkyvyys on tärkeää.

H3: Joo, kyllä mä uskon, että se kääntäminen tulee siinä tavallaan mukana. [...] Että kyllä mä näkisin, että ainakin kääntämisestä kiinnostuneita ja siihen orientoituneita ihmisiä on.

H6: Että tilanne on hyvä karjalan kielen suhteen siinä mielessä, että on tottakai uhanalainen kieli joo näin, mutta kyse on siitä, että minkälaisia prosesseja on käynnissä, ja tällä hetkellä on tosi paljon hyviä itseään vahvistavia prosesseja käynnissä, ja niitä on hyvin hankala enää pysäyttää tässä vaiheessa.

Haastateltavista jokainen näki karjalan kielen ja sen käännöstoiminnan tulevaisuuden jollain tavalla positiivisena kaikista vastoinkäymisistä huolimatta. Esiin nostettiin muun muassa palaute, jota kieliyhteisöltä saadaan. Se motivoi jatkamaan yhä eteenpäin ja luo tunteen, että suunta on oikea ja oma kääntäjän työ on merkityksellistä. Vaikka paljon työtä on vielä tehtävänä, uskotaan tulevaisuuden kuitenkin olevan yhä valoisampi. Kääntäjät puhuivat innoissaan siitä, miten kehitys kulkee oikeaan suuntaan, ja kiinnostuneita on yhä enemmän.

H3: No kyllä mä haluaisin nähä sen silleen, että niinku ylipäätään kielen tulevaisuus olisi positiivinen. Nousujohteessa, koska onhan esimerkiksi yliopiston kurssien osallistujamäärät kasvanut tosi paljon, ja on nuoria ihmisiä kiinnostunut kielestä enemmän.

H4: Joo no kiinnostusta kyllä on. Saa palautetta niin kuin kieliyhteisöltä ja muutenkin karjalan kielen harrastajilta ja tutkijoilta ja niin pois päin. Minusta kyllä näyttää hyvältä. Joo, että ei ole sellaista tunnetta, että nyt jotain tyhjämpäiväistä tekisi, ja johonkin nyt ehkä väärään tämä menis jotenkin.

H5: Hmm, no toivottavasti parempaan suuntaan. On uutta sanastoa, kehitetään, on elvytyshanke, joka toimii aika loistavasti. Toivottavasti parempaan suuntaan.

H6: Hyvänä. Karjalan kielen tulevaisuus tulee muuttumaan vaan paremmaksi ja paremmaksi tästä koko ajan.

Mitä tulee siihen, mitä karjalan kielen eteen olisi haastateltavien mukaan tulevaisuudessa tehtävä, toivon sanotaan olevan yhä enenevässä määrin nuorissa. Useampi haastateltavista mainitsi nuoret sellaisena kohderyhmänä, johon olisi kiinnitettävä selvästi enemmän huomiota, kun alan kehityskohtia mietitään ja tulevaisuutta suunnitellaan; ilman nuoria koko kielellä ei ole puhujia tulevaisuudessa, eikä silloin yhtään minkäänlaisesta kääntämisestä ole hyötyä.

Paljon toivoa laskettiin Karjalaiset nuoret Suomessa -yhdistyksen varaan, ja heidän työtään kiiteltiin. Lisäksi mainittiin sen tietoisuustyön tärkeys, mitä kouluissa voidaan tehdä. Karjalan kielestä olisi puhuttava enemmän jo yhä nuoremmille sukupolville, sekä kieltä pitäisi opettaa myös tarvittaessa, kuten esimerkiksi saamea opetetaan.

H1: No, kielen tulevaisuus on nuorissa ja Karjalaiset nuoret Suomessa -yhdistykseltä odotetaan paljon tietysti, mutta heitäkin pitää tukea, eli kyllä se ihan koulussakin hyvä olisi kertoa enemmän karjalaisista ja karjalan kielestä, ja sen asemasta Suomessa.

H2: Aloitetaan lopusta, tästä elpymisestä ja nuoremmalle polvelle siirtymisestä. [...] Me voimme kääntää vaikka mitä, mutta tämä aika koittaa pian, kun meillä ei ole lukijoita, eikä katsojia, eikä ketään. On kasvatettava uusi polvi karjalan kielen puhujia. Tämä on tärkeätä. Ja sitten kaikki muu toiminta sen jälkeen. [...] No se [käännöstoiminta] tulee kyllä siinä mukana. On luotava olot, jossa ne vanhemmat ihmiset, vanhempi polvi, joka osaa karjalaa, puhuisi nuoremmalle. Että kieli eläisi. Se takaa sitten lukijapiirin ja katsojapiirin tulevaisuudessa.

Näin ollen siis ehdotettiin, että nuorten kielitaidon kehitykseen ja ylläpitoon tulisi panostaa koulutuksen ja tiedotustyön lisäksi sukupolvien välisen yhteyden tehokkaalla ylläpitämisellä, kuten kielipesätoiminnalla, sekä ehdottomasti materiaalin tuottamisella nimenomaan nuorten karjalankielisten tarpeisiin. Ongelmallisena nähtiin se, että esimerkiksi kirjallisuutta on tarjolla kyllä pienille lapsille, ja ehkä jossain määrin myös vanhuksille, mutta nuorille ei ole juuri mitään. On siis syntynyt eräänlainen kuilu karjalan kielen käyttäjien keskuudessa, jossa osa puhujista on vaarassa pudota kielenkäytön piiristä pois, jos kiinnostavaa materiaalia ei yksinkertaisesti ole saatavilla.

H3: Ehkä pitäisi saada kaikille ikäryhmille kiinnostavaa materiaalia. [...] Että monet nuoret haluaisi ihan mitä tahansa materiaalia, mikä kiinnostaa nuoria, että mitä ylipäätään muilla kielillä tuotetaan vaikka 13-20-vuotiaille.

H4: Kyllä on kiva, että näitä just lastenkirjoja tulee, mutta meillä on suuri puute nuorten kirjallisuudesta, että sitä kyllä ei ole käännetty ollenkaan.

Esiin nostettiin myös se, että karjalankielisen materiaalin tarjonnan olisi pysyttävä mukana muuttuvassa ja modernissa maailmassa. Toistaiseksi sen kehitys laahaa jälkijunassa moniin muihin kieliin nähden, mikä voi osaltaan vaikuttaa siihen, että kieli jatkossakin saatetaan nähdä vain jonain vanhanaikaisena ja käyttötarkoituksiltaan yksipuolisena, varsinkin valtaväestön keskuudessa, vaikka karjalankielinen yhteisö itse uskookin kielestään olevan mihin tahansa, jos sen eteen tehdään vain töitä. Yksi keino tämän vanhanaikaisen ja haitalliseksi koetun käsityksen muuttamiseen olisi kääntää sellaista kansainvälistä ja kaupallistettua sisältöä, joka on tunnettua ympäri maailmaa, ja niin liittää karjala osaksi jotain suurempaa ja kaikille yhteistä alaa.

H6: Mutta just se, että jos karjala nähdään ainoastaan silleen jonain myyttisenä Kalevalan runojen kielenä, tai joidenkin vanhojen mummojen kielenä, niin sitten se vaikuttaa siihen, että miten se yhteiskunnassa nähdään, että minkälaista tukea silloin vaikka on saatavilla, tai minkälaisia on ihmisten ennakoasenteet karjalan kielen puhujia kohtaan.

Haastatteluissa mainittiin erityisesti nuorten tarve materiaalien monimuotoisuudelle ja multimedialle, kuten esimerkiksi podcasteille, sekä myös sosiaalisen median tärkeys. Kirjat ja sanomalehdet eivät ehkä sovi kaikille, ja uusien käyttöalojen ja alustojen myötä kieli myös kehittyisi, ja edellä mainittu näkyvyys voisi myös lisääntyä.

H3: Ja sitten on monet toivonut myös jotain multimedialista tai jotain podcastia, videoita, tai jotakin, koska nykyään tosi paljon on niitä kirjoja, ja jonkin verran myös sähköisiä materiaaleja, mutta toisaalta sekään ei sovi monille, että lukee näytöltä. Ehkä median ja materiaalin monimuotoisuus ja monipuolistuminen olisi se juttu. Ja tietty niinku sekä karjalaksi alun perin tuotetun materiaalin kanssa että käännosten.

Tärkeänä alan kehityskohtana koettiin myös kääntäjien yhdistyminen ja verkostoituminen: jos kaikki pitäisivät yhtä, olisivat jossain rekisterissä tai osaisivat markkinoida itseään, ammattitaitoaan ja yhteisöään. Toistaiseksi tämä koetaan hankalana osittain resurssien puutteen vuoksi. Verkostoitumisen kautta kuitenkin jälleen kerran näkyvyys kasvaisi ja uusia kääntäjiä ja karjalan kielen osaajia olisi helpompaa rekrytoida mukaan toimintaan.

H4: Joo no koulutuksesta puhuttiin ja tottakai kääntäjien tämä verkostoituminen. Että olisi hyvä, meitähän ei oo montaa. Hyvä jos löytyisi joskus jollakin taholla aikaa, tarmoa ja halua pitää meitä koossa. Että joku koordinoi sitä meidän työtä [...] Mutta tuo kaikkien meidän koossa pitäminen, ja just jos ajatellaan että joku paneutuisi juuri meidän kehittämiseen ja sitten uusien ihmisten mukaan tuomiseen, niin sehän olisi huippujuttu.

H5: Mun mielestä järjestämällä sellaisia koulutuksia, että sekä karjalan kielen koulutuksia että käännoseminaareja. Että ihmiset pääsisivät verkostoitumaan.

Toistaiseksi käännostoimeksiannot liikkuvat lähinnä suhteiden kautta, tai kääntäjät alkavat itsenäisesti kääntää jotain omasta aloitteestaan, vaikka vain omia lapsiaan varten. Käännošpyyntöjä voi tulla vaikka yhdistykselle, eikä näissä pyynnöissä välttämättä haeta juuri kokenutta ammattikäntäjää, mahdollisesti koska sellaisia ei edes oleteta olevan tarjolla, vaan vain joitain kielitaitoista ihmistä. Mahdollisuus karjalan kielen kääntäjien auktorisointiin toisi esimerkiksi mahdollisuuden näkyä yhtäläisenä muiden kielten kääntäjien rinnalla, ja potentiaaliset asiakkaat voisivat helpommin etsiä karjalan kielen kääntäjiä vaikka verkosta, mistä muutenkin yleensä minkä tahansa kielen kääntäjiä haetaan.

Ongelmana koettiin kuitenkin se, että karjalan kielen kääntäjät eivät ehkä osaa tai uskalla vielä markkinoida itseään, ja ratkaisu ongelmaan olisi se, että kääntäjät kokoontuisivat ja tekisivät enemmän yhteistyötä alansa ja koko kielen kehittämiseksi, sekä oman ammattitaitonsa kasvattamiseksi. Asennemuutoksen olisi tapahduttava myös kääntäjien keskuudessa, mutta juuret tietynlaiselle epävarmuudelle ovat siinä, että karjalan kielen näkyvyys ja kysyntä ovat

lisääntyneet loppujen lopuksi hyvin lyhyessä ajassa. Moni kääntäjä ei itse vielä osaa kenties hahmottaa omaa ammattitaitoaan tai sitä, mikä valttikortti se voisi jonkin ajan kuluttua olla.

Haastatteluista saattoi havaita, että mitä enemmän haastateltavalla oli kokemuksen lisäksi käännösalan koulutusta, sitä enemmän hän osasi suhtautua karjalan kielen käännöstyöhön jonain, mikä on todellista ammattitaitoa vaativaa työtä, josta saisi myös kokea ammattiylpeyttä. Toistaiseksi monet karjalan kielen parissa töitä tehneet ihmiset ovat saattaneet tottua siihen, että käännöstyönteko on vain eräänlaista harrastustoimintaa.

H3: Se liittyy ihan siihen, että ihan muutama vuosi sitten varmaan ei ollut kysyntää, että varmaan on ajateltu, että ei kukaan halua käännöksiä karjalaksi niin paljon, että sitä kannattaisi mainostamalla mainostaa. Ja sitten toisaalta monet karjalan kielen parissa toimivat on tottunut siihen, että se on tosi semmoista talkoohenkistä ja tuttujen kanssa puuhastelua ja sellaista.

H6: [...] koska sitä on jotain mistä pystyy katsomaan niitä auktorisoituja kääntäjiä eri kielille, niin että esimerkiksi siitä löytäisi tietoa suoraan, että missä on niitä karjalan kielen kääntäjiä.

Tähän vähättelevään ajattelumalliin siitä, että kaikki karjalankielinen toiminta, käännöstoiminta mukaan lukien, olisi vain jonkinlaista harrastemaista puuhastelua tai ”kutsumusta”, ovat usein syyllisiä tietysti myös valtaväestön edustajat, jotka käännöstoimeksiantoja tilaavat. Pari haastateltavista mainitsi ilmiön, jossa käännöksiä tullaan kysymään, mutta yhteistyöstä lopulta kieltäydytään todella karustikin, kun käy ilmi, että karjalankielisistä käännöksistä pitäisi oikeasti myös maksaa rahaa.

Kääntäjät toivovat siis yhä suurempaa ja kokonaisvaltaisempaa asennemuutosta, jotta karjalan kieli nähtäisiin ja kuultaisiin yhtäläisesti arvokkaana muiden kielten rinnalla. Tämän toivotaan toki lisääntyvän näkyvyyden myötä, jotta puolestaan yhteiskunnalle saataisiin asetettua yhä enemmän painetta ryhtyä konkreettisiin toimiin karjalan kielen elvyttämiseksi. Haastatteluista käy ilmi se, että apua odotetaan malttamattomina valtaapitävien taholta, ja esimerkiksi lainsäädännön muutosten uskotaan olevan käänteentekevä ratkaisu karjalan kielen kannalta. Asennemuutoksen on kuitenkin näyttävä myös valtaväestön keskuudessa.

H3: Sitten se voisi olla houkuttelevampaa ihmisille, ja toisaalta monethan tuntuu kelaavan, että ihmiset haluaa kääntää karjalaksi ihan vaan huvikseen kun se on nyt kutsumus, se on niin kivaa. [...] Että jos se asenne jotenkin muuttuisi. [...] Koska ideaalitalanteessa karjalan kielen taito on semmoinen harvinainen vielä, että siitä saisi pyytää enemmänkin rahaa kuin vaikka jollain muulla kielellä kääntämisestä.

H6: [...] mutta sitten sitä kautta saadaan myös tietysti pistettyä enemmän painetta yhteiskunnalle. [...] Ylipäätään se, että valtiokin alkaa pikkuhiljaa tekemään toimenpiteitä.

Uusien kääntäjien rekrytoimisessa ongelmallisena ei koeta niinkään kiinnostuksen puutetta, sillä moni on innokas ja valmis tekemään työtä jopa ilmaiseksi. Ongelma on sen sijaan ajan, rahan ja koulutuksen puute, joihin apukeinoksi koetaan nimenomaan se, että tukea olisi jälleen tultava enemmän valtiolta. Koulutukseen olisi panostettava, jotta ammattitaitoisia kääntäjiä olisi saatavilla, ja lisäksi kääntäjille olisi maksettava panoksestaan, jotta se olisi kannattavaa, eikä hautautuisi kaiken muun työn alle.

H3: Ja sitten tällä hetkellä, vaikka niin voisi tehdä, niin musta tuntuu että niillä ketkä osaisi ja keillä oli sitä kielitaitoa on vaan niin hirveän kova kiire, koska on niin paljon tekemistä, ja tukea vaikka valtiolta on niin vähän.

H6: Joo, ihan kaikkea toimintaa, mikä liittyy karjalan kieleen, niin varjostaa jatkuvasti se krooninen rahan ja instituutioiden puute. Ja se koskee kääntämistä ihan yhtä lailla kuin kaikkea muutakin mitä tässä tapahtuu. Ei ole rahaa, ei ole lainsäädäntöä, ei ole instituutioita.

Päällimmäiseksi ongelmaksi muiden ylitse näyttää nousevan nimenomaan raha ja sen puute. Ilman rahoitusta kaiken työn koetaan olevan hidasta ja hankalaa, sillä toiminta pyörii vapaaehtoisuuden voimin, eikä rakkauskaan omaa kieltä kohtaan kannaa loputtomiin, kun myös muita töitä on tehtävä elannon eteen. Yhä lisääntyvän näkyvyyden myötä tietoisuuden karjalan kielestä ja karjalaisista toivotaan leviävän, jotta ihan päätävästään tasolla tehtäisiin ratkaisuja, joiden avulla karjalan kielen käännöstoiminta saisi lopulta myös enemmän rahallista tukea. Rahallista tukea toivotaan niin koulutukseen, tutkimukseen kuin myös käännöstoimintaan.

H1: Miten sitä kehitetään sitten jatkossa, että pitäisikö miettiä, että sitä rahoitustakin sitten olisi enemmän.

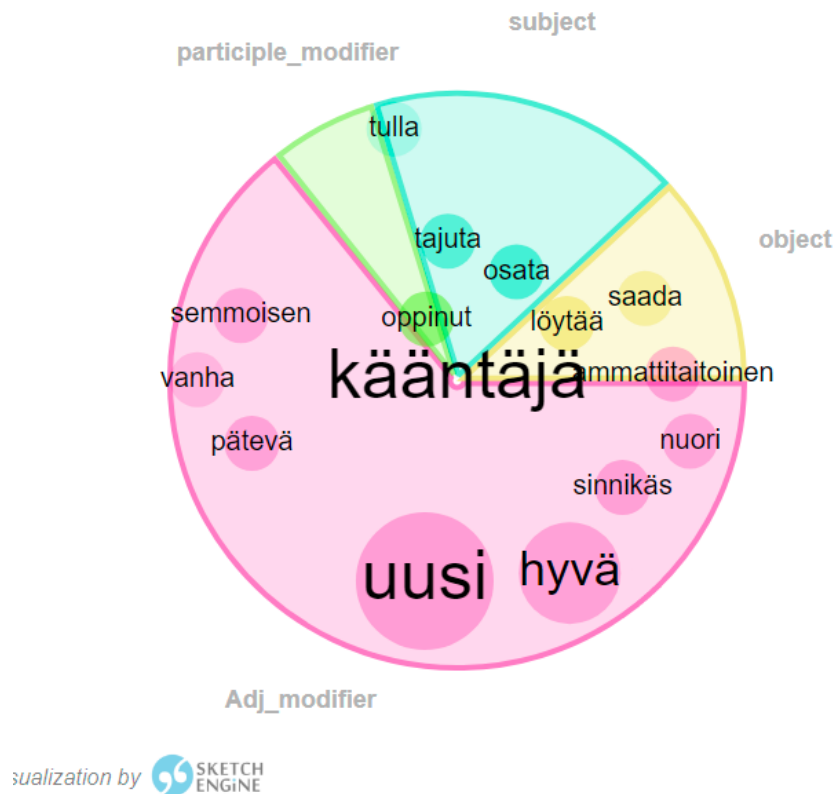
H3: [...] että riippuu ihan vaan siitä, että mitenkä ylipäätään karjalan kielen rahoitus etenee ja mitenkä tulee mediatuotteita, ja tuleeko semmoisia paikkoja, jotka on valmiita maksamaan siitä kääntämisestä.

H6: Tai siis kun tällä hetkellä tilanne on se, että me tarvittaisiin vaan ihan helvetin paljon enemmän rahaa kuin mitä nyt on. Nythän siis ei ylipäätään ole juuri mitään rahaa, tai ihan semmoista niinku karkkirahaa on se, mitä tällä hetkellä valtio antaa vaikka elvytyksen, se on 100 tuhatta vuodessa, mikä on ihan niinku nolla summa.

Uusille karjalan kielen kääntäjille uskotaan olevan aidosti tarvetta tulevaisuudessa, ja heistä uskotaan vielä tulevan jopa pulaa. Mikäli suunta pysyy hyvänä ja vauhti vain kiihtyy, karjalan kielen uskotaan saavan oman virallisen elvytysohjelman, johon voisi sisältyä tarve tuottaa virallisia käännöksiä valtion omista materiaaleista karjalan kielelle.

H6: Ja totta kai ylipäätään sitten, kun jos päästään elvyttämään vähän paremmin, niin sitten tulee olemaan vaan tarvetta ihan lähtien jonkun valtion ikään kuin omista materiaaleista, että niitä

täytyisi kääntää karjalaksi [...]. Niin ylipäätään se, että jos valtio alkaa vähän enemmän tukemaan elvytystä ja luo sille puitteita, niin se tulee luomaan valtavan alati kasvavan kysynnän myös karjalan kielen kääntäjille.

Kuva 5. Sketch Enginen havainnollistus sanasta *kääntäjä*.

Kääntäjistä puhuttaessa esiin nousivat siis sanat kuten ammattitaitoinen, oppinut, nuori, uusi ja pätevä. Tästä voidaan päätellä, että kyse on nimenomaan pian koittavasta tarpeesta uudelle sukupolvelle osaavia kieli- ja käännösalan ammattilaisia, joita varten koulutusta ja rahoitusta juuri nyt kaivataan. Haastatteluista oli lisäksi aistittavissa huoli siitä, että ilman oikeanlaista tukea ja kannustusta uusia kääntäjiä ei löydy, vaan muutoksen on oltava myös siinä asenteessa, miten karjalan kielen kääntäjät nähdään.

Haastatteluista karjalan kielen kääntäjien kanssa huokui positiivisuus ja usko parempaan tulevaisuuteen, mutta myös taisteluhalu ja tietynlainen turhautuminen prosessien hitauteen ja asennemuutoksiin. Ylitse muiden nousi kuitenkin luotto siihen, että näkyvyyden avulla kaikki voisi muuttua, ja käännöstoiminta kehittyisi kyllä siinä mukana luonnostaan.

5 PÄÄTELMÄT

Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitettiin haastattelututkimuksen avulla, miten uhanalaisen karjalan kielen kääntäjät suhtautuvat omaan työhönsä kääntäjinä, millaisena he kokevat käännöstoiminnan ja oman panoksensa merkityksen, ja minkälainen on heidän näkemyksensä mukaan alan koulutuksen tila ja tulevaisuuden suunta. Lähtökohtainen tutkimuskysymys oli: millainen merkitys käännöstoiminnalla on uhanalaisen kielen elvytyksessä?

Tutkimuksessa nousi esille se, että karjalan kielen kääntäjät tekevät kielen eteen valtavasti muutakin, kuin vain kääntävät. Heille näyttää lankeavan kielen kehittäjien rooli, ja käännösprosessiin kuuluu usein valtavasti sanastotyötä, joka jäisi mahdollisesti muuten täysin tekemättä. Kääntäjät luovat uusia sanoja jatkuvasti sellaisille käyttöaloille, joita karjalan kielellä ei perinteisesti ole ollut tai jotka ovat kuolleet historian saatossa. Kääntäjät itsekin lähestyvät toimintaansa nimenomaan mieluummin kielen kehittämisen kuin elvyttämisen kautta, ja tiedostavat vastuunsa sillä saralla, vaikka kokevatkin myös huolta siitä, etteivät aika ja resurssit riitä kaikkeen, mitä haluaisi tehdä.

Haastattelujen perusteella voi sanoa, että karjalan kielen kääntäjät kokevat työstään ylpeyttä, ja kokevat käännöstyön merkityksellisenä, vaikka kohdeyleisö olisikin pieni. Heille on tärkeää auttaa kielen kehittämisessä, ja samalla myös tukea kieliyhteisöä, jonka panostus ja palaute koetaan todella merkittävänä. Ilman yhteisön mukanaoloa käännöstoiminta itsessään olisi turhaa, ja yhteisö on yksi merkittävä tekijä, joka kannustaa jatkamaan.

Yhdeksi tärkeimmistä käsitteistä, joita tutkimuksen myötä nousi esiin, on näkyvyys. Ilman näkyvyyttä kielellä ei koeta olevan tulevaisuutta, ja positiivista oli huomata, että kääntäjien itsensä näkökulmasta karjalan kielen näkyvyys oli kasvanut merkittävästi lähivuosina. Näkyvyyden ansiosta ei ole mahdollista pelkästään kiinnittää koko väestön huomiota uhanalaiseen kieleen ja asettaa painetta päättäjille, jotta karjalan kielen laillista asemaa ja elvytystoiminnan rahallista tukea parannettaisiin, vaan näkyvyyden uskotaan myös tuovan mukanaan myös kokonaisvaltaisemman asennemuutoksen niin karjalankielisten kuin valtaväestönkin keskuudessa.

Näkyvyyden merkitystä uhanalaiselle kielelle on tutkittu aiemminkin, ja tulokset ovat yhteneväisiä. Se, että kieli on olemassa kirjoitetussa muodossa, luo eräänlaista prestiisiarvoa, ja vaikuttaa siihen, miten kieli näkyy ja miten se otetaan vastaan kieliyhteisön sisällä ja sen ulkopuolella. Kirjoitetun kielen puuttuminen puolestaan tutkitusti saattaa luoda jopa käsityksen, ettei kyseessä ole ”oikea” kieli, kun sitä ei kerran lueta ja kirjoiteta, tai että kielellä ei ole

mahdollista käsitellä syvällisiä tai älykkyyttä vaativia aiheita. Kirjallista materiaalia tuottamalla lisätään myös kielen käyttöaloja. Pienikin kirjallinen näkyvyys sen sijaan saattaa olla todella merkittävää kielelle ja poistaa siihen liittyvää stigmaa. Näkyvyydellä puolestaan on suora yhteys kieliyhteisön identiteettiin ja jopa ylpeyteen omasta kielestä. (Grenoble Whaley 2006: 116–117)

Lähes tismalleen samalla tavalla mutta omin sanoin selitti yksi haastateltavistakin käännöstoiminnan ja näkyvyyden merkitystä karjalan kielelle, ja se oikeastaan summaa hyvin vastausta siihen, mitä tutkimuksessa haettiin.

H6: Ylipäättään se, että ihmiset pystyy käyttämään sitä omaa kieltä, niin se on hirvittävän tärkeää ja on sillä myös tämmöistä prestiisiarvoa, että kun on enemmän ja enemmän erilaisia tekstejä käännettynä karjalaksi vaikka niin sitten se vaikuttaa siihen, että millaisena se kieli nähdään ja koetaan, paitsi niinku karjalaisten itsensä parissa myös tietysti muuten niin kuin valtaväestön silmin.

Käännöstoiminnan merkitys on siis uhanalaiselle kielelle suuri, sillä kääntämisen ansiosta syntyy uutta materiaalia kulutettavaksi ja kieli saa uusia käyttöaloja, eli sitä myötä myös kehittyä ja vakiintuu. Kuten todettu, kääntäminen on aina lähtökohtaisesti nopeampaa kuin täysin uuden materiaalin tuottaminen. Uusilla käyttöaloilla, kuten sosiaalisessa mediassa ja vaikka viihteessä kieli puolestaan saa yhä enemmän näkyvyyttä, ja sen potentiaaliin aletaan uskoa, ja nämä positiiviset prosessit ikään kuin vahvistavat toisiaan yhä enemmän, ja lopulta kielen on mahdollista elpyä.

Tutkimuksen voi sanoa olevan onnistunut, sillä tulokset vahvistivat käsitystä siitä, että käännöstoiminta on hyvin merkityksellistä kielen ja sen kehityksen kannalta. Lisäksi voidaan todeta, että haastattelututkimus ja sisällönanalyysi menetelminä sopivat tähän tutkimukseen erinomaisesti. Tuloksia olisi mahdollisesti voinut tarkentaa ja tilastoida paremmin lisäämällä haastattelujen yhteyteen kuitenkin jonkinlaisen esi- tai jälkikyselyn.

Informanttien vastaukset ja näkemykset olivat hyvin pitkälle yhteneväisiä ja loivat hyvän ja selkeän kokonaiskuvan, mutta toisaalta useampia kääntäjiä haastatteleamalla varsinkin Venäjän puolelta olisi voinut saada vielä uusia näkökulmia esiin etenkin esimerkiksi koulutukseen liittyen; Suomen ja Venäjän puolella kun on kuitenkin usein omat kääntäjänsä, joilla ei aina ole mahdollisuuksia verkostoitua kovin tehokkaasti.

Juuri tämän tärkeän yhteistyön suhteen karjalankieliset ja karjalan kielen elvytystoiminta saattavat valitettavasti olla yhä suuremman haasteen edessä, kun keväällä 2022 Venäjän sotatoimet Ukrainassa ovat panneet myös Suomen ja Venäjän organisaatioiden väliset tutkimus- ja koulutusyhteistyöhankkeet jäihin. Helka Riionheimo Itä-Suomen yliopistolta

kertoo Ylelle, miten nykyiset maailmantapahtumat voivat olla uusi isku pienelle sijaiskärsivälle kieliyhteisölle, joka on ennenkin historiassa joutunut kokemaan iskuja. Itä-Suomen yliopistolla on kuitenkin akateemisen rehtorin Tapio Määtän mukaan kansallinen erikoistehtävä karjalan kielen parissa. Yliopistolta odotetaan paljon, ja siihen luotetaan. (Yle Uutiset 28.3.2022)

Tämä pro gradu -tutkielma on ilmestyessään hyödyllinen ja ajankohtainen, sillä karjalan kielen voidaan ajatella olevan juuri nyt eräänlaisessa käännekohdassa, jossa kiinnostus kieltä kohtaan lisääntyy, mutta käytännön työkaluja ja vakiintuneita instituutioita on vielä hyvin vähän. Tämä on kuitenkin toivon mukaan lähitulevaisuudessa muuttumassa, minkä takia karjalan kieleen ja sen elvyttämisen eri muotoihin olisi hyvä kohdistaa yhä enemmän tutkimusta.

Jatkotutkimukselle löytyisi mahdollisuuksia ainakin siitä, miten käytännössä kääntäjät luovat uutta erikoissanastoa karjalan kielelle. Se on myös yksi suurimmista kääntäjien kohtaamista haasteista työssään, ja sen vuoksi erittäin huomionarvoinen asia. Tähän voisi yhdistää tieteenalana terminologiaa ja kääntäjien omia havainnoiteja siitä, millaista termien luominen käytännössä on, ja missä määrin uusia sanoja luodaan vaikka venäjän ja suomen kielistä kotiutettuna, ja milloin luodaan aivan uusia. Aihetta voitaisiin lähestyä jälleen vaikka haastattelemalla tapausesimerkeistä, tai tutkimuksessa voitaisiin myös luoda aivan uutta sanastoa. Tällaiseen tutkimukseen olisi myös hyödyllistä yhdistää käännosteknologiaa ja täten auttaa perustamaan niitä suurempia, vakiintuneita ja kaikille yhtenäisiä järjestelmiä, joiden puute nousi haastattelututkimuksessa esiin.

Myös kieliyhteisö ja sen rooli tuli usein puheeksi kääntäjien haastattelujen aikana, ja siksi voisikin olla mielenkiintoista myös tutkia laajemmin karjalankielisen väestön suhtautumista käännosteksteihin ja niiden tarjontaan sekä kuulla heidän omia toiveitaan, tavoitteitaan ja käsityksiään kääntämisestä, uudesta sanastosta ja kielen tilasta. Toisaalta myös ihan yleisesti ottaen kääntämisen roolia kielten elvyttämisessä on tutkittu valitettavan vähän, ja maailmalta löytyisi varmasti monia muita uhanalaisia kieliä, joista löytyisi mielenkiintoisia tapausesimerkkejä tutkittavaksi karjalan kielen ohelle.

Luotettavan tutkimuksen avulla karjalan kieli saa näkyvyyttä tieteen kentällä, ja kääntäjät, jotka ovat ja tulevat jatkossakin olemaan kiistattoman merkittävä roolissa kieltä kehittämässä saavat äänensä kuuluviin. Ehdotus olisikin, että kääntäjiä ja ammattitaitoisen käännostoiminnan potentiaalia tulisi yhä enenevässä määrin ottaa huomioon ja korostaa, kun puhutaan kielen elvyttämisestä ja suunnitellaan toimiryhmää jopa valtion tasolle.

Huomattavaa siis on, että vaikka uhanalaisen karjalan kielen kääntäjät tekevät käännoistyötä usein vapaaehtoisesti, intohimoisesti, palkatta ja puhtaasti rakkaudesta omaa kieltä ja kieliyhteisöä kohtaan, siitä ei kuitenkaan pidä vetää suoraa johtopäätöstä, etteivätkö kääntäjät olisi ammattitaitoisia ja ansaitsisi sen mukaista kompensatiota työstään. Ennen kaikkea nyt kaivataan siis kokonaisvaltaisempaa tietoisuustyötä ja asennemuutosta, eikä kääntäjien henkilökohtaiseen suhteeseen kieltä kohtaan pidä takertua liikaa ja tuudittautua sen varaan, että se yksin tulisi aina riittämään karjalan kielen elinvoimaisuuden ylläpitämiseksi, kielen kehittämiseksi ja elvyttämiseksi.

Tulevaisuus onneksi näyttää kuitenkin yhä valoisammalta, ja karjalan kielen sekä sen käännoistoiminnan voi nähdä kehittyvän parempaan suuntaan lähivuosina. Tärkeää olisikin siis, kuten haastatellut kääntäjätkin totesivat, jatkaa vain samaan tahtiin eteenpäin. Tärkeitä työkaluja tähän ovat tiedotustyö esimerkiksi kouluissa ja muuallakin valtaväestön keskuudessa, lisäkoulutus ja -tutkimus kääntäjille, jotta heistä ei tulisi pian pulaa, karjalankielisen materiaalin monipuolistaminen ja ulottaminen vastaamaan myös nuorison kysyntää, sekä tietysti lainsäädännöllinen ja rahallinen tuki, jota vain valtaapitävät voivat toistaiseksi tarjota.

LÄHTEET

Kirjallisuuslähteet

- Alastalo Marja, Åkerman Maria & Vaittinen Tiina 2017. Asiantuntijahaastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere vastapaino, 214–232.
- Barambones Josu 2012. *Lenguas minoritarias y traducción: la traducción audiovisual en euskera*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I.
- Belmar Guillem 2017. The Role of Translation in the Revitalization Process of Minority Languages: The Case of Basque. *Sustainable Multilingualism* 10:1, 36–54.
<https://doi.org/10.1515/sm-2017-0002>
- Campbell Lyle & Muntzel Martha 1989. The structural consequences of language death. Teoksessa Dorian Nancy (toim.), *Investigating obsolescence: studies in language contraction and death*. Cambridge: Cambridge University Press, 181–196.
- Grenoble Lenore & Whaley Lindsay 2006. *Saving Languages. An Introduction to Language Revitalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gubrium Jaber & Holstein James 2001. From the individual interview to interview society. Teoksessa Gubrium Jaber & Holstein James (toim.) *Handbook of interview research: context and method*. Thousand Oaks: Sage, 3–32.
- Hyvärinen, Matti, Nikander Pirjo & Ruusuvoori Johanna 2017. *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere Vastapaino.
- Jeskanen Matti 2005. Karjalan kieli ja karjalankieliset Suomessa. Teoksessa Palander, Marjatta & Nupponen, Anna-Maria (toim.) *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti*. Studia Carelica humanistica, 20. Joensuu: Joensuun yliopisto, 215–285.
- Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/> (3.1.2022)
- Kiännä!-hankkeen blogi. <http://kianna-hanke.blogspot.com/> (23.2.2022)
- Kvale, Steinar 2006. Dominance through interviews and dialogues. *Qualitative Inquiry* 12:3, 480–500. <http://www.ceil-conicet.gov.ar/wp-content/uploads/2015/10/Kvale.pdf>
- Kuusi Päivi 2017. Varovasti, haurasta! Vähemmistökielet ja kääntäjänkoulutus. *MikaEL Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu* 10, 47–59.
<https://www.sktl.fi/liitto/seminaarit/mikael-verkkoyulkaisu/arkisto-archive/mikael-vol-10-2017/>
- Kuusi Päivi 2019. Miten kääntäjänkoulutus voi tukea kielenelvytystä? Teoksessa Kok Maria, Massinen Henna, Moshnikov Ilja, Penttilä Esa, Tavi Susanna & Tuomainen Laura (toim.) *Pidetään kielet elävinä - Keeping Languages Alive - Piemmö kielet elävinny: AFinLAn vuosikirja*. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA ry, 136–153.

- Kuusi Päivi, Kolehmainen Leena & Riionheimo, Helka 2017. Introduction: Multiple Roles of Translation in the Context of Minority Languages and Revitalisation. *trans-kom: Zeitschrift für Translationswissenschaft und Fachkommunikation*, 10:2, 138-163.
- Kuusi Päivi & Riionheimo Helka 2020. Kiännä karjalakse: kääntäjänkoulutusta kielen elvyttäjille. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta: Kieliverkoston verkkolehti* 11:2 <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2020/kianna-karjalakse-kaantajankoulutusta-kielen-elvyttajille>
- Kämppe Marja-Liisa 2022. Karjalan kielen elvytys on vaikeutunut Itä-Suomen yliopistossa, kun yhteydet Venäjän Karjalaan on katkaistu. Yle Uutiset 28.3.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12376503> (28.3.2022)
- Niiranen Pekka 2015. Karjalan kielelle oma koti Vieljärvelle. Yle Uutiset 5.10.2015. <https://yle.fi/uutiset/3-8274948> (11.4.2022)
- Oma mua. Verkkosivut. <https://www.omamedia.ru/pages/istoriya-oma-mua> (11.4.2022).
- Pasanen Annika 2006. Karjalan kielen nykytila ja tulevaisuus. *Suomalais-Ugrilaisen seuran aikakauskirja*, 91, 115–131. <https://doi.org/10.33340/susa.81951>
- Ranta Juha & Kuula-Luumi Arja 2017. Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Tampere vastapaino, 413–426.
- Sarhima Anneli 2016. *Karelian in Finland. ELDIA Case-Specific Report*. Studies in European Language Diversity 27. <https://fedora.phaidra.univie.ac.at/fedora/get/o:471733/bdef:Content/get>
- Sketch Engine user guide. Verkkosivut. <https://www.sketchengine.eu/guide/> (20.4.2022)
- Toury Gideon 1985. Aspects of translating into minority languages from the point of view of translation studies. *Multilingua*, 4, 3–10.
- Tuomasjukka, Tuukka 2021. Apua romahtaneelle kielelle. *Suomen Kuvalehti* 26.11.2021, nro 47, 14.
- Tuomi Jouni, Sarajärvi Anneli. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- UNESCO Ad Hoc Group on Endangered Languages 2003. *Language Vitality and Endangerment*. Asiakirja. http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/Language_vitality_and_endangerment_EN.pdf (17.12.2021)
- UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger 2010. <http://www.unesco.org/languages-atlas/en/statistics.html> (18.2.2022)
- Valtioneuvosto. Kielipoliittinen ohjelma 2021. <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OM071:00/2020> (18.2.2022)
- Karel'skij institut pazvitija obrazobanija 2020. Informacionnaja cpravka ob izyčenii karel'skogo, vepsskogo i finskogo jazikov v obrazovatel'nyh organizacijah Respubliki Karelija v 2020–2021 učebnom godu.
- Karjalan sivistysseura. Verkkosivut. <https://www.karjalansivistysseura.fi/yhdistys/> (11.4.2022)
- Karjalazet nuoret Suomes. Verkkosivut. <https://www.karjalazet.fi/yhdistystietoa/> (11.4.2022)

Zakon Republiki Karelija ot 19 marta 2004 goda N 759-3PK: O gosudarstvennoj podderžke karel'skogo, vepsskogo i finskogo jazikov v Respublike Karelija.
<https://docs.cntd.ru/document/919316706>

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

Uhanalaisen kielen elvyttäminen kääntämällä: karjalan kielen kääntäjien näkökulmia omaan työhönsä ja käännösprosessiin. Haastattelututkimus.

Yleistä

Minkälaista materiaalia käännät karjalan kielelle?

Kuinka kauan olet kääntänyt?

Millainen käännösalan koulutus ja kokemus sinulla on?

Mikä on päätoiminen ammattisi?

1. Suhde karjalan kieleen, kääntämiseen ja käsitys omasta roolista

Miksi käännät karjalan kielelle, miten päädyit mukaan toimintaan?

Miten hahmotat oman roolisi karjalan kielen kääntäjänä? Millainen on työsi merkitys?

Millainen on ylipäättään mielestäsi kääntämisen merkitys kielen elvyttämisessä?

Millainen merkitys vapaaehtoisuudella on käsityksesi mukaan karjalan kielen käännöstoiminnassa?

2. Työn haasteista ja käännösmenetelmistä

Millaisia haasteita kohtaat, kun käännät karjalan kielelle? Miten ratkot haasteet?

Millaisia apuvälineitä käytät, mistä tai keneltä haet tietoa?

3. Ajatuksia koulutuksesta

Millä tavalla olet todennut uusien kääntäjien päätyvän alalle?

Vastaako koulutus tarpeita, oletko itse saanut koulutusta karjalan kielen kääntämiseen?

Mitkä taidot ovat mielestäsi tässä työssä ehdottoman tärkeitä, miksi?

4. Alan tulevaisuuden näkymät ja kehitystarpeet

Millaisena näet karjalan kielen ja sen kääntämisen tulevaisuuden?

Onko mielessäsi kehityskohtia, miten alaa voitaisiin parantaa?

Mihin olisi kiinnitettävä erityisesti huomiota?

Miten uusia kääntäjiä saataisiin houkuteltua mukaan toimintaan?

Liite 2: Haastattelusuostumuslomake

Suostumus haastattelututkimukseen osallistumisesta

Tutkimuksen nimi: Uhanalaisen kielen elvyttäminen kääntämällä: karjalan kielen kääntäjien näkökulmia omaan työhönsä ja käännösprosessiin

Haastattelututkimuksen tekijä: Sanni Heininen. Monikielisen viestinnän ja käännöstieteiden maisterikoulutettava, Tampereen yliopisto. sanni.heininen@tuni.fi

Haastattelututkimuksen kuvaus

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella karjalan kielen kääntäjien näkökulmia omaan työhönsä, alaan sekä käännösprosessiin. Kysymykset koskevat haastateltavan näkemyksiä omasta työstään, käännöstoiminnasta, haasteista, alan koulutuksesta sekä tulevaisuudesta.

Haastattelu toteutetaan puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Tavoitteena on mahdollisimman vapaamuotoinen keskustelu, jossa pääroolissa ovat haastateltavan omat subjektiiviset kokemukset. Haastattelija kysyy tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä.

Haastattelu toteutetaan etänä Zoom-sovelluksen avulla. Haastattelu tallennetaan ja litteroidaan tutkimusta varten. Kaikkia vastauksia käsitellään luottamuksellisesti ja aineisto anonymisoidaan, joten haastateltavan nimi tai yhteystiedot eivät jää näkyviin mahdollisesti arkistoitavaksi päätyvään materiaalin.

Haastateltavalla on oikeus milloin vain keskeyttää osallistuminen tutkimukseen tai kieltäytyä vastaamasta kysymyksiin.

Suostumus

Olen lukenut yllä olevan selostuksen tutkimuksesta ja suostun haastatteluun. Olen tietoinen tämän tutkimuksen tarkoituksesta ja vapaaehtoisuudesta, sekä annan luvan vastausteni käyttöön tutkimuksessa.

Aika ja paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys

VENÄJÄNKIELINEN LYHENNELMÄ

РОЛЬ ПЕРЕВОДЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАБОТЕ ПО СОХРАНЕНИЮ ЯЗЫКА ПОД УГРОЗОЙ ИСЧЕЗНОВЕНИЯ НА ПРИМЕРЕ КАРЕЛЬСКОГО ЯЗЫКА.

Введение

Карельский язык – язык меньшинств, на котором говорят в Российской Федерации (Республика Карелия) и в восточной Финляндии. Этот язык находится под серьезной угрозой исчезновения. На карельском языке говорят около 25 000 человек в России и 10 000 в Финляндии. Кроме того, примерно 20 000 человек владеют этим языком пассивно (Sarhimaа 2016, 2).

Хотя язык подвергался гонениям и был предметом политических дебатов на протяжении всего XX века в обеих странах, в последние десятилетия он стал привлекать к себе больше внимания. Хорошим примером новых начинаний является Kiännä!, проект Университета Восточной Финляндии. В ходе работы проекта обучали новых переводчиков и занимались переводом на карельский язык (см. блог Kiännä!). Следует отметить, что переводами на карельский практически никто не зарабатывает, так как рынок небольшой (Kuusi 2017, 53–54). Переводчики часто работают добровольно и бесплатно, и их деятельность – языковой активизм. При переводе переводчики карельского языка также сталкиваются со многими проблемами, например, со словарными лакунами и недостаточно четко обозначенной языковой нормой (Kuusi 2019, 141).

В настоящее время язык не имеет специальной защиты со стороны закона или государственных органов Финляндии. Однако ситуация, возможно, изменится, поскольку правительство Санны Марин предлагает план новой программы языковой политики, в котором карельский язык должен будет иметь официальный план возрождения (Valtioneuvosto: Kielipoliittinen ohjelma 2021). Работа над программой вызывает большой общественный резонанс. Активисты и эксперты требуют дополнительных действий для сохранения языка. Председатель молодежной ассоциации карелов Финляндии (Karjalazet nuoret Suomes) Туомо Кондие говорит, что новый план

правительства слишком осторожен и не занимает реальной позиции в отношении закона или финансирования (Suomen Kuvalehti 26.11.2021).

В этой дипломной работе мы исследуем отношение переводчиков карельского языка к своей работе и к переводческому процессу. Наш материал – шесть интервью, которые мы брали в январе и феврале 2022 года. Все интервью проводились дистанционно с помощью приложения Zoom. Вопросы интервью касались собственных взглядов, интервьюируемых на свою работу, перевода на карельский язык, преподавания языка, существующих проблем и перспектив. Можно сказать, что изучение этой темы важно сейчас, потому что карельский язык, похоже, находится на переломном этапе. Мы предполагаем, что перевод играет значительную роль в развитии и сохранении языка.

Сначала мы рассмотрим понятие языка под угрозой исчезновения и способы сохранения таких языков, такие как, например, преподавание и переводческая деятельность. Потом мы обратимся к нашему исследовательскому материалу. После этого мы сделаем самые важные выводы наших интервью и подведем итоги всего исследования.

О языках под угрозой исчезновения и как их сохраняют

Язык под угрозой исчезновения – это язык, количество носителей которого критически мало и постоянно сокращается, и есть риск, что в течение нескольких поколений естественных носителей языка не останется. В данный момент в мире существует около 7000 языков, половина из которых, как ожидается, исчезнет в течение следующего столетия (Grenoble, Whaley 2006: 1, UNESCO Atlas of World Languages in Danger 2010). Когда умирает язык, исчезает и большая часть культурного и духовного капитала, потому что язык – важная часть идентичности каждого народа.

Говоря о языках, важно правильно понимать понятия. Язык меньшинства – это язык, на котором говорит местное этническое меньшинство. Однако на таком языке в мире могут говорить миллионы людей, и даже может быть языком большинства в другой стране. Когда язык умирает, в этом всегда принимает участие язык большинства, который вытесняет этот язык. Поэтому Гренобль и Вейли (2006, 14) считают, что лучше всего использовать термины “язык под угрозой исчезновения” и “доминирующий язык”.

Причиной смерти языка становится то, что количество говорящих на нем постоянно сокращается. Иногда носители стареют и умирают, иногда они не хотят использовать этот язык, и язык не передается младшим поколениям. Часто с проблемой может быть

связана политика. Языки умирают, когда на них перестают говорить в определенных ситуациях. Язык начинает вытесняться в этих ситуациях доминирующим языком и теряет свою уникальность (Grenoble & Whaley 2006, 7).

Переход языка от одного поколения к другому можно разделить на три категории, согласно Гренобль и Вейли (2006, 6). Первая – вся семья и все ее поколения владеют языком. Вторая – родители говорят, а дети понимают. Третья – только старшие поколения говорят на языке. По этой причине дети являются очень важной группой при планировании языкового возрождения.

При планировании программы возрождения языка всегда следует учитывать текущую ситуацию с языком и цель программы. Программам нужно время, финансирование, фоновая работа и, конечно же, поддержка языкового сообщества.

Один из важных способов возрождения языка под угрозой исчезновения – преподавание языка. Дети являются важной целевой группой, потому что они быстро учатся и являются ключом к будущему языка. Впрочем, учат и взрослых. Лучшей программой всегда будет «программа полного погружения», в которой участники все время используют только этот язык, но часто это невозможно. Программы требуют много работы, опыта, денег и материалов. Иногда против таких программ выступает власть. Некоторые могут опасаться, что пострадает положение языка большинства (Grenoble, Whaley 2006: 50).

Часто более реалистичным методом является так называемая «программа частичного погружения» (2006: 55). В такой программе язык преподается с использованием и доминирующего языка. Проблема в том, что из-за этого метода уровень говорения на языке никогда не достигает своего полного потенциала.

В дополнение к официальным и часто финансируемым программам многие языковые сообщества имеют свои собственные программы, в рамках которых они обучают языку подрастающее поколение. Это могут быть, например, дневные группы или лагеря. Проблема с такими неофициальными программами заключается в том, что они редко производят какой-либо письменный материал, а язык не развивается.

Еще один метод, хотя и недостаточно изученный, для возрождения языка — это перевод. Это общественная деятельность, которая на протяжении всей истории много раз объединяла людей (Belmar 2017: 37). Переводчики также часто несут большую ответственность за развитие и поддержание хорошего состояния языка. Перевод — это

всегда какая-то силовая игра. Кто-то переводит для других, и между ними передается сообщение.

Основная цель при переводе на умирающий язык несколько исключительна: все носители этого языка знают и другие языки, иногда даже лучше, и перевод не имеет коммерческой цели. Это может стать финансовой проблемой. Это приводит к тому, что многие переводчики работают добровольно и, возможно, не имеют переводческой подготовки (Kuusi 2019: 140–141). Тем не менее, сохранение хорошего и чистого языка по-прежнему очень важно, и поэтому переводчики языков, находящихся под угрозой исчезновения, несут, возможно, даже большую ответственность за развитие языка в определенном направлении.

При переводе на язык, находящийся под угрозой исчезновения, переводчики борются, например, с интерференцией доминирующего языка. Еще одной проблемой могут быть лексические лакуны и проблемы нормирования. В этих языках часто отсутствуют регистры, различные ситуации и способы использования языков.

Белмар (2017: 51–52) считает, что перевод на языки меньшинств следует больше изучать и официально рассматривать как один из важных методов возрождения языка. Он также предполагает, что важно переводить все виды текстов и для всех целевых групп, а не только для детей, и не только для перевода с доминирующего языка, поскольку существует большой риск интерференции.

Когда не осталось много других способов сохранения языка, остается полевая работа. Это работа, которую должны делать профессиональные лингвисты. Они пытаются собрать как можно больше данных об умирающем языке (Grenoble, Whaley 2006: 68). Эта работа также включает в себя создание словарей.

Способом возрождения языков также можно считать повышение грамотности языкового сообщества. Когда люди читают на языке, можно создавать и образовательные материалы (Grenoble, Whaley 2006: 102). В этом тоже, с другой стороны, есть свои минусы. При создании письменности всегда приходится идти на компромиссы, теряется некоторая уникальность языка. Компромиссы также могут вызвать разногласия внутри сообщества, а вопросы, касающиеся языка и идентичности, могут быть очень трудными.

Во всех программах возрождения языка важно, чтобы их поддерживало языковое сообщество. Программа никогда не будет успешной, если сообщество не приложит

усилий. Чтобы создать хорошую программу возрождения языка, необходимы финансирование, опыт, исследования и сильная воля.

Интервью и контент-анализ

Интервью является одним из качественных методов исследования. Исследовательские интервью состоят из трех типов вопросов. (Huvärinen 2017: 24):

- вопросы исследования, на которые мы ищем ответы
- вопросы интервью
- вопросы к материалу, с помощью которых мы анализируем

Информанты никогда не дают готовые ответы. Исследователь должен найти их, проанализировав материал соответствующим образом. Для этого есть много разных методов, но для этого исследования мы выбрали контент-анализ.

Контент-анализ – метод исследования, с помощью которого выясняется, о каких темах идет речь в материале. Наиболее подходящим материалом для этого является что-то менее структурированное (Tuomi, Sarajärvi 2018). Самое главное – найти смыслы, и не просто объяснять содержание, а найти то, что говорится об исследуемой теме. Чтобы помочь нам в этом, мы создали корпус на портале SketchEngine. Мы загрузили в него все наши расшифрованные материалы, за исключением меток времени и комментариев интервьюера, чтобы они не исказили данные. Благодаря этому мы смогли найти ключевые слова и фразы, которые помогли нам в анализе.

Для этого исследования мы провели шесть интервью в январе и феврале 2022 года. Все интервью были сделаны в приложении Zoom, они были записаны и транскрибированы.

Все наши информанты работают с карельским языком и переводят различные тексты. Кто-то переводил литературу, кто-то новости, кто-то переводил документы для организаций. Информанты как из России, так и из Финляндии. Была возможность взять интервью на русском языке, но все информанты выбрали в качестве языка интервью финский язык.

Интервью были полуструктурированные и следовали заранее составленному плану, все интервью состояли из четырех частей (приложение 1). Каждый из информантов, конечно же, вносил в дискуссию что-то свое.

Весь собранный материал был анонимизирован. Каждый информант дал письменное согласие на интервью и использование материала (см. приложение 2).

О переводе карельского языка с точки зрения переводчиков

В первой части интервью мы обсудили отношение переводчиков к языку и переводу, а также их восприятие собственной роли. Мы также выяснили причины, по которым переводчики переводят, и как карельское языковое сообщество принимает переводы.

Несмотря на то, что переводчики осознают, что их целевая группа невелика, они считают языковое сообщество очень важным, и его отзывы ценятся. Обычно, когда интересуются переводческими решениями, обращаются к сообществу и другим носителям языка. Прежде всего, очень важной частью перевода на карельский язык оказалось то, что при переводе повышается узнаваемость языка. Это означает, что еще больше людей могут читать на языке и чувствовать гордость за свой язык. Это еще больше сближает сообщество и укрепляет его языковую идентичность.

Пара информантов упомянула слова «активист» и «активизм», говоря о своей переводческой деятельности. Стало ясно, что работа делается прежде всего из-за любви и преданности языку и сообществу, даже когда временами кажется, что ресурсов не хватает. Упоминался определенный тип менталитета: «Если не я, то кто?». Перевод на язык оказывается в некотором роде образом жизни.

Говоря о роли добровольности при переводе на карельский язык, было ясно, что она играет незначительную роль. Работать добровольно утомительно из-за нехватки времени, ресурсов и денег. С другой стороны, это очень вдохновляет. Однако переводчики хотят большего признания и отмечают, что то, что работа не оплачивается, не обязательно означает, что она не требует особенного умения.

При размышлении о целях и смыслах перевода прежде всего важно, чтобы язык развивался. Информанты, похоже, предпочитали говорить о развитии, а не возрождении: язык уже существует, теперь его нужно только развивать и использовать. Язык нуждается в большем словарном запасе и новых сферах использования.

Во второй части интервью мы обсудили с информантами трудности, с которыми они сталкиваются при переводе на карельский язык. Самая большая из них – это нехватка ресурсов, средств и времени. При поиске информации переводчики часто обращаются к коллегам, друзьям и сообществу. Они также используют словари и параллельные тексты,

если таковые имеются, например, новостные сайты Yle Uudizet karjalakse и Oma muu. Эти источники упоминались много раз, и им доверяют.

Проблемы возникают, когда не хватает словарного запаса и стандартизации. Переводчикам необходимо создавать новые слова, но при этом они должны стараться сделать их понятными. Переводчики стремятся создать естественный, «свой карельский». Есть понимание того, что если языковое сообщество плохо воспринимает переводы, работа бесполезна. Проблемы могут возникнуть, например, при размышлении о том, какой доминирующий язык, финский или русский, следует использовать в качестве подсказки или следует ли создать что-то совершенно новое вместо него.

Некоторые информанты выражали беспокойство по поводу собственного уровня владения карельским языком или их недостаточной переводческой подготовки. Тем не менее, возможность переводить также помогает им чувствовать себя уверенно и помогает им повышать свой уровень владения языком. В конце концов, работа тоже была чем-то, чем можно гордиться, и всегда есть возможность просить поддержки у других.

Далее в интервью мы обсудили преподавание карельского языка и подготовку переводчиков. Вопрос был в том, достаточно ли этого прямо сейчас. Все информанты, по-видимому, согласились с тем, что должно быть больше возможностей получить образование именно по переводу на карельский язык, поскольку перевод исчезающего языка может сильно отличаться от того, чем обычно занимается переводчик. Они считали, что следует уделять больше внимания, например, устранению пробелов в словаре. Но было также заметно, что интерес к обучению в последнее время растет. Университет Восточной Финляндии играет важную роль в развитии языка и его преподавания (когда речь идет именно о ситуации в Финляндии).

Что кажется заметным и важным, так это то, что при обучении новых переводчиков карельского языка важно включать всех учащихся и следить за тем, чтобы результаты и работа, проделанная в классе, были видны для всей публики. Важно не переводить в «своем уголке», как говорили несколько наших информантов. Вся работа важна для языка и сообщества, даже если ее делают непрофессионалы. Студентов призывают распространять язык, например, в социальных сетях.

Мы также обсуждали с нашими информантами, что такое хороший переводчик карельского языка. Они считают, что хорошему переводчику нужны креативность и смелость, но прежде всего упорство. Ему нужно верить в свою работу и в языковое

сообщество, работать под давлением и часто без оплаты. Многим кажется, что перевод на карельский – это просто «хобби». Тем не менее, переводчики карельского языка считают, что их работа должна быть оценена по достоинству, и что должно измениться отношение людей.

Последние темы, которые обсуждались в наших интервью, были о будущем. Здесь мы спросили информантов, в чем, по их мнению, будущее карельского языка и перевода, какова тенденция сейчас, и что следует изменить или улучшить.

Судя по их ответам, тенденция положительная. Информанты полагали, что информированность о карельском языке за последние годы улучшилась и, возможно, стала лучше, чем когда-либо прежде. Считается, что вместе с этим происходит и все остальное, включая переводческую деятельность. Если этот язык виден, он используется, люди говорят на нем и о нем. И поэтому возможно его дальнейшее развитие.

Наши информанты, похоже, считают, что будущее карельского языка в руках молодежи. Важной задачей сейчас должно стать воспитание нового поколения людей, использующих карельский язык. Это касается не только детей, но и подростков и молодежи. Для них должно быть подготовлено и переведено больше материала. Кроме того, карельский материал должен быть в самых разных формах, например, в подкастах, чтобы он достиг большей публики. Перевод может быть важным методом для достижения этой цели.

Также информанты упомянули о необходимости налаживания контактов с другими переводчиками карельского языка. Должен быть какой-то способ, чтобы все могли собраться вместе, обсудить и работать. Переводчики также надеялись научиться использовать свой профессионализм как важный актив в поиске клиентов. Еще раз, то, что работа часто не оплачивается, не означает, что это не настоящая работа, а переводчики непрофессионалы. Возможно, перевод на карельский следует рассматривать даже как очень уникальное умение, за которое нужно платить еще больше.

Для этого должно произойти, по мнению наших информантов, заметное изменение отношения людей к карельскому языку. На данный момент это невозможно из-за отсутствия законодательства и финансирования, по крайней мере, когда речь идет о ситуации в Финляндии. Считается, что с появлением поддержки закона и финансирования может измениться и отношение к языку.

Наши информанты считают, что в будущем потребность в переводчиках карельского языка будет только возрастать. Уже замечено, что люди интересуются языком и хотят им пользоваться. Поэтому должно быть больше преподавания, больше признания, больше денег и общественной поддержки. С ними также можно будет найти новых переводчиков.

Выводы исследования

В этом исследовании мы выяснили с помощью исследовательских интервью и контент-анализа, какую роль переводческая деятельность играет в возрождении исчезающего языка, на примере именно карельского. Мы взяли интервью у шести переводчиков карельского языка и выяснили, что они думают.

Мы обнаружили, что переводчики делают гораздо больше, чем просто переводят. Они помогают развивать язык, создают новую важную лексику, с помощью которой язык можно расширить до новых регистров. Благодаря их работе язык становится более заметным и слышимым, сообщество может наслаждаться им, и другие могут изменить свое отношение к нему. Все это делает язык еще сильнее, а переводы еще более востребованными. У переводчиков большой опыт, это следует признать.

Из интервью мы можем заметить, что в большинстве своем переводчики карельского языка гордятся тем, что они делают, и считают свою работу важной, даже когда публика небольшая. Часто они работают добровольно и бесплатно, но это не значит, что им не нужна помощь. Есть риск, что в скором времени квалифицированных переводчиков карельского языка не хватит.

Перевод – это важная работа, и вместе с ним увеличивается узнаваемость карельского языка. Весь смысл этого можно хорошо обобщить в том, что сказал один из интервьюируемых:

«Просто то, что люди могут использовать свой собственный язык, это очень важно, и это имеет престижную ценность. Когда на карельский язык переводится все больше разного рода текстов, это влияет на то, как этот язык воспринимается как самими карелами, так и остальным населением.»

Карельский язык, возможно, сейчас находится на поворотном этапе, когда он требует большего внимания, но ему все еще не хватает официального признания. К сожалению, язык, похоже, столкнулся с еще одной проблемой, поскольку после начала агрессии

России на Украине многим финским организациям пришлось отказаться от сотрудничества с российскими организациями. Это также влияет на сотрудничество вузов и совместное развитие карельского языка (Yle Uutiset 28.3.2022).

Наше исследование было успешным и важным. В будущем было бы интересно больше узнать о том, как переводчики создают новые слова с точки зрения терминологии. Языковое сообщество может быть привлечено к академическому изучению, и его мнения должны быть изучены. Мы также считаем, что перевод следует в полной мере рассматривать как важный и эффективный метод возрождения языков, находящихся под угрозой исчезновения.